

İnsan Hakları Savunucuları Üzerinde Demir Kafes

Terörle Mücadele Kanunu

OCAK 2022

HAZIRLAYAN
Öztürk Türkdoğan

1986

GİRİŞ

Türkiye'nin 2015 yılından beri son 7 yılında yaşananlar göstermektedir ki, kalıcı bir otoriter rejim kurulmak isteniyor. Bu otoriter rejimin kurulmasında yargı yolu ile baskı politikası uygulanmakta ve en önemli araç olarak 'terörle mücadele' söylemi kılıfı altında 3713 sayılı terörle Mücadele Kanunu (TMK) araç olarak kullanılmaktadır.

Türkiye'nin en önemli sorunu olan "Kürt Sorununun" demokratik çözüm süreci 2013 yılında başlayıp 2015 yılında maalesef başarısızlıkla sonuçlandı. Bu sürecin yürümeyeceği anlaşılınca çeşitli özel yasalar ve kararlar uygulamaya başladı. Bunlardan en önemlisi 17 Şubat 2015 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan HSYK kararı ile kapatılan TMK 10. madde ile görevli Mahkemeler yerine TMK kapsamındaki suçları yargılayacak özel mahkemeler kurulmasıdır¹. Diğer ise 4 Nisan 2015 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 27 Mart 2015 tarihli ve 6638 sayılı iç güvenlik paketi kanunudur². Fiili otoriter dönem böylece başlamış ve otoriter süreç adım adım ilerlemiştir.

24 Temmuz 2015 tarihinde başlayan silahlı çatışmalar ve devamında 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe teşebbüsü gerekçe gösterilerek 20 Temmuz 2016'da başlatılıp 19 Temmuz 2018 tarihinde sona erdirilen OHAL (Olağanüstü Hal Uygulaması) çıkarılan 7145 sayılı kanunla kalıcı hale getirilmiştir³. Türkiye bugün OHAL rejimi özelliği taşıyan otoriter bir dönemi yaşamaktadır. OHAL koşullarında yapılan ve 16 Nisan 2017 tarihinde kabul edilen Anayasa değişikliği ile rejim değiştirilmiş ve bu rejim "Türk Tipi Başkanlık Modeli" veya "Cumhurbaşkanlığı Kabinesi" gibi isimlerle adlandırılmıştır. Anayasa değişikliği referandumundan önce Venedik Komisyonu, Türkiye'yi ziyaret etmiş ve Mart 2017'de "Hukuk Devleti Kontrol Listesi" isimli görüş raporunu açıklayarak, bu değişikliklerin kuvvetler ayrılığını çok ciddi olarak zedeleyeceği uyarısında bulunmuştur⁴. Bu rejimin tipik özelliği otoriter bir yönetim anlayışı olmasıdır. Prof. Dr. Nilgün Toker bu yeni otoriter rejimi "Belirsizlik Rejimi" olarak tanımlamaktadır⁵.

Böylesi bir rejim altında, Kürt sorunun çözümsüzlüğü ve silahlı çatışmaların devamı maalesef 2015 yılından beri devam etmektedir. Türkiye'nin askerî harekâtları ülke içinde kesintisiz sürerek Irak'ın kuzeyini kapsayacak şekilde genişletilmiş, Suriye'den sonra Irak'ın da kuzeyinde belirli bölgeler denetim altına alınmaya çalışılmış ve çatışma sahası genişlemiştir. Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı Kürt kentlerindeki belediyelere kayyım atama ve yerel yönetimlerde halkın iradesinin yok sayılması siyaseti ise yerel demokrasinin asgarisini bile ortadan kaldırmıştır. Bu hususta Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel yönetimler kongresi 2017 yılında Türkiye'yi eleştiren ve Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na açıkça aykırı olan kayyım uygulamaları hakkında rapor yayınlamıştır⁶. AIHM kararlarına⁷ rağmen HDP'li siyasetçilerin ve seçilmişlerin tutukluluğu ise halen devam ettirilmektedir.

OHAL rejimi altında hak ve özgürlüklerin sınırlama ölçütlerini aşacak şekilde sınırlandırılması nedeniyle AK Parlamenterler Meclisi de harekete geçmiştir. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin 25 Nisan 2017'de

¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150217-3.pdf>

² <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6638.html>

³ <https://www.ihd.org.tr/surekli-ohali-duzenleyen-7145-sayili-kanun-hakkinda/>

⁴ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-tur)

⁵ <https://birartibir.org/toplumsuz-millet/>

⁶ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)021-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)021-e)

⁷ <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-215340>

Türkiye'yi yeniden siyasi denetime tabi tutması ile ilgili süreç devam etmektedir.⁸ Buna karşın, Türkiye'deki demokrasi ve insan hakları sorunlarının büyüklüğü karşısında AIHM'in göstermiş olduğu tutum ise ibret vericidir. Demirtaş ve Kavala davaları ile sınırlı olarak verilen ihlal kararlarının gereği bile yapılamamıştır. Hukukun üstünlüğü ilkesinden uzaklaşan AIHM'in kendisine dava gelmemesi için sürekli olarak Türkiye'deki Anayasa Mahkemesi'ni işaret etmesi insan hakları değerlerinin korunmasında yaşanan aşınmayı çok net olarak ortaya koymuştur. Neyse ki, 2 Aralık 2021 tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi kararı⁹ ile Kavala kararı uygulanmaz ise ihlal prosedürünün uygulanacağına açıklanması insan hakları sisteminin korunması bakımından önemli olmuştur. Hükümet, bu karara uymadığı için AK Bakanlar Komitesi 2 Şubat 2022 tarihli kararı ile ihlal kararı verilmesi için Türkiye aleyhine AIHM'e başvurma kararı almıştır¹⁰. Anayasa Mahkemesi'nin özellikle "devletin millî güvenlik politikaları" konusunda insan haklarından yana karar üretmediği ve olumsuz bir tutum içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. AYM'nin, OHAL KHK'ları hususundaki olumsuz tutumu insan haklarının korunmasında etkili bir mahkeme olmadığını ortaya koymuştur. OHAL sona erdikten sonra yasalaşan OHAL KHK'ları ile ilgili 2019 yılında kısmi bazı iptal kararlarının verilmeye başlanması ve bu tutumunu sürdürülmesi ise umut verici olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'deki otoriter düzenlemeler devam etmiş, özellikle sivil alanı nefes alamaz hale getiren yasal düzenlemelere ağırlık verilmiştir.

Anayasaya ve örgütlenme özgürlüğüne açık bir biçimde aykırı olan 7262 sayılı "Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun" 27 Aralık 2020'de kabul edilmişti. Kanun kabul edilmeden önce İHOP bileşeni STK'lar öncülüğünde kampanya yapılmış ve bazı önemli kelime değişiklikleri yapılabilmıştır¹¹. Kabul edilen 7262 sayılı kanunla özellikle dernekler ve yardım toplama kanunları değiştirilerek, İç İşleri Bakanlığının sıkı denetim yapması ve Terörün Finansmanının önlenmesi kanununu kullanarak derneklere kayyım atmasının önü açılmıştır. Terörle Mücadele Kanunu ile Türk Ceza Kanunu'nun da tahkim ettiği bu hamleler ile hak ve özgürlükleri tırpanlamanın yanında korku iklimini ve yıldınlığı arttırmaya, hak savunucularının ve sivil toplum örgütlerinin nefesini kesmeye ve çalışmalarını zorlaştırmaya dönük yasal düzenlemeler ve uygulamalar giderek artmıştır.

2020 yılında küresel salgın koşullarının dayatması ile alınan yasaklama tedbirleri kapsamında yurttaşların pek çok hakları kısıtlanmıştır. Bu kısıtlama uygulamaları nedeniyle ortaya çok ciddi sorunlar çıkmıştır. Türkiye'de 11 Mart 2020'de duyurulan COVID-19 salgını nedeni ile hükümetin açıkladığı kısıtlamalar ve yasaklamaların çok büyük bir kısmı 7145 sayılı kanunla değiştirilen ve valilere OHAL yetkileri veren 5442 sayılı kanunun 11. maddesindeki yetki ile uygulanmıştır. Bunun yanı sıra 1593 sayılı İl Hıfzıssıhha Kanunu'nda tanımlanan bazı yetkiler ise keyfi olarak kapsamı genişletilerek valiler tarafından kullanılmıştır. COVID-19 ile mücadele kapsamında alınan tedbirlerin yasallığı ve uygulanan idari para cezaları hakkında İHD Genel Merkezi 12 Ağustos 2020 tarihinde açıkladığı özel rapora bakılabilir.¹² Bu raporda Covid-19 ile mücadelede fiili OHAL yetkilerimin ne denli kötüye kullanıldığı, çıkarılan yeni bazı yasalarla başta savunma hakkı olmak üzere örgütlenme ve ifade özgürlüğünün daha da kısıtlandığı, çok daha güvenlikçi bir bakış açısının egemen kılınmaya çalışıldığı ve esasen otoriter başkanlık modelinin güçlenerek inşa edildiği görülecektir.

COVID-19 pandemisi ve OHAL kısıtlamaları yetmiyormuş gibi, siyasi iktidar çıkardığı çok sayıda kanunla hak ve özgürlükleri daha da kısıtlayıp sınırlandırmıştır. 7242 sayılı "İnfaz Kanunu Değişikliği", 7245 sayılı "Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu", 7249 sayılı çoklu baro sistemini getiren "Avukatlık Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", 7252 sayılı "Dijital Mecralar Kurulması Kanunu", 7253 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Kanunu" gibi kanunlarla otoriter rejim daha da pekiştirilmiştir.

Özellikle OHAL ilanıyla birlikte siyasal iktidarın basın üzerindeki kaygı verici düzeyde artan baskı ve kontrolü 2020 yılında da sürmüştür. 7252 sayılı "Dijital Mecralar Komisyonu Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", 7253 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun"daki değişiklikler yapılarak ifade

⁸ <https://bianet.org/bianet/siyaset/185898-avrupa-konseyi-turkiye-yi-siyasi-denetime-aldi>

⁹ <https://m.bianet.org/bianet/hukuk/257135-avrupa-konseyi-turkiye-ye-karsi-ihlal-prosedurunu-resmen-baslatti>

¹⁰ <https://bianet.org/bianet/hukuk/257135-avrupa-konseyi-turkiye-ye-karsi-ihlal-prosedurunu-resmen-baslatti>

¹¹ <https://ihop.org.tr/kitle-imha-silahlarinin-yayilmasinin-finansmaninin-onlenmesine-iliskin-kanun-teklifine-dair-degerlendirme/>

¹² https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2020/08/20200811_IHD-Kovid19TedbirleriRaporu.pdf

özgürlüğü üzerindeki baskılar daha da arttırılmıştır. Düşünce ve ifade özgürlüğü alanında çok ciddi ihlaller yaşanmıştır. Bu yıl içinde de gazeteci, yazar, insan hakları savunucusu vb. çok sayıda kişiye davalar açılmış, tutuklamalar olmuş, dergi ve kitaplar toplatılmıştır.

- Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın 2020-2021 yılı basın Özgürlüğü Raporu'na göre 2 Nisan 2021 tarihi itibarıyla 44 gazeteci gazetecilik faaliyeti nedeniyle Türkiye'nin çeşitli cezaevlerinde özgürlüğünden mahrum bırakılmıştır.¹³ Yine aynı rapora göre en az 57 gazeteci Nisan 2020 ve Nisan 2021 dönemi arasında gözaltına alınmış ve 101 gazeteci hakkında 116 soruşturma açılmıştır.
- "Press in Arrest Gazeteci Yargılamaları Veritabanı" izlediği, belgelediği ve raporladığı gazeteci yargılamaları verilerini ve bu verilerin analizlerini içeren "Türkiye'de Gazeteci Yargılamalarının Anatomisi" başlıklı raporunu 3 Mayıs 2021 tarihinde yayınladı.¹⁴ 2018'den bu yana, 356 gazetecinin yargılandığı 240 davanın yaklaşık 600 duruşmasını izleyen ve belgeleyen Press in Arrest raporunda; ceza hukuku tedbirlerinin gazetecilerin yasal faaliyetlerini hedef alacak şekilde sistematik kullanıldığını ortaya koyuyor.
- Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün (RSF) her yıl yayımladığı Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde Temmuz 2021 itibarı ile Türkiye 180 ülke arasında 153. sırada yer almaktadır.¹⁵ 2002 yılında ise bu endeksin 99. sırasında yer almaktaydı.

İHD Eş Genel Başkanı Eren Keskin başta olmak üzere gazetecilik faaliyetleri nedeniyle yüz binlerce lira para cezası ve onlarca yıl hapis cezası tehdidi altında bulunan birçok kişi her an hapse girme tehdidi altındadır.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, Terörle Mücadele Yasası'nın 6. ve 7/2. maddesi uyarınca 2013 yılında 10 bin 745 kişiye dava açılmış, bu rakam her yıl sürekli artış göstererek 2017 yılında 24 bin 585'e ulaşmıştır. 2018 istatistiklerine göre ise 46 bin 220 kişiye soruşturma açılmış, bu kişilerden 17 bin 077 kişiye dava açılmıştır. Adalet Bakanlığı'nın 2020 yılı istatistiklerine göre ise 26.225 kişiye soruşturma açılmış, bu kişilerden 6.551 kişiye dava açılmıştır.

Ayrıca, Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, Türk Ceza Kanunu'nun bu tür davalarda sıklıkla kullanılan 314/2. maddesi kapsamında kendilerine dava açılan kişi sayısı dramatik bir artış göstererek 2013 yılında 8 bin 110'dan, 2017 yılında 136 bin 795'e yükselmiştir. 2018 yılında ise ayrıştırılmış veri yayınlanmamıştır. Bunun yerine 309-316. maddeleri kapsayan "Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar" toplu olarak veri paylaşmıştır. Buna göre 456 bin 275 kişiye soruşturma açılmış, bu kişilerden 90 bin 197'sine kamu davası açılmış, 149 bin 680'ine kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiştir. 2020 yılında ise 211.056 kişiye soruşturma açılmış, bu kişilerden 33.885 kişiye dava açılmıştır. Görüldüğü gibi terör örgütü üyeliği kapsamında suçlanan insan sayısı küresel salgın döneminde bile oldukça yüksek düzeyde yüksektir.

TBMM eski İnsan Hakları İnceleme Komisyonu başkanı ve halen Milletvekili olan Mustafa Yeneroğlu'nun Eylül 2021'de çıkardığı Hukuksuzluğun Sıradanlaştırılması kitapçığında da oldukça önemli değerlendirme ve veriler bulunmaktadır¹⁶.

İfade özgürlüğü bakımından doğrudan doğruya yasaklayıcı ve cezalandırıcı hükümler içeren Cumhurbaşkanı'na hakareti düzenleyen TCK'nin 299. maddesi ile Türklüğe hakareti düzenleyen TCK'nin 301. maddesi uyarınca 2019 yılında toplam 50.503 kişiye soruşturma açılmış, bu soruşturmalar sonucunda izin verilenlerden 13.252 kişiye kamu davası açılmıştır. 2020 yılında ise 44.717 kişiye soruşturma açılmış, bu kişilerden 8.924 kişiye dava açılmıştır. Küresel salgın döneminde bile Cumhurbaşkanı ve Türklüğe hakaret suçlarından açılan davaların yüksekliği özellikle sosyal medya üzerindeki denetim ve baskının ne kadar arttığını açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

¹³ <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/2020-2021-BASIN-%C3%96ZG%C3%9CRL%C3%9C%C4%9E%C3%9C-RAPORU.pdf>

¹⁴ https://drive.google.com/file/d/1I86nD3DC8CbsZEGkqMLR3jalfl_HrKs2/view

¹⁵ <https://rsf.org/fr/classement>

¹⁶ <https://www.perspektif.online/hukuksuzlugun-siradanlasmasi/>

İHD olarak bu süreçlerde, Hükümetin açıkladığı Adalet Reformu Strateji belgesi ve İnsan Hakları Eylem Planlarına karşı görüş ve önerilerimizi yazılı olarak Adalet Bakanlığına iletip, sivil alandan doğru sorumluluklarımızı yerine getirdik diyebiliriz¹⁷.

İnsan hakları savunucularının üzerlerindeki tüm baskılara, temel hak ve özgürlükler ile adil yargılanma ilkelerine yönelik bu eşi benzeri görülmemiş saldırılara rağmen ortak mücadele etme ve birlikte çalışma iradesi hâlâ sürmektedir. Temel özgürlüklerin, insan hakları savunucularının ve adil yargılanma hakkının korunması yolunda geçmişten çıkardığımız dersler ve ulaştığımız başarılarından esinlenerek yola ve mücadeleye devam ediyoruz.

İnsan Hakları Derneği [İHD] olarak Türkiye’de hukukun üstünlüğü ilkesine uygun bir yargı yapılanması olmadığını, adil yargılanma hakkı önünde çok ciddi engeller olduğunu, mahkemeler aracılığıyla düşman ceza yargılaması tehdidi bulunduğunu, Terörle Mücadele Kanunu [TMK] ile terör tanımı oldukça geniş tutularak başta ifade özgürlüğü olmak üzere örgütlenme, toplantı ve gösteri haklarının tamamen sınırlandırıldığını, şiddete başvuran ile başvurmayan arasında bir ayırım yapılmadığını, siyasi iktidarın TMK’yı kullanarak savcılıklar ve mahkemeler vasıtasıyla toplumsal muhalefeti yargı baskısı altında tuttuğunu sürekli ifade ettik. Bu hususlarla ilgili çeşitli dönemlerde özel raporlar hazırlayıp çeşitli yayınlara çıkardık¹⁸. Özellikle Ocak 2020’de Adalet Bakanlığı’na sunduğumuz “Yeni İnsan Hakları Eylem Planı Hakkında İHD Görüş ve Önerileri Raporu” kapsamlı değerlendirme ve çözüm önerileri içermektedir¹⁹.

TMK’nın uygulanma biçimi ve bu kanunun siyasi ve toplumsal muhalefet üzerinde uygulanmasının yanı sıra insan hakları savunucularına nasıl uygulandığını anlatmak için hazırladığımız bu raporun ön çalışmasını yaparken Çağdaş Hukukçular Derneği’nin 1991 yılında çıkarttığı “Terörle Mücadele Yasası: Demir Kafes” isimli kitapçığındaki “**Demir Kafes**” deyiminin ne kadar yerinde kullanıldığını dehşet içerisinde fark ettik²⁰. Bu nedenle raporumuza verdiğimiz başlıkta buradan esinlendiğimizi belirtmek isteriz.

3713 sayılı TMK halen bir özel ceza kanunu olarak tanımlanmaktadır. Buna karşın bu kanun çıkarıldığı 1991’den beri geçirdiği aşamalar, kanunda yapılan değişiklikler ve uygulanma biçimi esas itibariye bugün genel bir kanun halini almıştır ve tüm siyasi ve toplumsal muhalefet kesimlerine en sert biçimiyle uygulanmaktadır. TMK’nın uygulanma biçimi esasen Türkiye’deki yargı yolu ile baskı politikasının ne kadar temel bir baskı politikası haline geldiğini göstermektedir. İnsan hakları alanında bazen değerlendirmeler yaparken devletin baskı politikasını anlatırken “80’li 90’lı yıllarda daha çok yargısız infaz, faili meçhul cinayet, gözaltında kaybetme gibi ağır yaşam hakkı ihlallerinin öne çıktığını, 2000’li yıllarla birlikte yaşam hakkı ihlallerinin devam etmesi ile birlikte TMK kullanılarak yargı yolu ile baskı politikası sonucu gözaltı ve tutuklamalar yoluyla hapsedme ve böylece demir kafese alma siyasetinin daha da etkili ve yaygın olarak izlendiğini söyleyebiliriz. Nitekim insan hakları savunucuları bakımından da özellikle 2000’li yıllarla birlikte yoğun olarak hapsedme veya hapis tehdidi altında bırakma siyasetinin izlendiğini ve bunun da en önemli aracının TMK olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Başta TMK olmak üzere çeşitli kanunlar kullanılarak yaratılan atmosferin bir tezahürü olarak Türkiye’de yaşanan bu adalet krizinin çözümü, ancak ve ancak başta TCK, CMK, İnfaz Kanunu olmak üzere ceza mevzuatında yapılacak köklü değişikliklerle, pek çok kanunun yeniden yapılmasıyla ve TMK’nın tümünden yürürlükten kaldırılması ile mümkündür. Bu değişikliklerin de Türkiye’nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmeler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları ve içtihadı, evrensel insan hakları değerleri ile uyumlu olacak bir biçimde yapılması zorunludur. Bu bakımdan Türkiye’nin ceza mevzuatındaki sorunlu noktalarını bir daha vurgulamayı ve bir insan hakları örgütü olarak bu konulardaki çözüm önerilerimizi sunmayı görev olarak bilmekteyiz.

¹⁷ <https://www.ihd.org.tr/adalet-bakanligi-yargi-reformu-strateji-belgesi-hakkinda-ihd-gorus-ve-onerileri-raporu/>

¹⁸ TMK’nın insan hakları mücadelesine ve sivil alana etkilerini ele aldığımız bu raporda OHAL KHK’larını kapsam dışı bıraktık. OHAL KHK’larının insan hakları mücadelesine ve sivil alana etkileri için bu rapora paralel olarak Hüsnü Öndül tarafından hazırlanan “OHAL KHK’ları ve İnsan Hakları Mücadelesine Etkileri” başlıklı rapora başvurulabilir.

¹⁹ <https://www.ihd.org.tr/?s=insan+haklar%C4%B1+eylem+plan%C4%B1>

²⁰ İnternette satış yapan kitapçılardan temin edilebilir.

CUMHURİYET DÖNEMİ ÖZEL KANUNLAR VE TMK'NIN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR

3713 sayılı ve 12.04.1991 tarihli Terörle Mücadele Kanunu TBMM'de kabul edildiği gün Resmi Gazete'nin aynı günlü 20843 Mükerrer sayılı nüshasında yayınlanmıştır²¹. TMK bugüne kadar 58 kez değişikliğe uğramış, iki kez de Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararları ile karşılaşmıştır.

TMK tasarısı 08 Nisan 1991 tarihinde Başbakan Yıldırım Akbulut tarafından TBMM'ye sunulmuştur. Tasarının genel gerekçesinde o zaman ki TCK'nun dayanağı olan 1889 tarihli İtalyan Zanerdalli Kanunu'ndan bahsedilmiş, 765 sayılı TCK'nun 141 ve 142.maddelerine değinilmiş, akabinde 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'nda (Rokko Kanunu) düzenlenen 141. maddedeki "**şiddet kullanma**", 142.maddede ise bu suçların propagandasını yapma hükümlerinden bahsedilmiş ancak bu hükümler 11.06.1936 tarihli 3038 sayılı kanunla değiştirilen 765 sayılı TCK'nun 141 ve 142.maddelerine geçirilirken "şiddet unsuru"nun kanuna alınmadığı ve böylece orijinal Rokko Kanunu'ndan ayrıldığı belirtilerek esasında TBMM'ye sevk edilen 3713 sayılı kanunun 765 sayılı TCK'nun 141, 142 ve 163.maddelerinde şiddet unsuru aranmadan uygulanabileceğine dair hükümler üstü örtülü olarak belirtilmiştir. Nitekim TMK yürürlüğe girdikten sonra şiddete başvurma ayrımı yapılmadan sıklıkla kötüye kullanılmıştır. TMK'nın kötüye kullanımı aşağıda etraflıca tartışılmıştır.

TMK'ya Gelineye Kadar Uygulanan Özel Kanunlar

Türkiye'de devletin mevcut remi ideolojisini korumak ve bu resmi ideolojiyi yaşatmak için siyasal iktidar tarafından geliştirilen güvenlik anlayışının sürdürülmesi amacıyla cumhuriyetin kuruluşundan itibaren sıklıkla özel ceza ve ceza usul kanunları çıkarılmıştır.

23 Nisan 1920'de TBMM açıldıktan sonra 2 no'lu kanun olarak 29 Nisan 1920'de çıkarılan Hıyanet-i Vataniye Kanunu, vatana ihanet suçlarını düzenleyen bir özel yasa olarak çıkarılmış ve 12 Nisan 1991'de yürürlüğe giren TMK ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Hıyanet-i Vataniye Kanununda düzenlenen suçları yargılamak üzere 18 Eylül 1920 tarih ve 42 sayılı TBMM kararı ile İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemeler belirli dönemlerde özel olarak kurulup çalıştırılmıştır. İstiklâl Mehâkimi Kanunu ve ekleri ise ancak 4 Mayıs 1949 tarih ve 5384 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır. Fakat 1927-1949 yılları arasında herhangi bir İstiklâl Mahkemesi kurulmamıştır. Bu mahkemeler daha sonra kaldırılmış olsalar da onların fonksiyonunu çeşitli özel kanunlar ile kurulmuş askeri mahkemeler veya askeri sıkıyönetim mahkemeleri sürdürmüştür.

3 Mart 1925 tarihli 785 sayılı Takrir-i Sükun Kanunu ile irtica ve isyanın önlenmesi, toplumsal düzenin huzur ve sükunun bozulması tehlikesini doğuracak, örgütlenmeleri, kışkırtmaları ve yayınları yasaklama konusunda hükümete tam yetki verilmiş ve muhalifleri yargılayan ve verdiği sayısız ölüm cezaları ile ünlü İstiklal Mahkemeleri'ni kurmuştur.

²¹ https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20843_1.pdf

13 Mart 1926 tarihli 765 sayılı TCK'nın 141, 142 ve 163. maddeleri ile muhalifler sürekli olarak cezalandırılmıştır. TCK'nın 141 ve 142. maddeleri 11 Haziran 1936 tarihli ve 3038 sayılı kanunla değiştirilerek kaynak Rocco Kanunu'nda geçen "cebir unsuru"na 1936 değişikliğinde yer verilmemiş ve böylece meşhur 141 ve 142. maddeler TMK yürürlüğe girene kadar Türkiye'nin siyasi muhalifleri, aydın ve yazarları üzerinde uygulanmaktan hiç çekinilmemiştir.

Şark Islahat Planı çerçevesinde hazırlanan 1164 sayılı ve 25 Haziran 1927 tarihli Umumi Müfettişlik Kanunu uyarınca Askeri Mahkemeler kurulabilmekte ve yargılama yapabilmekte idi. Bu mahkemeler hiçbir usul ve esas yargılama ilkelerine tabi değildi. Örneğin; 1936 yılında Elazığ'ın da dahil edildiği 4. Umumi Müfettişlik tarafından kurulan Askeri Mahkeme'nin Seyit Rıza ve arkadaşlarına ölüm cezası vererek ve karara itiraz hakkı tanımadan cezaları infaz etmesi hafızalardan hiçbir zaman silinmemiştir.

13 Mayıs 1971 tarihli 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu ile Askeri Sıkıyönetim Mahkemeleri vasıtası ile hukuka aykırı yargılamalar yapılmıştır.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM), 1961 Anayasasına 1699 Sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle 1973 yılında Yargı Sistemine girmiştir. Anayasada Yapılan değişiklikten sonra, 1773 sayılı kanunla kurulan Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Anayasa Mahkemesinin kanunu şekil yönünden iptal etmesi üzerine 11 Ekim 1976'da kaldırılmıştır.

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra 1982 yılında sıkıyönetim altında yapılan referandumla kabul edilen şimdiki anayasanın 143. Maddesi ile devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulacağı düzenlenmiştir.

16 Haziran 1983 tarihli 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hakkında kanun ile devlet aleyhine ve cumhuriyete karşı işlenen suçlara bakmakla görevli ve güçlendirilmiş yetkilerle donatılmış, içinde askeri hakim bulunan özel mahkemeler kurulmuştur.

DGM'ler, 2004 yılında 5170 sayılı kanunla yapılan Anayasa değişikliği ile anayasal dayanağı son bulmuştur. Anayasa değişikliğinden sonra bu mahkemeler 16 Haziran 2004 tarihinde kapatılmış, yerine CMK 250. madde ile yetkili ve görevli Ağır Ceza Mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemeler, TMK'nın yürürlüğe girmesi ile TMK kapsamındaki suçlarda görevli ve yetkili mahkemeler olmuştur.

25 Ekim 1983 tarihli ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu (OHAL) uyarınca OHAL Valisi'ne yargılamaya tabii tutulamayacak oldukça geniş yetkiler tanınmıştır. 26 Eylül 2004 tarihli 5237 sayılı TCK ile TMK ile paralellik kurularak birbiri yerine kullanılabilir yeni suç tipleri yaratılmış, eski TCK'nın maddeleri daha da geliştirilmiş ve cezaları arttırılmıştır. TCK'nın 220/6-7-8 fıkraları, 314/3. fıkrası oldukça sık kullanılmış, TMK 2/2 ile bağlantısı kurulmuştur. Duruma göre TCK 220 yerine TMK 6 ve 7 kullanılmış, TCK 314 ise en çok kullanılan ceza maddesi olmuştur.

04 Aralık 2004 tarihli 5271 sayılı CMK ile DGM'lerin yerine görev yapacak Özel Görevli ve Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri kurulmuş, TMK'daki çeşitli özel soruşturma ve kovuşturma usulleri bu kanun içerisine taşınmıştır. İnfaz Kanunu ile de TMK'nın 17. maddesinde düzenlenen özel infaz hükümleri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

TMK ilk yayınlandığında terör tanımı adı altında terör eylemlerini, terör örgütlerini, terör suçlusunu, terör ve terör amacı ile işlenen suçları, bu suçlardan ceza alanlardan cezalarının arttırılmasını, basın ve yayın yolu ile suç işlenmesi halinde özel hükmü, devletin bölünmezliği aleyhine propagandayı, TMK kapsamındaki suçlarla ilgili özel yargılama usullerini, bu usuller içerisinde görevli mahkemeyi, avukat kısıtlamasını, özel gözaltı süresini, suçların ertelenemeyip paraya çevrilemeyeceğini, terörle mücadelede görev alanların özel olarak korunmasını ve özel soruşturma usullerine tabi tutulmalarını, TMK kapsamındaki suçlardan ceza alanların cezalarının özel olarak infazını, bu kişilerin şartla salıverme süresini, özel hapisanelerde tutulmalarını düzenlemiştir. Geçici maddelerle TCK 125 ve 146 başta olmak üzere çeşitli özel suçları hariç tutarak özel af niteliğinde düzenlemeleri de içermiştir. Esasen TMK, "terörle mücadele" kavramı etrafında özel ceza hükümleri, özel yargılama hükümleri, özel infaz hükümlerini düzenleyerek adil yargılanma hakkı başta olmak üzere suç ve cezalara ilişkin genel hükümlerin dışına çıkmıştır.

TMK'nın yargılama usulleri ile ilgili maddeleri yeni TCK yürürlüğe girdiğinde, CMK'ya taşınmıştır. İnfaza dair bazı hükümler de İnfaz Kanunu'na taşınmıştır. Yargılama usullerinden görevli ve yetkili mahkeme ise zamanla yaygınlaştırılmış ve tüm Türkiye'nin 81 ilinde uygulanır hale gelmiştir.

Bu raporu hazırlarken bir kez daha gördük ki Türkiye'deki akademi ceza hukuku doktrinine özgürlükleri öne çıkaran, hiç değilse özgürlük-güvenlik dengesini gözetemeyen mahiyette yeteri kadar akademik ve bilimsel bilgi üretmemiştir. Bu somut durumun 2547 sayılı YÖK Kanunu ve YÖK'ün üniversiteler üzerindeki vesayeti nedeniyle olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Esasında Türkiye'deki özel yargılama usulleri ve özel ceza kanunları geçmişle yüzleşmenin konusu olacak kadar ağır insan hakkı ihlallerine neden olmuş, devletin etnik, dini, inançsal ve dilsel asimilasyon politikalarının uygulanmasında en önemli baskı aracı olarak kullanılmıştır. Türkiye'nin AİHM'in yargı yetkisini kabul etmesi ile birlikte AİHM'in ürettiği kararlar sayesinde özgürlükleri önceleyen akademik ve bilimsel makaleler yazılmaya başlamıştır.

TERÖR TANIMININ BELİRSİZLİĞİ VE TERÖR SUÇLARI

Genel Değerlendirme

Finlandiyalı Profesör Martin Scheinin BM İnsan Hakları ve Terörle Mücadele Özel Raportörü olarak 2006 yılında Türkiye’de incelemelerde bulunmuş, ilk raporunu BM İnsan Hakları Komisyonu’na sunmuş ve rapor, komisyonun 62. oturumunda görüşülmüştü²². Raportör, terör tanımı konusunda yaptığı tespitlerin ardından tavsiyelerini kaydetmişti. Bu tavsiyelerde terör suçlarının tanımı, hangi suçların terör eylemlerini oluşturduğunun tam olarak tanımlanması ve bu suçları ölüm ya da kişilere karşı ağır şiddet eylemleri ve rehin alma ile sınırlanmasını içeren BM Medeni ve siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinin (ICCPR) 15. maddesinde istenen yasallık ilkesi başta olmak üzere uluslararası norm ve standartlara uygun hale getirilmesi istenmiştir. Bizzat terör suçlarını oluşturan fiillerin ötesinde, “terör”ün ayrıca tanımlanması gerektiği göz önünde bulundurulması, teröre karşı yeni mevzuat hazırlanırken, uluslararası sözleşmelerin göz önüne alınması istenmiştir.

Olası yasal değişikliklere ilişkin olarak, Özel Raportör, meclisteki tartışmalardan önce ve tartışmalar sırasında daha fazla diyalog içinde olunmasını önermektedir. Özel Raportör, demokraside temel hak ve özgürlüklere ilişkin taslak mevzuatın, açık ve şeffaf olarak tartışılması gerektiğini ve sivil toplumun söz konusu tartışmaların her düzeyine tam olarak dahil olması gerektiğini vurgulamaktadır. Özel Raportör, terörle mücadele dışında başka amaçlar için üyelik, yardım ve yataklık suçlarının ve kimi zaman yetkililerin atıfta bulunduğu “düşünce suçları”nın istismar edilmesine karşı, hangi fiillerin terör suçu kapsamına girdiğinin açıkça ve tam olarak tanımlanması gerektiği kanaatindedir.

BM Raportörü, TMK’nın 1. maddesindeki terör tanımını, belli suç eylemlerine dayalı olarak değil de amaç ya da hedefe göre tanımlama getirilmesi nedeniyle eleştirmektedir. Raportöre göre tanım belirsizdir ve geniştir. Belirtilen durumda hiçbir şiddet eylemine karışmasa bile insanlar ve kuruluşlar terörist olarak suçlanabilirler. Nitekim öyle oluyor. Gazeteciler, yazarlar, akademisyenler, insan hakları savunucuları, sendikacılar, sanatçılar, kadınlar, belediye başkanları, milletvekilleri, siyasetçiler, öğrenciler teröristlikle suçlanabiliyorlar. Düşüncelerini açıklayanlar, hiçbir şiddet eyleminde bulunmadıkları halde suçlanabiliyorlar.

TMK’nın 2/2. Fıkrası, TCK’nın 220/6 ve 7. Fıkraları ile TCK 314/3. Fıkra uygulanarak TCK 314/2. Fıkradan cezalandırma yoluna gidilmesi ile ilgili olarak AİHM’in İmret, Bakır ve Işıkırık Türkiye kararları açıkça kanunilik ilkesinin karşılanmadığını belirterek, BM Raportörünün görüşünü teyit etmektedir.

TMK 6. ve 7. maddeler kullanılarak ifade özgürlüğü sınırlandırılmış ve cezalandırılmış durumdadır.

Bunun yanı sıra AİHM’in Demirtaş kararında TCK 314/2. Maddenin de öngörülebilir olmadığı açıkça eleştirilmiştir.

BM Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 15. Maddesi kanunsuz ceza olmaz ilkesini düzenlemiştir.

²² <https://ihop.org.tr/70/>

15. Madde: Kanunsuz ceza olmaz ilkesi

1. Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan bir fiil veya ihmalden ötürü suçlu bulunamaz. Hiç kimseye işlendiği zaman verilebilecek cezadan daha aşır bir ceza verilemez. Suçun işlenmesinden sonra, bir suça daha hafif bir ceza öngören bir yasa değişikliği yapıldığı takdirde, fail yapılan bu değişiklikten yararlanır.

2. Bu maddedeki hiçbir hüküm, işlendiği zaman uluslar topluluğu tarafından tanınan hukukun genel ilkelerine göre suç sayılan bir fiil veya ihmalden ötürü bir kimsenin yargılanıp cezalandırılmasına engel oluşturamaz.

Aynı ilke Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 7. Maddesinde cezaların yasallığı başlığı altında düzenlenmiştir.

Cezaların yasallığı

1. Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal ve uluslararası hukuka göre bir suç sayılmayan bir fiil veya ihmalden dolayı mahkum edilemez. Yine hiç kimseye, suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

2. Bu madde, işlendiği zaman uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan bir fiil veya ihmal ile suçlanan bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir.”

Anayasanın 38. Maddesinde de suç ve cezaların kanuniliği ilkesi düzenlenmiştir.

Anayasanın 90. maddesi uyarınca temel hak ve özgürlükler ile ilgili uluslararası sözleşmelerin kanunlarla çelişmesi halinde bu sözleşmelere öncelik tanınacağı ve bu sözleşmelere anayasaya aykırılık ileri sürülemeyeceği belirtilmektedir. Türkiye taraf olduğu BM medeni ve Siyasi Hakları Uluslararası Sözleşmesi ile AİHS Anayasa 90. Madde uyarınca anayasaya aykırılıkları ileri sürülemez. Bu durumda, TMK'nın bu sözleşmelere göre değerlendirilmesi mutlak bir zorunluluktur.

Anayasa'da herhangi bir “terör” tanımı bulunmamaktadır. Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulamaz. TMK, anayasal dayanaktan yoksun olarak uluslararası sözleşmelere aykırı biçimde oldukça geniş bir “terör” tanımı yapmıştır. Bu tanım ve buradan hareketle düzenlenen diğer maddelerinde yurttaşların temel hak ve özgürlüklerinin özüne dokunacak şekilde düzenleme yapılmıştır.

Bize göre, tıpkı Birleşmiş Milletler Raportörü 'nün de işaret ettiği gibi, TMK'daki terör tanımı, suç ve cezaların yasallığı ilkesine ve yasaların da açık, net, belirgin, öngörülebilir ve hukukun üstünlüğüne uygun olması ilkesine aykırıdır. Bu tanım nedeniyle Türkiye'de, kişilere karşı hiçbir ağır ve ölümcül şiddet eylemine ya da rehin alma eylemine karışmamış insanlar, sırf siyasal iktidar ya da resmi görüş tarafından benimsenmeyen düşünceleri açıkladığı için terör suçu işlemiş kabul edilebilir, terörist olarak nitelenebilir ve buna özgü özel yargılama ve infaz rejimine tabi tutulabilir durumdadır.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, Anayasa 90. uyarınca Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler uyarınca kabul edilmiş terörle ilgili suç ve tanımlamalara aykırıdır.

Uluslararası hukukta “terör” tanımı bulunmamaktadır. Sadece hangi suçların “terör suçu” olduğu belirtilmiştir. Bu hususla ilgili olarak uluslararası alanda Avrupa düzeyinde iki adet sözleşme ve bu sözleşmelerin yollama yaptığı ve terör suçlarının neler olduğunu belirten çeşitli uluslararası Sözleşme ve Protokoller bulunmaktadır. Bu kapsamda;

2327 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan ve Bakanlar kurulunun 24.02.1981 tarihli ve 8/2487 sayılı kararı ile 26 Mart 1981 tarihli 17291 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi hangi suçların siyasi, siyasi suça murtabit veya siyasi nedenle işlenmiş suç niteliğinde telakki edilemeyeceğini belirtmiş ve dolaylı yoldan hangi suçların tedhişçilik suçu olduğunu belirtmiştir.

Bu Sözleşme yenilenmiştir. 5288 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan ve Bakanlar Kurulunun 15.03.2005 tarih ve 2005/8613 sayılı kararı ile 08.04.2005 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Terörizmin

Önlenmesi Avrupa Sözleşmesi Tadil Protokolü'nde hangi suçların terör suçları olduğu ve bunlarla ilgili uluslararası sözleşme ve protokollere yer verilmiştir. Buna göre;

- 1- New York'ta 14 Aralık 1973'de kabul edilen, Diplomatik Ajanlar da Dahil Olmak Üzere Uluslararası Korunmaya Sahip Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme'nin uygulama alanındaki suçlar;
- 2- New York'ta 17 Aralık 1979'da kabul edilen, Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme'nin uygulama alanındaki suçlar;
- 3- Viyana' da 3 Mart 1980' de kabul edilen, Nükleer Maddelerin Fiziki Korunması Hakkında Sözleşme'nin uygulama alanındaki suçlar;
- 4- Montreal'de 24 Şubat 1988'de akdedilen, Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanundışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme'nin uygulama alanındaki suçlar;"
- 5- Roma' da 10 Mart 1988' de akdedilen, Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'nin uygulama alanındaki suçlar;
- 6- Roma'da 10 Mart 1988'de akdedilen, Kıta Sahanelerinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokol'ün uygulama alanındaki suçlar;
- 7- New York'ta 15 Aralık 1997'de kabul edilen, Terörist Bombalamalarının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin uygulama alanındaki suçlar;
- 8- New York'ta 9 Aralık 1999'da kabul edilen Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin uygulama alanındaki suçlar." Terör suçları olarak nitelendirilmiştir.

Diğer bir Sözleşme ise Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'dir. 6135 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan ve Bakanlar Kurulunun 28.11.2011 tarih ve 2011/2510 sayılı kararı ile 13.01.2012 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'nde terör suçlarının Sözleşmeye ekli listede belirtilen uluslararası sözleşme ve protokollerde belirtilen suçların terör suçu olduğu düzenlenmiştir.

- 1- 16 Aralık 1970 tarihinde Lahey'de imzalanan, Uçakların yasadışı olarak ele geçirilmesi Sözleşmesi,
- 2- 23 Eylül 1971 tarihinde Montreal'de imzalanan, sivil havacılığın güvenliğine karşı yasadışı eylemlerin önlenmesi Sözleşmesi,
- 3- New York'ta 14 Aralık 1973'de kabul edilen, Diplomatik Ajanlar da Dahil Olmak Üzere Uluslararası Korunmaya Sahip Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşmesinin uygulama alanındaki suçlar;
- 4- New York'ta 17 Aralık 1979'da kabul edilen, Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşmesi,
- 5- Viyana' da 3 Mart 1980' de kabul edilen, Nükleer Maddelerin Fiziki Korunması Hakkında Sözleşmesi,
- 6- Montreal'de 24 Şubat 1988'de akdedilen, Uluslar arası Sivil Havacılığa Hizmet Veren Havaalanlarında Yasadışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesi ile ilgili Protokolü,
- 7- Roma' da 10 Mart 1988' de akdedilen, Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşmesi,

8- Roma'da 10 Mart 1988'de akdedilen, Kıta Sahaneliğinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokolü,

9- New York'ta 15 Aralık 1997'de kabul edilen, Terörist Bombalamalarının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşmesi,

10- New York'ta 9 Aralık 1999'da kabul edilen Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmesi, Kapsamında tanımlanan suçlar terör suçu olarak nitelendirilebilir.

Bunun dışında, BM terörizme karşı koyarken insan hakları ve temel özgürlüklerin desteklenmesi ve korunması özel raportörünün Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporun sonuç bölümünde "terörizmin" evrensel, kapsamlı ve kesin bir tanımının olmaması, terörle mücadele ederken insan haklarının etkin korunması konusunda sorun teşkil ettiği belirtilmiş, Güvenlik Konseyinin 1566 sayılı kararı ile terörizmin üç aşamalı nitelendirilmesi suretiyle önlenmesi-önlenememişse cezalandırılması-nın gerekli olduğu belirtilmiştir. Kararda "terör suçlarının" üç koşulun kümülatif olarak bir arada olduğu durumlara sınırlandırılması gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Bu koşullar, a)Sivillere karşı ölümcül, ağır cismani zarar veren veya rehin alma eylemleri, b) Siyasi, felsefi, ideolojik, ırki, etnik, dini ve bunun gibi nedenlerle işlendikleri dikkate alınmaksızın halkı, belli bir grubu, kişi gruplarını veya belli kişilerdeki terör halini provoke etmek, bir halkı korkutmak, bir devleti veya uluslar arası örgütü belli bir fiili yapmaya zorlamak veya yapmaktan alıkoymaya dönük eylemler ve c) Terörle ilgili sözleşme ve protokoller kapsamında ve bu metinlerdeki tanımlamalarda yer alan bu neviden fiillerdir. Benzer şekilde terör suçlarının desteklenmesi davranışları suç haline getirilirken de yukarıdaki nitelikleri taşıyan fiillerle sınırlı olarak suç tanımları yapılması gerektiği belirtilmiştir. Devletlerin terör davranışını yasaklarken düzenlemelerin ulaşılabilir, açık, sadece terörle mücadelede kullanılacak ayrımcı olmayan ve geriye yürümeven düzenlemeler yapması gerektiği de belirtilmiştir.

Terör tanımının bu kadar geniş tutulması, hak ve özgürlüklerin sınırlandırma ve kısıtlanmalarına hizmet eder. Terör tanımının nasıl yapılacağı konusunda iki eğilim bulunmaktadır: Demokrasinin tam anlamıyla tesis edilmesine uzak duran ilk eğilim, var olan son derece geniş tanımla da yetinmeyip tanımın daha da genişletilmesini savunur. Normatif düzenlemelerle bu yapılmadığında, uygulamada fiili durumlar yaratılarak tanım daha da genişletilerek uygulanır. Bugün Türkiye'de, soruşturma, kovuşturma ve yargılamalarda hem terör tanımının geniş olmasının ve hem de uygulamada bunu da aşan fiili genişletilmenin yarattığı sorunlar yaşanmaktadır. İkinci eğilim yukarıda da belirtildiği gibi, demokrasi ve insan haklarının korunabilmesi için tanımın daraltılması gereğine işaret eden eğilimdir. Bugün, terör tanımının geniş olduğu ve daraltılması gerektiğini savunanların ne kadar can alıcı bir soruna işaret ettikleri daha iyi anlaşılacaktır. İnsan hakları örgütlerinin ve gazeteci örgütlerinin açıkladığı raporlara bakıldığında terör tanımının geniş tutulmasının yarattığı ihlaller çok açık bir şekilde görülebilir.²³

TMK Madde Değerlendirmelerimiz

TMK'nın 1. maddesindeki terör tanımı yukarıda belirttiğimiz açıklamalar çerçevesinde muğlaktır. Mevcut tanım, belirsiz, oldukça geniş yorumlamalara açıktır. Mevcut hali ile kanunilik ilkesine aykırıdır.

TMK'nın 2. maddesinde, suç işlemese dahi örgüt mensubu olan kişilerin ve mensubu olmasa da örgüt adına suç işleyenlerin terör suçlusu sayılması, maddenin muğlak ve belirsiz ifadeler içermesi ve dolaylı örgüt üyeliği tanımı yapması nedeniyle kanunilik ilkesine aykırıdır. AİHM'in Bakır/Türkiye, Işıkırık/Türkiye ve İmret/Türkiye kararlarında TMK 2. madde, TCK 220/6 ve 7. Fıkralar, TCK 314/2 ve 3. fıkraların öngörülemez olduğu ve kanunilik ilkesini karşılamadığı açıkça ifade edilmektedir.

²³ İHD'nin yıllık ve özel raporlarından takip edilebilir: www.ihd.org.tr

Çağdaş Gazeteciler Derneği verileri için: <http://www.cgd.org.tr/index.php?Did=222>

Türkiye Gazeteciler Sendikası verileri için: <https://tgs.org.tr/cezaevindeki-gazeteciler/>

TMK'nın 3. maddesinde terör suçları tanımlanmış olup TCK'nın 4. kısım (devlete karşı suçlar) 4. bölüm (devletin güvenliğine karşı suçlar) içerisinde yer alan 302, 307 ve 309. maddeleri ile 5. bölüm (Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar) içerisinde yer alan 311, 312, 313, 314 ve 315. maddelerdeki suçlar terör suçu olarak tanımlanmıştır. Bu suçlardan TCK 314. madde oldukça problemlidir. Bu madde silahlı örgütü düzenleyip örgüt yöneticilerine ve örgüt üyelerine verilecek cezayı düzenlemektedir. Maddenin 3. fıkrasında dolaylı örgüt üyeliğinin de örgüt üyesi gibi cezalandırılacağı düzenlemektedir. Uygulamada hiçbir silahlı eyleme katılmadığı veya hiçbir şiddet aracı kullanmadığı halde siyasi saiklerle örgütlerin amaçlarında belirtilen düşüncelere paralel düşünceler açıklayan insanların veya siyasi muhalefetin bu maddeden dolayı sık sık cezalandırıldığına tanıklık etmekteyiz. Dolayısıyla TCK 314. maddenin doğrudan doğruya terör suçu sayılmasının mümkün olmadığını, 314. Maddeden hüküm giyenlerin bir başka silahlı eylem veya bu ağırlıkta bir başka suç nedeniyle hüküm giymesini halinde ancak birlikte terör suçu kategorisine alınabileceğini, salt tek başına terör suçunu oluşturmayacağını belirtmek gerekir. Bu nedenle TCK 314. maddenin özellikle 2 ve 3. fıkralarının TCK 220. madde gibi değerlendirilmesinin bir zorunluluk olduğunu belirtmek gerekir. Bu hususla ilgili son olarak Venedik Komisyonu'nun Mart 2017'de Türkiye ziyaretinden sonra 13 Mart 2017 günü açıkladığı "Son Dönemde Çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Medya Özgürlüğüne İlişkin Tedbirler Hakkında Görüş" raporuna bakılabilir²⁴. TCK 314. madde ile ilgili AİHM'in Demirtaş/Türkiye Büyük Daire kararı ile bu maddenin öngörülemez biçimde uygulanması AİHS'e aykırı bulunmuştur.

TMK'nın 4. Maddesinde terör amacıyla işlenen suçlar oldukça geniş olup bu şekilde kategori yapılması yukarıda belirtilen tanımların çok ötesine geçtiğinden bu madde bütünüyle kaldırılmalıdır. Türk Ceza Kanunu'nun 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 96, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 142, 148, 149, 151, 152, 170, 172, 173, 174, 185, 188, 199, 200, 202, 204, 210, 213, 214, 215, 223, 224, 243, 244, 265, 294, 300, 316, 317, 318 ve 319. maddeleri ile 310. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar terör amacı ile işlenen suçlar arasındadır. Bu maddede sayılan suçların bu kategoriye alınması hukuki belirlilik ilkesine ve kanunilik ilkesine aykırıdır.

TMK'nın 5. maddesinde terör ve terör amacıyla işlenen suçlarda verilecek cezanın yarı oranında artırılmasını öngörmektedir. Özel bir çifte cezalandırma maddesidir. Çünkü zaten ceza yasalarındaki suçun karşılığı hapis cezası zaten yüksektir, infaz düzenlemesi ağırdır, şartlı tahliye süresi uzundur. Ayrıca suç ve cezanın kanuniliği ilkesi uyarınca TCK'da düzenlenmiş bir suçun cezası ile ilgili bir başka kanunda artırım öngörülmesi bu ilkenin uygulanması bakımından problemlidir. Ayrıca suçun infazına dair ağırlaştırma maddesi olarak değerlendirilmelidir.

TMK'nın özellikle "Açıklama ve Yayımlama" başlıklı 6. ve "Terör Örgütleri" başlıklı 7. maddelerini de Türkiye yargısı tarafından çok sık başvuru ve ifade özgürlüğünü tehdit eden maddeler olarak belirtmek gerekir. Kanunun 6. ve 7. maddelerinde terör propagandası suçu düzenlenmiş olup bu durum AİHM içtihatlarına aykırıdır. AYM'nin Füsun Üstel ve diğerleri, Sırrı Süreyya Önder ve Ayşe Çelik kararları esasında TMK'nın 6. ve 7. maddelerin mutlaka değiştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çünkü ifade özgürlüğünü cezalandıran maddelerdir. Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu'nun 13 Mart 2017 tarihli 872/2016 sayılı Türkiye ile ilgili "Son Dönemde Çıkarılan KHK'larda Yer Alan Medya Özgürlüğüne İlişkin Tedbirler Hakkında Görüş"ünde Cumhuriyet savcılarının başta gazeteciler olmak üzere hak savunucuları ve aktivistler hakkında yaptıkları açıklamalar, katıldıkları gösteriler ve yazdıkları yazılar nedeni ile Ceza Kanununun 314 veya 220. maddesi, TMK 7. Maddesi uyarınca suçlanmalarının hukuka aykırı olduğunu, suçtaki kanunilik unsurunun aranmadığını ve çok ciddi mağduriyetler meydana geldiğini belirtmiştir.²⁵

TMK'nın 17. maddesi ile TMK kapsamındaki suçlardan hüküm giyenlerin şartla salıverme süresinin ¼ olacağı, bu kişilerin yüksek güvenlikli hapisanelerde tutulacağına dair düzenleme BM Mandela Kurallarına, Hukuk devleti ilkesine, korunması gereken hukuki yarar ve eşitlik ilkesine, ölçülülük ilkesine açıkça aykırıdır. Bu hususta 7242 sayılı kanun ile ilgili İHD görüş raporuna bakılabilir²⁶.

²⁴ http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Venedik-Komisyonu_medya-1.pdf

²⁵ Bu konuda Venedik Komisyonu'nun söz konusu raporunun 63-72. paragraflarına bakılabilir: https://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Venedik-Komisyonu_medya-1.pdf

²⁶ <https://www.ihd.org.tr/ihd-7242-sayili-infaz-kanunu-degisikligi-ile-ilgili-anayasa-mahkemesinde-acilan-davalara-basvuru-yapti/>

TMK VE BAĞLANTILI TCK CEZA MADDELERİ DEĞERLENDİRMESİ

3713 sayılı Yasanın 2. maddesinin ikinci fıkrası, 5237 sayılı yasanın 220. maddesinin altı ve yedinci fıkraları ile 314. maddenin üçüncü fıkrası ceza yargılamasında ve uygulamasında birlikte ele alınmaları nedeni ile söz konusu yasa maddelerinin birlikte ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

3713 ve 5237 sayılı yasalardaki bu düzenlemelerin özü, örgüte mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenlerin de örgüt üyesi sayılacağı ve buna göre cezalandırılacağı hükmüne dayanmaktadır. Ancak bu hükmün nesnel koşullarına yasada yer verilmemiştir. Bu nedenle AİHM'nin kararlarında kanunilik şartının oluşmadığı ve öngörülebilir olmadığı belirtilerek ihlal kararları verilmektedir.

AİHM kararlarına uygun olarak Anayasa Mahkemesi de Hamit Yakut başvurusunda 10.06.2021 tarihinde ihlal kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi'nin 10.06.2021 tarih ve 2014/6548 başvuru numaralı kararında 5237 sayılı Yasanın 220. maddesinin altıncı fıkrasının öngörülebilir olmadığına, *ihlalin yapısal sorundan kaynaklandığı anlaşıldığından PİLOT KARAR USULÜNÜN UYGULANMASINA, yapısal sorunun çözümü için keyfiyetin yasama organına BİLDİRİLMESİNE* karar verilmiştir²⁷.

AİHM, *İmret/Türkiye* ile *Bakır/Türkiye* kararlarında 5237 sayılı yasanın 220. maddesinin yedinci fıkrasının öngörülebilir olmadığı ve kanunilik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle ihlal kararları vermiştir. AİHM, benzer bir değerlendirmeyi 5237 sayılı yasanın 220. maddesinin altıncı fıkrası bakımından *Işıkırık/Türkiye* davasında yapmış, bu kararda 5237 sayılı yasanın 220. maddesinin altıncı ve yedinci fıkraları ile ilgili Avrupa Venedik Komisyonu ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği'nin raporlarına yer vermiştir. AİHM'nin yapmış olduğu tespitlerde 5237 sayılı yasanın 220. maddenin altıncı ve yedinci fıkralarının kanunilik şartını taşıması bakımından bu düzenlemelerin kaldırılması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Mahkeme bu kararlara konu edilen ceza kanunu maddelerinin hukuken öngörülebilir olmadığını tespit etmiş ve bu haliyle müdahalenin meşru bir amaç taşıyıp taşımadığını ve demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını inceleme gereği duymadan ihlal kararı vermiştir.

3713 sayılı kanunun 2/1. Fıkrası ve 3. Maddesi ile 5237 sayılı TCK'nın 314. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları birlikte değerlendirilmelidir.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, 5237 sayılı yasanın 314. maddesi kapsamında kendilerine soruşturma açılan kişi sayısı dramatik bir artış göstererek 2015 yılında 36.425 kişi, 2016 yılında 155.014 kişi, 2017 yılında 547.423 kişi, 2018 yılında 444.342 kişi, 2019 yılında 310.954 kişi, 2020 yılında 208.833 kişi olmuştur. Görüldüğü gibi örgüt üyeliği kapsamında şüpheli sıfatı ile suçlanan insan sayısı oldukça yüksek düzeydedir.

AİHM'nin 22 Aralık 2020 tarih ve 14307/17 başvuru numaralı *Selahattin Demirtaş/Türkiye* davasında (No:2 Büyük Daire kararı) 5237 sayılı yasanın 314. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının esasında kanunilik şartını taşımadığı ve öngörülebilir olmadığı belirtilmektedir²⁸. AİHM'nin yaptığı tespit ve değerlendirmeye olduğu gibi aşağıda yer verilmiştir:

(2) Terörizmle ilgili suçlar: Ceza Kanunu'nun 314. maddesinin 1. ve 2. fıkraları 271. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı, 4 Kasım 2016 tarihinde Diyarbakır 2. Sulh Ceza Hâkimliği'nden başvurusunun iki suç işlediği şüphesiyle tutuklanması talebinde bulunmuştur: Ceza Kanunu'nun 314. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen, silahlı terör örgütüne üye olma suçu ve aynı Kanunun 214. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen, suç işlemek için alenen tahrikte bulunma suçu.

272. Aynı gün içinde Diyarbakır 2. Sulh Ceza Hâkimliği, HDP Twitter hesabından atılan tweetleri ve 6 ila 8 Ekim 2014 arasında yaşanan şiddet dolu eylemleri göz önüne alarak, başvurusunun suç işlemek için alenen tahrikte bulunma suçunu işlediğine yönelik kuvvetli suç şüphesi bulunduğunu tespit etmiştir (Ceza Kanunu'nun 214. maddesinin 1. fıkrası). Sonrasında,

²⁷ <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/6548>

²⁸ <https://anayasagundemi.files.wordpress.com/2020/12/demirtas-bd-ceviri-1.pdf>

başvurucunun yaptığı bir dizi konuşma ve yetkili savcılıklar tarafından yürütülen başvurucu hakkındaki terörle alakalı birçok soruşturma hesaba katıldığında (bakınız yukarıda 70. paragraf), hâkimlik başvurucunun silahlı terör örgütüne üye olma suçunu işlediğine ilişkin kuvvetli şüphe bulunduğunu ifade etmiştir (Ceza Kanunu'nun 314. maddesinin 1. fıkrası). Ek olarak, silahlı terör örgütü kurma ve yönetme suçunun yapısına bakıldığında –bu isnat başvurucuya 11 Ocak 2017 tarihli iddianame düzenlenene kadar getirilmemiştir- ve suçun Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesinin üçüncü fıkrasında sayılan suçlardan biri olduğu görüldüğünde, hâkimlik ayrıca bu suçun da işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphe olduğunu tespit etmiştir. (Ceza Kanunu'nun 314. maddesinin 1. fıkrası). Dolayısıyla Diyarbakır 2. Sulh Ceza Hâkimliği'nin 4 Kasım 2016 tarihinde verdiği karar, başvurucunun tutukluğunun hangi suç(lar)a dayandığına ilişkin temiz bir zemin sağlamamaktadır. Bu belirsizlik, tutukluğunun devamı kararlarıyla daha da artmıştır. 11 Kasım 2016 tarihinde Diyarbakır 3. Sulh Ceza Hâkimliği verdiği kararla birlikte başvurucunun iki suçla bağlantılı olarak tutuklandığını belirtmiştir: terör örgütüne üyelik ve suç işlemek için alenen tahrikte bulunma. Ancak Diyarbakır 1. Sulh Ceza Hâkimliği 6 Aralık 2016 tarihli kararında başvurucunun yalnızca silahlı terör örgütüne üyelik suçunu işlediği şüphesiyle tutuklu olduğunu belirtmiştir.

273. 11 Ocak 2017 tarihinde düzenlenen iddianame ile birlikte, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcısı, başvurucunun 43 ila 142 yıl arasında hapis cezasına çarptırılmasını talep etmiş, iddianamede dayanak olarak şu suçları göstermiştir: silahlı terör örgütü kurma ve yönetme, terör örgütü propagandası yapma, suç işlemek için alenen tahrikte bulunma, suçu ve suçluyu övme, halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme, kanunlara uymamaya tahrik etme, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılma ve kanuna aykırı gösteri sırasında güvenlik güçleri tarafından verilen dağılma emrine uymayı reddetme. (bakınız yukarıda 78. paragraf). 2 Eylül 2019 tarihine dek, ağır ceza mahkemelerindeki duruşmaların her biri sona erene dek, başvurucunun devam eden tutukluluğunun hangi suç(lar)a bağlı olduğu netleştirilmemiş, yalnızca başvurucuya karşı olan bütün delillere atıfta bulunulmuştur.

274. Her hâlükârda, başvurucunun tutukluğuna ve tutukluluğun devam etmesine karar verilmesi, konuşmaları temelinde terörizmle ilgili suçlara dayanmaktadır, özel olarak Ceza Kanunu'nun 314. maddesinin 1. ve 2. fıkrasında düzenlenen, silahlı terör örgütü kurma, yönetme ve bu örgütlere üyelik suçu temel alınmıştır (bakınız yukarıda 143-146 arası paragraflar).

275. Mahkeme, terörle mücadele ile bağlantılı sorunlar ve terörle mücadele mevzuatının formüle edilmesinin güçlüğü hakkında bilinç sahibidir. Üye Devletler belli bir yerde kaçınılmaz olarak genel lafızlara başvurmakta ve yargı yetkililerinin pratik yorumlarına dayanmaktadır. Bu bağlamda ulusal mahkemeler, hukukun yorumlanmasında keyfi müdahalelere karşı uygun bireysel koruma sağlamak zorundadır.

276. Mahkeme, hükümete eleştiri getirilmesi ve ülke liderlerinin ulusal menfaatleri tehlikeye attığı yönünde bilgi yayınlanması durumlarında kişilerin ceza yargılamasına tabi tutulmaması, özellikle silahlı terör örgütü üyesi olma ya da örgüte destek verme, hükümeti ya da anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etme veya terör örgütü propagandası yapma gibi ciddi suçlara başvurulmaması yönünde yakın zamanda Türkiye'ye karşı iki ayrı karar vermiştir. Ek olarak, bu ciddi suçlar söz konusu olsa bile, tutukluluk

yalnızca istisnai bir tedbir olarak kullanılmalı ve diğer bütün tedbirlerin yargılamanın uygun şekilde ilerlemesine tamamen elvermemesi durumunda son çare olarak başvurulmalıdır (bakınız Mehmet Hasan Altan, yukarıda anılan, § 211, ve Şahin Alpay, yukarıda anılan, § 181).

277. Mahkeme, Venedik Komisyonu'nun Ceza Kanunu'nun 216, 299, 301, 314. maddeleri üzerine yazdığı görüşü doğrultusunda, Kanun'un "silahlı örgüt" ve "silahlı grup" için bir tanımlama içermediğini gözlemlemektedir. Suç örgütünün nitelendirme kriterleri Yargıtay'ın içtihadıyla ortaya konulmuş durumdadır: örgütün en az üç üyesi olmalı; üyeler arası hiyerarşik bir ilişkili olmalı; kişiler suç işlemek için ortak bir amaç etrafında bir araya gelmeli; örgüt suçları için süreklilik arz etmeli ve örgüt üyelerinin sayısı, araçları ve ekipmanları ilgili suçların işlenmesi için uygun olmalıdır. "Silahlı örgüte üyelik" ile ilgili olarak, Yargıtay şüphelilere isnat edilen eylemlerin sürekliliğini, çeşitliliğini ve yoğunluğunu dikkate almakta, böylece bu eylemlerin şüphelinin örgütle "organik bir ilişki" içinde olduğunu gösterip göstermediğine veya "eylemlerin bilerek ve isteyerek örgütün "hiyerarşik yapısı içinde" işlenip işlenmediğine bakılmaktadır (bakınız yukarıda 160. paragraf).

278. Mevcut davada, ceza yargılamasını başlatan ve başvurucuya suç isnadında bulunan savcılıklar, başvurunun ilk ve/veya devam eden tutukluluk kararlarını veren hâkimlikler, tutukluluğun devamına karar veren ağır ceza mahkemesi hâkimleri ve son olarak Anayasa Mahkemesi hâkimleri de dâhil olmak üzere ulusal yargı mercileri, Ceza Kanunu'nun 314. maddesinin 1. ve 2. fıkrasına ilişkin geniş bir yorum benimsemişlerdir. Başvurucunun belirli hükümet politikalarına muhalifliğini ifade etmesi veya yalnızca yasal bir örgüt olan Demokratik Toplum Kongresi'ne katıldığını söylemesi başvuru ve silahlı örgüt arasında aktif bir bağlantı kuracak yeterli eylemler olarak görülmüştür. Yerel mahkemelerin, Yargıtay içtihadının gerektirdiği üzere, başvurunun eylemlerinin "sürekliliğini, çeşitliliğini ve yoğunluğunu" dikkate almadığı, başvurunun eylemlerinin ilgili terör örgütünün hiyerarşik yapısı içinde gerçekleşip gerçekleşmediğine bakmadığı görülmektedir.

279. Bu bağlantıyla İnsan Hakları Komiseri, Türkiye'de tutukluluğu haklı göstermek için dayanılan delillerin artan bir şekilde yalnızca açıkça şiddetten uzak eylem ve beyanlarla sınırlandırıldığına ve bunların kural olarak Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamında korunması gerektiğine işaret etmiştir. Komiser, Türkiye savcılarının ve mahkemelerinin uygun bağlamsal analiz ve delil filtrelemesini Sözleşme'nin 10. maddesine ilişkin Mahkeme içtihadı ışığında yapmadığı ve bunun sistematik bir ihmal oluşturduğu görüşündedir.

280. Ek olarak, yukarıda belirtilen görüşünde Venedik Komisyonu, Ceza Kanunu'nun 314. maddesinin uygulanmasında yerel mahkemelerin, kişilerin silahlı örgüte üyeliğini değerlendirirken genellikle oldukça zayıf deliller temelinde karar verme eğilimi gösterdiğini belirtmiştir. (bakınız yukarıda 160. paragraf). İşbu dava bu gözleme arka çıkar nitelikte görünmektedir. Ceza Kanunu'nun 314. maddesindeki ciddi suçlara ilişkin olarak başvurucuya isnat edilen eylemler silsilesi bu madde kapsamında oldukça geniş içeriklidir ve bu durum yerel mahkemelerin yorumlamalarıyla da birleşince yerel mahkemelerin keyfi müdahalelerine karşı yeterli güvenceleri sağlamamaktadır. Mahkeme'nin görüşüne göre, ceza kanunu hükümlerinin böylesine geniş şekilde yorumlanması, terör örgütü kurma, yönetme ve örgüte üye olma suçlarının ifade özgürlüğü hakkıyla bir dengeleme faaliyeti içermesi

gerekirken, söz konusu bağlantıyı gösteren hiçbir somut delilin olmaması karşısında haklı duruma gelemez.

Görüldüğü gibi AİHM, 5237 sayılı yasanın 314. maddesinin kanunilik şartını taşımadığı ve öngörülebilir olmadığını çok net biçimde ortaya koymaktadır.

Madde içeriğindeki boşluk ve belirsizlik nedeniyle her geçen gün daha fazla sayıda yurttaş şiddetten uzak politik eylem ve beyanları gerekçe gösterilerek örgüt üyeliği ile suçlanır hale gelmiştir. Adalet Bakanlığı istatistikleri bu görüşü desteklemektedir.

İnsan hakları savunucuları aleyhine başlangıçta TMK 2/2, TCK 220/6-7 ve TCK 314/3. Maddeden açılan örgüte yardım veya dolaylı örgüt üyeliği davaları zamanla bu madde aleyhine AİHM kararları çıkmaya başlayınca bu sefer de doğrudan doğruya TCK 314/2. Maddeden açılmaya başlamıştır. En son İHD Genel Başkanına bile bu maddeden dava açtılar²⁹.

3713 sayılı Yasanın 6. maddesinin ikinci fıkrası ile 7. maddesinin ikinci fıkraları ile TCK 220/8. Fıkrası birlikte değerlendirilmelidir.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, 3713 sayılı Yasanın 6. ve 7. maddelerinin ikinci fıkraları uyarınca 2013 yılında 10 bin 745 kişiye dava açılmış, bu rakam her yıl sürekli artış göstererek 2017 yılında 24 bin 585'e ulaşmıştır. 2018 istatistiklerine göre ise 46 bin 220 kişi hakkında soruşturma başlatılmış, 17 bin 77 kişi hakkında dava açılmıştır. Adalet Bakanlığının 2019 yılı istatistiklerine göre ise 39 bin 833 kişiye soruşturma açılmış, bu kişilerden 12 bin 417 kişiye dava açılmıştır.

Uygulamada TCK 220/8. Fıkra pek kullanılmamaktadır. Genellikle ve sıklıkla TMK 6 ve 7/2. Fıkra uygulanmaktadır.

3713 sayılı Yasanın 6. maddesinin ikinci fıkrası ile 7. maddesinin ikinci fıkrası doğrudan Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile güvence altına alınan ifade özgürlüğü hakkını tamamen sınırlandıran, yasaklayan ve haksız bir cezai müeyyide öngören içeriğe sahiptir.

AİHM'nin 6 Temmuz 2010 tarih ve 43453/04, 31098/05 Başvuru numaralı *Gözel ve Özel/Türkiye* kararlarında, 3713 sayılı Yasanın 6. maddesinin ikinci fıkrasının yürürlükten kaldırılması veya bu fıkranın AİHS'ye ve AİHM içtihatlarına uygun olarak yeniden düzenlenmesi talep edilmiştir.

Her iki yasa maddesi ile ilgili olarak 11.04.2013 tarih ve 6459 sayılı Yasayla yapılan değişiklikler Mahkeme içtihadında belirtilen ve aşağıda açıklanan ölçütleri karşılamadığından doğrudan ifade özgürlüğünü kısıtlayan ve yasaklayan pozisyonları devam etmektedir. Bu nedenle AİHM içtihadında belirtilen 3713 sayılı Yasanın 6. maddesinin ikinci fıkrası ile hemen hemen benzer içerik taşıyan aynı Yasanın 7. maddesinin ikinci fıkrası anayasaya aykırıdır. 3713 sayılı Yasanın 7. maddesinin ikinci fıkrasına 7188 sayılı Yasanın 13. maddesi ile getirilen ek cümleler de sorunu çözmekten uzaktır.

AİHM, *Gözel ve Özel/Türkiye* başvurularında özetle şu sonuçlara ulaşmıştır.

AİHM'nin gözünde, sadece 3713 sayılı Yasanın 6. maddesinin 2. fıkrasında hedef alınan açıklamaların yayınlanmasını gerekçe göstererek dergi sahipleri, editörleri ya da yazı işleri müdürlerinin tekrar tekrar mahkûm edilmesi ve buna ek olarak dergilere yayın yasağı getirilmesi, - elbette doğrudan ve dolaylı olarak terör suçlarını savunmadığı sürece - kamuoyu gündeminde bir yere sahip olan medya profesyonellerinin kısmen sansürlenmesi ve bir görüşün kamuoyuna açıklanmasının sınırlandırılması anlamına gelebilecektir. Üstelik, mevcut davada görüldüğü gibi, «terör örgütlerinin bildiri ve açıklamalarında» kullanılan terimler belirsiz bir biçimde yorumlanmıştır. Özellikle, amaçları ya da kamuoyunun çelişik durumlara farklı bir görüş açısıyla bilgilendirilme hakkı göz önüne alınmadan medya profesyonellerine yukarıda belirtilen hüküm gereği mekanik bir baskı uygulanması (Jersild, ilgili bölüm, prg. 36 ile karşılaştırınız), bilgi ve fikir alma ya da verme özgürlüğü ile bağdaşamaz. Bu değerlendirmeler ışığında ve söz konusu mevzuatın incelenmesi sonrasında

²⁹ <https://www.ihd.org.tr/ihd-es-genel-baskani-ozturk-turkdogana-dernek-calismalari-nedeni-ile-acilan-davalar-kabul-edilemez/>

AİHM, başvuruların 3713 sayılı yasanın 6. maddesinin 2. fıkrası gereğince mahkûm edilmesine ve dergiye yayın yasağı getirilmesine neden olan müdahalenin «demokratik bir toplumda gerekli» olarak nitelendirilemeyeceği ve meşru amaçların gerçekleştirilmesi için de zaruri olmadığı sonucuna varmaktadır. Bu itibarla, AİHS'nin 10. maddesi ihlal edilmiştir.” Bu kararın özelliği AİHS'nin 46. maddesini uyguladığı yarı pilot niteliğinde bir karar olmasıdır. Türkiye'nin bu karara uyma yükümlülüğü bulunduğu kuşku yoktur.

AİHM bu kararında çeşitli ölçütler belirlemiştir.

Maddi Ölçüt: Şiddete tahrik içermediği sürece (yani şiddet eylemlerine ya da kanlı bir intikama başvurmayı savunmuyor, destekçilerinin hedeflerini gerçekleştirme amacıyla şiddet eylemlerini haklı göstermiyor ve belli kişilere karşı derin ve mantıksız bir nefret duygusunun oluşmasına neden olarak şiddeti yüreklendirdiği şeklinde yorumlanıyorsa) herhangi bir ifade salt örgüt üyeleri tarafından dile getirildiği ve/veya hükümeti sert bir şekilde eleştirdiği için yasaklanmamalıdır.

Yöntemsel Ölçüt: İkinci olarak; yapılacak düzenleme, hâkimlere, AİHS'nin 10. maddesi kapsamında dile getirilen ve AİHM tarafından uygulanan ölçütleri dikkate alarak, sadece mesajı verenin kimliğine ve kime verildiğine değil, yazının bütünlüğü içinde yazıların içeriğini ve hangi bağlamda yazıldığını inceleme yükümlülüğü getirmelidir.

Araçsal Ölçüt: Sadece örgütün veya örgüt üyelerinin açıklamalarının aktarıldığı durumlarda, kamunun bilgi alma hakkı da dikkate alınarak ilk iki ölçüt daha sıkı bir denetime tabi tutulmalıdır.

İlk bakışta birbirinden bağımsız gözükse de bu üç ölçüt aslında birbirini tamamlar niteliktedir. İlk ölçütte öngörülen olası bir şiddet eylemi ile söz arasındaki açık ve yakın ilişki ancak sözün kime, ne şekilde, hangi bağlamda söylendiği ve gerçekten şiddet tehdidinde yol açıp açmadığı değerlendirildiğinde ortaya çıkarılabilecektir. Herhangi bir yorum olmaksızın sadece örgütün veya örgüt üyelerinin açıklamalarını aktaran basın araçlarında bu bağ açıkça ortaya konmalıdır. Bu nedenle yukarıda sayılan ölçütlerden sadece birini karşılayan bir düzenleme AİHM kararınca öngörülen genel önlemin yerine getirmiş olmayacaktır.

3713 sayılı Yasanın 7. maddesinin ikinci fıkrasının uygulanması ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'nin de çok sayıda ihlal kararı bulunmaktadır.

Bir konuşmasında “Size Kürt halkı önderi Sayın Öcalan’ın selamını getirdim... Bugün de Kürdistan’da onun onurlu evlatlarıyla onur duyuyoruz” ifadesini kullandığı için “örgüt propagandası” suçundan hakkında hapis cezasına hükmedilen Sırrı Süreyya Önder, her iki iddianamede de söz konusu dosya sebebiyle siyaset yasağı istenen kişiler arasındadır. Oysa Mahkemeniz, önüne gelen bireysel başvuruda, hükmedilen cezanın Önder’in ifade özgürlüğü hakkını ihlal ettiğine hükmetmiştir. (AYM, Sırrı Süreyya Önder [GK], B. No: 2018/38143, 3/10/2019).

Anılan kararda Yüksek Mahkeme şunları tespit eder:

İçinde şiddete başvurmayı cesaretlendirici ifadeler yer almayan ve terör suçlarının işlenmesi tehlikesine yol açmayan düşünce açıklamaları **sırf terör örgütünün ideolojisi, toplumsal veya siyasal hedefleri, siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlara ilişkin görüşlerine benzerlik gösterdiğinden bahisle terörizmin propagandası olarak kabul edilemez.** Toplumsal ve siyasal ortama veya sosyoekonomik dengesizliklere, etnik sorunlara, ülke nüfusundaki farklılıklara, daha fazla özgürlük talebine veya ülke yönetim biçiminin eleştirisine yönelik düşüncelerin **-daha önce ifade edildiği gibi**

devlet yetkilileri veya toplumun önemli bir bölümü için rahatsız edici olsa bile (Abdullah Öcalan [GK], B. No: 2013/409, 25/6/2014, § 95)- açıklanması, yayılması, aktif, sistemli ve inandırıcı bir şekilde başkalarına aşılması, telkin ve tavsiye edilmesi ifade özgürlüğünün koruması altındadır (Zübeyde Füsün Üstel ve diğerleri, § 80; Ayşe Çelik, § 44).⁸³ Diğer yandan seçmenlerini temsil eden, onların taleplerini, endişelerini ve düşüncelerini politik alana aktaran ve çıkarlarını savunan seçilmiş kişiler için ifade özgürlüğünün özellikle değerli olduğu açıktır. Zira milletvekilleri gibi seçilmiş kişilerin görüş ve düşüncelerini serbestçe ifade edebildikleri ölçüde seçmenlerini temsil edebilmeleri, yasama ve denetim faaliyetlerine gereği gibi katılabilmeleri mümkün olacaktır (AYM, E.2017/162, K.2018/100, 17/10/2018). **(Sırrı Süreyya Önder, p. 65)**

Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi pek çok kararında, ifade özgürlüğünün yalnızca lehte olduğu kabul edilen ya da zararsız veya önemsiz görülen bilgi veya fikirler için değil aynı zamanda devletin veya toplumun bir bölümünün aleyhinde olan, onlara çarpıcı gelen, onları rahatsız eden, incitici, yaralayıcı ve kabul edilemez görülenler için de geçerli olduğunu belirten AİHM kararındaki (Handyside/Birleşik Krallık, B. No: 5493/72, 7/12/1976, § 49) görüşlere de atıf yapmıştır. **(Sırrı Süreyya Önder, p. 78)**

Olay tarihinde seçilmiş bir milletvekili ve yürütülmekte olan çözüm sürecinin önemli bir aktörü olan başvurucunun açıklamalarına müdahalede kamusal yetki kullanan makamların çok dar bir takdir aralığı olduğu ve çok daha titiz değerlendirmeler yapılması gerektiği açıktır (bir belediye başkanının açıklamaları bağlamında aynı yönde yapılan bir değerlendirme için bkz. Mehmet Ali Aydın, § 85) **(Sırrı Süreyya Önder, p. 84)**

... ilk derece mahkemesi kararında başvurucunun düşünce açıklamasının hangi surette terör örgütünün şiddet ve tehdit yöntemlerini meşru gösterdiğine veya övdüğüne ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik ettiğine dair bir değerlendirme yapmamıştır. **(Sırrı Süreyya Önder, p. 85)**

Anayasa Mahkemesi, Barış İçin Akademisyenler (BAK) bildirisini imzacısı olan Zübeyde Füsün Üstel başvurusu (B. No: 2018/17635, 26.07.2019) ile ilgili kararında, BAK bildirisinin ifade özgürlüğü sınırları içerisinde kaldığını tespit etmiş, başvurucuların mahkûmiyetinin zorunlu toplumsal bir ihtiyaca karşılık gelmediği, orantılı olmadığı, dolayısıyla demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olmadığı, bu sebeplerle ifade özgürlüğünün ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.

AİHM'nin 31.03.2015 tarih ve 51962/12 Başvuru numaralı *Öner ve Türk/Türkiye* davasında da AİHS'nin 10. maddesi etraflıca anlatılmış ve ifade özgürlüğü ile ilgili önemli bir karar verilmiştir. İfade özgürlüğünün kapsamı anlatılırken rahatsız edici görüşler yer alsa dahi bunun doğrudan bir şiddet çağrısı olmadığı sürece ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

3713 sayılı Yasada 2013 yılında yapılan değişiklikler yeterli olmamıştır. Yukarıda belirtilen emsal yüksek mahkeme kararlarından sonra da Türkiye'de mevzuatta değişiklik yapılmıştır.

Örneğin 24 Ekim 2019 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan 7188 sayılı Yasanın 13. maddesi ile 3713 sayılı Yasanın 7. maddesinin ikinci fıkrası değiştirilmiş, maddeye şu cümle eklenmiştir: *"Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz."* Bu değişiklik de ilgili maddelerden kaynaklanan soruşturma ve kovuşturma sayısının artışını engellemiştir.

Görüldüğü gibi 3713 sayılı Yasanın 6 ve 7. maddelerinin uygulanmasında kanunilik ve öngörülemezlik konusunda ciddi sorunlar bulunmaktadır.

TMK Kapsamındaki Suçları Yargılamakla Görevli Özel Mahkemeler ve Özel Soruşturma Usulleri Sorunu

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu 12 Nisan 1991 tarihli 20843 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. TMK yürürlüğe girdiği tarihten bu yana 54 kez değiştirilmiştir. TMK'nın ilk halinde 2.bölümde yargılama usulleri sıralanmış ve 9.maddesinde yargılamanın 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluş ve yargılama usulleri hakkında kanun hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

DGM'ler 1973 yılında kurulmuş, ancak AYM kararı ile 1976 yılında kapatılmıştı. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra ilan edilen Sıkıyönetim altında antidemokratik şekilde kabul edilen 1982 Anayasasının 143. Maddesi ile anayasal dayanak kazanmış ve 2845 sayılı kanunla 01.04.1984 yılında yeniden faaliyete geçmiştir.

DGM'lerin kapatılmasını sağlayan 16.06.2004 tarihli ve 5190 sayılı kanunun Hükümet Tasarısında aşağıdaki genel gerekçe yer almıştır:

Devlet güvenlik mahkemelerinin temeli, 1961 Anayasasının 136 ncı maddesine 15.3.1973 tarihli ve 1699 sayılı Kanunla eklenen, Devlet güvenlik mahkemelerinin kurulmasına ilişkin hükümlerle atılmıştır. 26.6.1973 tarihli ve 1773 sayılı Kanunla da Devlet güvenlik mahkemeleri kurulmuş ve bu Kanun 11.7.1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1773 sayılı Kanun, Anayasa Mahkemesinin 6.5.1975 tarihli ve 1974/35 E., 1975/126 K. sayılı Kararıyla şekil yönünden iptal edilmiştir.

1982 Anayasasının 143 üncü maddesinde kuruluş ve işleyişi ile ilgili bazı hükümlere de yer verilerek Devlet güvenlik mahkemelerinin kurulacağı ifade edilmiştir. Anayasanın bu amir hükmü gereğince 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun yürürlüğe konulmuş ve bu mahkemeler 1.4.1984 tarihinde faaliyete geçmiştir. Devlet güvenlik mahkemeleri Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmak üzere 2845 sayılı Kanunun 2 nci maddesinde sayılan illerde kurulmuştur.

7.5.2004 tarihli ve 5170 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunun 9 uncu maddesiyle Devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluş dayanağını oluşturan Anayasanın 143 üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece, bu mahkemelerinin görev alanına giren suçların soruşturma ve kovuşturmasında uygulanacak kuralların yeniden tayin ve tespiti zorunlu hale gelmiştir.

Bilindiği üzere, 10-11 Aralık 1991 tarihlerinde Helsinki' de yapılan Avrupa Birliği toplantısında tam üyelik için ülkemizin aday olarak kabul edilmesiyle, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır. Son gelişmeler ışığında 14.4.2003 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi tarafından kabul edilen belge ile Türkiye'ye yeni bir Katılım Ortaklığı Belgesi sunulmuştur. Bu Belgeye karşılık Ulusal Program gözden geçirilmiş ve 24.7.2003 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Avrupa Birliği'ne giden süreçte ülkemiz hukuk ve yargı alanında da reform çabasına girmiştir. Bu cümleden olmak üzere, taraf olduğumuz İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesinin, özellikle "adil yargılanma hakkı" başlıklı 6 ncı maddesinin gereklerinin yerine getirilmesi Ülkemiz bakımından da bir yükümlülük haline gelmiştir. Demokratik ve çağdaş hukuk devletinin bir gereği olarak, insan haklarını temel alan bir yargılama usulünün, suçun işleniş şekli ve nevi ne

olursa olsun benimsenmesi, adil ve çağdaş hukuk normlarının ihdası suretiyle mahkemelerin yapılandırılması, bu ilkelere uymayan düzenlemelerin pozitif hukuk düzenimizden çıkartılması, Devletimiz ve toplumumuz için bir beklenti ve ihtiyaç haline gelmiştir. Bu konuda atılacak adımlardan biri de geçmişte kamuoyunun ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin gündemini uzun süre meşgul eden ve yargılama usulleri itibarıyla Devletimizin tazminatla mahkum edilmesi sonucunu doğuran Devlet güvenlik mahkemeleri ile ilgili düzenlemelerdir.

Teknolojik alandaki gelişmelere paralel olarak terör ve organize suçlar da her geçen gün artmakta ve bu suçların işleniş şekilleri daha karmaşık bir görünümle ortaya çıkmaktadır. Bu nev'i suçların daha seri bir şekilde soruşturulup yargılanabilmesi için uzmanlaşmış hâkim ve savcılarının görev yaptığı ihtisas mahkemelerinin kurulması genel kabul gören bir yaklaşımdır. Tasarıyla Devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluş ve yargılama usullerinin düzenlendiği 2845 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılarak, Devlet güvenlik mahkemeleri kaldırılmaktadır. Ancak, suçların işleniş yöntemlerindeki çeşitlilik ve yapılanma nedeniyle, klasik ceza muhakemesindeki soruşturma teknik ve usullerinin tatbik edilerek bazı suçların muhakeme ve soruşturulmasından beklenen fayda ve amacın elde edilemeyeceği bilinen bir gerçektir.

Bu gerekçe ile kanun kabul edilmiş ve yasalaşarak DGM'ler kapatılmıştır. 5190 sayılı kanun ile DGM'ler kapatılmış, ancak ihtisaslaşma adı altında HSYK kararı ile kurulacak Bölgelerdeki Ağır Ceza Mahkemelerinde başta TMK olmak üzere DGM kapsamındaki suçların yargılama usullerinin yapılacağı belirtilmiş ve 1412 sayılı CUMK kanununun 394. Maddesine ek maddeler eklenerek adeta DGM geleneği devam ettirilmiştir.

Yeni CMK yürürlüğe girdikten sonra TMK kapsamındaki suçların yargılması yeni kanuna taşınmıştır.

TMK, 18 Temmuz 2006 tarihli 26232 sayılı Resmi Gazete de yayınlanan 5532 sayılı TMK'da değişiklik yapılmasına dair kanunun 8.maddesi ile TMK'nın 9.maddesi değiştirilmiş, davaların CMK 250.madde ile görevli ve yetkili ağır ceza mahkemesinde görüleceği belirtilmiştir.

TMK, 5 Temmuz 2012 de yürürlüğe giren 6352 sayılı kanunla değiştirilmiş ve TMK 10.madde düzenlenerek özel görevli ve yetkili ağır ceza mahkemeleri kurulmuştur, CMK 250.madde ile yetkili mahkemeler kapatılmıştır.

6 Mart 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6526 sayılı kanunla TMK 10.madde ile görevli ve yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri kapatılmıştır. Kapatma gerekçesi olarak şu hususlara yer verilmiştir.

Ülkemiz, insan hak ve hürriyetlerine ilişkin temel sözleşmeleri imzalayıp onaylamış, ayrıca, insan hakları ihlallerinin yargısal denetimini öngören Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini kabul etmiş ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkını tanımıştır. Bu sözleşmelerde, adil yargılanma hakkı ve bunun gerekleri olan suçsuzluk karinesi, susma hakkı, silâhların eşitliği ve savunma hakkı gibi ilkeler yer almakta olup, belirtilen ilkeler, Anayasanın 90. Maddesine göre iç hukukun doğrudan uyulması zorunlu kuralları hâline gelmiştir. Anayasanın 36. Maddesinde, herkesin, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. Taraf olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin "adil yargılanma hakkı" başlıklı 6. Maddesinin gereklerinin yerine getirilmesi de ülkemiz bakımından bir yükümlülüktür. Adil yargılanma konusunda ülkemizde yaşanan tartışmaların başında, devlet güvenlik mahkemeleriyle başlayıp Ceza Muhakemesi Kanununun 250. ve Terörle Mücadele Kanunu'nun 10. maddesi uyarınca kurulan ağır ceza mahkemeleriyle devam eden özel yetkilere sahip mahkemeler ve Cumhuriyet savcılarını eliyle yürütülen soruşturma ve kovuşturmalar gelmektedir. Ayrıca, özel yetkilere sahip ağır ceza mahkemeleri uygulaması sonucunda, üç farklı ağır ceza mahkemesi

ortaya çıkmış ve toplumda adeta özel hâkim, özel mahkeme, özel savcı nitelermeleri yapılmak suretiyle hâkim ve Cumhuriyet savcılarını arasında fiili olarak hiyerarşik bir algı ortaya çıkmıştır. Teklifte, adil yargılama bakımından üzerinde büyük tartışmalar olan özel yetkilere sahip mahkeme ve Cumhuriyet savcılığı uygulaması ile özel soruşturma ve kovuşturma usullerine son verilmekte ve tüm ağır ceza mahkemelerinin aynı usul kurallarına tabi olması sağlanmaktadır.

Bu gerekçeden de anlaşılacağı gibi Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin devamı olan CMK 250. madde ile görevli / TMK 10. madde ile görevli Ağır Ceza Mahkemeleri'nin adil yargılama yapmadığı aşikardır. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği'nin 10-14 Ekim 2011 tarihlerinde Türkiye ziyaretini müteakiben hazırladığı ve 10 Ocak 2012 günü açıkladığı "Türkiye'de Adalet Yönetimi ve İnsan Haklarının Korunması" raporunda³⁰ özel yetkili ağır ceza mahkemelerine gerek bulunmadığı ve kapatılması gerektiği açıkça yer almaktadır³¹. Türkiye bu tavsiyeye 2014 yılında uymuş ancak 2015 yılında bize göre yeniden eski siteme geri dönmüştür.

Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu'nun, Türkiye'de sulh ceza hâkimliklerinin görevleri, yetkileri ve işlevi hakkındaki 13 Mart 2017 tarihli 852/2016 sayılı görüşü de oldukça önemlidir.³² Özel yetkili ağır ceza mahkeme ve savcılıkları sistemi içerisinde daha da özel bir yere sahip olan sulh ceza hâkimliklerinin yargı yoluyla baskı politikasının en önemli araçları olarak kullanıldıkları açıkça ortaya konmuştur. Türkiye'nin bir an önce Venedik Komisyonu'nun bu tavsiyelerine uyması gerekmektedir.

6526 sayılı kanunla TMK 10.madde kaldırılarak TMK kanununda belirtilen özel yargılama yöntemine son verilmiştir. Buralardaki mahkemeler kapatılmış ve dosyalar normal ağır ceza mahkemelerine devredilmiştir.

Ancak bu durum uzun sürmemiştir. 5235 sayılı kanunun 9.maddesinin 5.fıkrasına 02.12.2014 tarihli ve 6572 sayılı kanunun 39.maddesi ile ek cümleler eklenerek özel kanunlarda başkaca hüküm bulunmadığı takdirde ihtisaslaşmanın sağlanması amacı ile gelen işlerin yoğunluğu ve niteliği dikkate alınarak daireler arasındaki iş dağılımının HSYK tarafından belirlenebileceği düzenlenmiştir.

Tıpkı DGM'lerin kapatılması üzerine önce CMUK 394. Maddeye ek fıkralar eklenmesi, ardından yeni CMK devreye girince 250. Maddeye düzenleme yapılarak özel mahkemeler kurulması gibi bu sefer de HSK kararı ile kurulan özel yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri dönemi başlatılmıştır.

HSYK'nın 17 Şubat 2015 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 12.02.2015 tarih ve 224 sayılı kararı ile TMK kapsamındaki suçlar bakımından görevli ve yetkili ağır ceza mahkemeleri ile ilgili ilk karar alınmış ve bu şekilde uygulama başlamıştır³³. Karar gerekçesine bakıldığında özel soruşturma usullerinin olmadığı, bölgeye dayalı bir yargılama sisteminin olmadığı belirtilmiş, sadece amacın ihtisaslaşma ve iş bölümü olduğu belirtilmiştir.

Bize göre durum böyle değildir.

Terörle Mücadele Kanunu incelendiğinde, kanunun 2.bölümündeki yargılama usulleri ile ilgili görev ve yargı çevresinin belirlenmesi başlıklı 9.maddesinin mülga edildiği, görev ve yargı çevresinin belirlenmesi kovuşturma ve soruşturma usulü başlıklı 10.maddesinin mülga edildiği, gözetim süresi başlıklı 11.maddesinin mülga edildiği, tutanak düzenleyenlerin dinlenmeleri başlıklı 12.maddesinin mülga edildiği, HAGB ve seçenek yaptırımlara çevirme ve erteleme yasağı başlıklı 13.maddesinin mülga edildiği görülecektir.

Anayasanın 142.maddesinde, mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usullerinin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir.

3713 sayılı kanunun şu anki madde metnine baktığımızda özel yargılama ile ilgili hükümlerin mülga edildiği görülecektir. Bu durumda mülga edilmiş bir kanun maddesi varken HSK'nun idari bir kararla ve ihtisaslaşma adı altında TMK'nın mülga edilen 9.maddesini yeniden ihya etmesi Anayasaya ve hukuka açıkça aykırıdır.

HSK'nın 12.02.2015 tarih ve 224 sayılı kararına baktığımızda özel soruşturma usullerinin olmadığından bahsedilmektedir.

³⁰ Raporun tamamı için bakınız: <http://insanhaklarisavunuculari.org/dokumantasyon/items/show/99>

³¹ Raporun tamamı için bakınız: <http://insanhaklarisavunuculari.org/dokumantasyon/items/show/99>

³² Raporun tamamı için bakınız: <http://www.ihop.org.tr/2017/06/30/venedik-komisyonunun-sulh-ceza-hakimlikleri-hakkinda-gorusu/>

³³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150217-3.pdf>

TMK ilk yürürlüğe girdiğinde ve devamında görevli mahkemenin özel olduğu, avukat tarafından temsil edilmede 3 avukat sınırı getirildiği, avukatla tutuklunun veya hükümlünün görüşmelerinin cezaevi görevlileri nezaretinde yapılabileceği düzenlenmiş, gözaltı süresi de normal gözaltı süresinden farklı olarak belirlenmiştir.

TMK'da özel olarak düzenlenen kısıtlama ve sınırlandırmalar şu anda 5271 sayılı CMK'da tek tek düzenlenmiş ve bu düzenlemelerin TMK kapsamındaki suçlar bakımından olduğu özellikle belirtilmiştir.

CMK 149.maddesinin 2.fıkrasında örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından yürütülen kovuşturmalarda duruşmada en çok 3 avukatın hazır bulunabileceği,

CMK 151.maddenin 3.fıkrasına göre müdafilik görevinden yasaklanma halinin düzenlendiği,

CMK 154.maddeye göre gözaltına alınan kişinin 24 saat boyunca avukatlarla görüşmesinin yasaklanabileceği,

CMK 188.maddede müdafinin mazeretsiz olarak duruşmayı terk etmesi halinde duruşmaya devam edilebileceği,

düzenlenerek esasında TMK'dan kaldırılan hükümlerin CMK'ya yerleştirilerek özel yargılama usullerinin geliştirildiği sonucu çıkmaktadır.

CMK 139.maddenin 3.fıkrasında gizli soruşturmacının tanık olarak dinlenmesinin zorunlu olması durumunda duruşmada hazır bulunmadan dinlenebileceği, CMK 216.maddenin 3.fıkrasında sanık hakkında hüküm açıklanırken müdafinin bulunmasının bu duruma engel teşkil etmeyeceği düzenlenmiş, CMK 299.maddede Yargıtay'daki duruşmalı incelemenin Yargıtay'ın uygun görmesi halinde yapılabileceği şeklinde düzenlenerek özel kovuşturma yöntemi Yargıtay'a kadar taşınmıştır.

CMK 100. maddenin 3.fıkrasında katalog suçla suçlanma halinde tutuklama sebebinin varsayılabileceğine dair özel düzenleme ise başlangıçta TMK ile getirilmek istenen kişi özgürlüğünün sınırlandırılması durumunun devam ettiğini göstermektedir. Kaldı ki TMK kapsamındaki suçlarda tutukluluk süresinin 5 yıla kadar çıkarılması tutuklama ile ilgili özel düzenlemenin devam ettirildiğini göstermektedir.

TMK kapsamındaki suçlarda gözaltı süresinin 12 güne kadar uygulanması özel olarak düzenlenmiştir. 7145 sayılı kanunla 3713 sayılı kanuna geçici 19. Madde eklenmiştir.

GEÇİCİ MADDE 19- Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç yıl süreyle; 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar veya örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından:

a) Gözaltı süresi, yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren kırk sekiz saati, toplu olarak işlenen suçlarda dört günü geçemez. Delillerin toplanmasındaki güçlük veya dosyanın kapsamlı olması nedeniyle gözaltı süresi, birinci cümlede belirtilen sürelerle bağlı kalmak kaydıyla, en fazla iki defa uzatılabilir. Gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin karar, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine yakalanan kişi dinlenilmek suretiyle hâkim tarafından verilir. Yakalama emri üzerine yakalanan kişi hakkında da bu bent hükümleri uygulanır.

b) Şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında bu işlem, Cumhuriyet savcısı veya Cumhuriyet savcısının yazılı emri üzerine kolluk tarafından yapılabilir.

c) 1. Tutukluluğa itiraz ve tahliye talepleri dosya üzerinden karara bağlanabilir.
2. Tahliye talepleri en geç otuzar günlük sürelerle tutukluluğun incelenmesi ile birlikte dosya üzerinden karara bağlanabilir.

3. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 108 inci maddesi uyarınca yapılan tutukluluğun incelenmesi en geç, otuzar günlük sürelerle dosya üzerinden, doksanar günlük sürelerle kişi veya müdafî dinlenilmek suretiyle resen yapılır.

hükümleri ile birlikte özel soruşturma ve kovuşturma işlemleri geri getirilmiştir.

Ayrıca sulh ceza hakimliklerinin 5235 sayılı kanunda düzenlenmesi ile tıpkı TMK'nın ilk zamanlarındaki gibi DGM yedek hakimliği sistemi devreye konmuş, ancak itirazların mahkeme heyeti tarafından incelenmesi kuralı bile yeni sistemde çok görülmüştür. Sulh Ceza hakimliklerinin kararlarının çok tartışıldığı bu dönemde sadece tutuklama ve adli kontrol kararlarına karşı Asliye Ceza Mahkemelerine itiraz hakkı 08.07.2021 tarihli ve 7331 sayılı kanunla getirilmiş ve 1 Ocak 2022 tarihinden itibaren uygulamaya başlamış olup henüz bir fark yaratmamıştır.

5235 sayılı kanunun 9.maddesinin 5.fıkrasına 6572 sayılı kanunun 39.maddesi ile eklenen cümleler ile ilgili TBMM Adalet Komisyonu raporuna da göz atmak gerekir. Söz konusu kanunla ilgili 5 ayrı teklif verilmiş, bu teklifler birleştirilerek Adalet Komisyonu tek bir teklif olarak kabul etmiş ve genel kurula göndermiştir. Anayasaya aykırı bulduğumuz bu değişiklik hakkında muhalefet partilerine mensup milletvekillerinin muhalefet şerhi oldukça önemlidir. İktidar partisine mensup milletvekilleri ise söz konusu düzenleme ile ilgili düzenlemede yer alan cümleler dışında başka bir gerekçeye yer vermemişlerdir. Bu durumda muhalefet partilerine mensup milletvekillerinin muhalefet gerekçesi üzerinden değerlendirme yapılması gerektiği kanaatindeyim. Çünkü siyasi iktidar böylesi önemli bir düzenleme ile ilgili gerekçe yazmamıştır. Bu durum bile tek başına niyetin gizlice ve sessizce eski özel yetkili mahkemeleri canlandırmak olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

Anayasa'nın 37. maddesinde kanuni hakim ilkesi düzenlenmiştir. Yukarıda belirttiğimiz gerekçeler uyarınca sadece TMK suçlarını kovuşturmakla görevli HSK kararı ile ağır ceza mahkemeleri açılması doğal yargıçlık ilkesine aykırıdır.

TMK ve Sulh Ceza Hakimlikleri Sorunu

2004 yılında yürürlüğe giren 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 10. maddesinde düzenlenen sulh ceza mahkemeleri, 18 Haziran 2014 tarihli ve 6545 sayılı kanunla değiştirilmiş ve mahkeme yerine sulh ceza hakimliği kurulmuştur.

TMK'nın 10. maddesi ile görevli ve yetkili soruşturma işlemlerini yapan hakimlik 2014 yılında kaldırılmış ve yukarıdaki paragrafta belirtildiği gibi Türkiye'deki tüm illerde faaliyet yürütecek sulh ceza hakimlikleri kurulmuştur.

Avrupa Konseyi'nin anayasal danışma organı Venedik Komisyonu, Mart 2017'de Türkiye'deki Sulh Ceza Hakimliklerinin görevleri, yetkileri ve işlevi hakkında bir görüş yayımladı.³⁴ Sulh ceza hakimliklerinin yargı sistemi içerisinde neden olduğu sorunlara ışık tutarak tavsiyelerde bulunan görüş, Komisyonun 110. Genel Kurul toplantısında kabul edilmiştir.

Ayrıca Uluslararası Hukukçular Komisyonu'nun da bu paralelde temel eleştirileri bulunmaktadır. 2019 ve 2020 yıllarında iki ayrı bilgi notu yayınlayan Uluslararası Hukukçular Komisyonu'na göre, 2014 yılında kurulmalarından beri Sulh Ceza Hakimlikleri'nin, özgürlük ile güvenlik hakkını ve diğer temel hakları sınırlandıran kararları veren ya da denetleyen konumda olmaları dolayısıyla insan hakları ihlalleriyle ilgili eleştirilerin odağında yer almıştır. Bu bilgilendirme notları, Sulh Ceza Hakimliği kurumunu ve Türkiye'nin uluslararası insan hakları hukukundan kaynaklanan yükümlülükleriyle uyumlu olup olmadığını değerlendirmektedir.³⁵

³⁴ [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)004-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)004-e)

³⁵ <http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2019/04/Turkey-Judgeship-Advocacy-Analysis-brief-2018-TUR-1.pdf>
<https://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2021/03/tu%CC%88rk-sulh.pdf>

TMK kapsamındaki suçların infazına dair özel hükümler sorunu

3713 sayılı kanunun 5. maddesi ve 17. maddesi ile 5275 sayılı infaz kanunun infaza dair hükümlerinin uygulanması birlikte ele alınmalıdır. 3713 sayılı kanunun 5. maddesi ile terör veya terör amacı ile işlenen ve TMK'da açıkça belirtilen suçlar bakımından cezaların yarı oranında artırılacağı düzenlenmiştir.

Anayasa'nın 38. maddenin 1. fıkrası uyarınca kanunda öngörülen suçun cezasından daha ağır bir cezanın verilemeyeceği kuralı düzenlenmiştir. Kaldı ki, yukarıda anlatıldığı gibi terör ve terör amacı ile işlendiği belirtilen suçlar ile ilgili hukuksal bir karşılık bulunmamaktadır. Uluslararası hukukta hangi suçların terör suçu olduğu tek tek sözleşmeler ile düzenlenmiştir. Buna rağmen terör suçu olarak verilen cezaların yarı oranında artırılması açıkça Anayasa 38 ve 90. Maddeye aykırıdır. Ayrıca, silahlı çete suçunun cezası artırılmazken, benzer silahlı terör örgütü suçunun yarı oranında artırılması eşitlik ilkesine de aykırıdır. Çünkü suçların tanımı yapılırken cezası da ona göre belirlenmiştir. Çete suçunda 1 yıl hapis öngörülmüşken, terör örgütü üyeliği suçu için 5 yıl öngörülmüştür. Ceza kanununda suçun cezası bellidir, ayrıca bir başka kanunla cezayı ağırlaştırmak Anayasa 38, AİHS 7, BM Medeni ve Siyasi Hakları Sözleşmesi 15. maddeye açıkça aykırıdır.

TMK 17. maddede bu kanun kapsamında işlenen suçların infazı için özel düzenleme getirilmiş ve 5275 sayılı kanunun 25. maddesi, 107/4. fıkrası ve 108. maddenin uygulanacağı belirtilerek infazda ağırlaştırma ve ayrımcılık yapılmıştır.

TMK'nın 17. maddesi ile 5275 sayılı İnfaz kanunda oldukça önemli değişiklikler yapan ve TMK kapsamındaki suçların infazı ile diğer suçların infazı arasındaki eşitsizliği daha da derinleştiren ve hakkaniyete aykırı olan 14.04.2020 tarihli ve 7242 sayılı kanun ile ilgili değerlendirme yapmak gerekecektir.

İnfaz Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nun Gerekçesi ile Korunan Hukuki Yarar İlkesi Bakımından Değerlendirme

13.12.2004 tarih ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanunun hükümet tarafından sunulan genel gerekçesinde;

İnfaz hukukunun kaynaklarını ülkemizin kabul ettiği milletlerarası sözleşmelerde, kararlarda, tavsiye kararlarında, özellikle hapis cezalarının fiilen ve maddeten infazına ilişkin hükümler ve ilkeler yer almaktadır: Bunlar arasında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirisi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Siyasî ve Medenî Haklar Sözleşmesi, Birleşmiş Milletlerin diğer bildirimleri, Avrupa İnsan Hakları Bakanlar Komitesinin tavsiye kararları, Birleşmiş Milletlerin hürriyeti bağlayıcı cezalara ilişkin olarak meydana getirdiği minimum standartlar ve Avrupa Konseyinin yayınladığı hapis cezası kuralları sayılabilir.

İnfaz hukukunun Anayasa başta olmak üzere millî ve milletlerarası kaynakları da mevcut bulunmaktadır. Bu kaynaklar arasında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesince 12 Şubat 1987 tarihinde (No. R (87) 3) numaralı "Avrupa Hapis Cezası Kuralları" ve yine Birleşmiş Milletlerce kabul edilmiş olan "Mahpusların İslahı İçin Asgarî Standart Kuralları ve İşkenceyi Önleme Sözleşmesi", "İşkenceyi Önleme Komitesi Raporları" en önemlileridir. Bu nedenle, infaz kanunu yapılırken, mutlaka söz konusu milletlerarası metinlerde yer alan bu ilkelerin daima göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

görüşü bulunmaktadır. Hükümetin bu genel gerekçesi TBMM Adalet Komisyonu (sıra sayısı 710) tarafından da kabul edilmiştir.

Kanun koyucunun genel gerekçesine bağlı olarak infaz hukukundaki uluslararası belgelerde düzenlenen ilkelere uygun olarak yargısal denetim yapılmalıdır.

İnfaz kanunu kabul edilip yürürlüğe girdikten sonra değişik tarihlerde 32 kez değişikliğe uğramıştır. Anayasa Mahkemesi tarafından değişik tarihlerde ve başvurularda 6 kez iptal kararına uğramıştır. İnfaz kanunu başlangıçtaki halinden son olarak çıkarılan 7242 sayılı kanun değişikliği ile tamamen uzaklaşmıştır. İnfazda temel ilke ve temel amacın düzenlendiği 2. ve 3. Maddede sayılan ilkelerden uzaklaşmıştır. Özellikle koşullu salıverme süreleri ve denetimli serbestlik ile ilgili düzenlemelerde eşitlik, ölçülülük, kanunilik, demokratik toplumda gereklilik, meşru amaç, korunması gereken hukuki yarar ilkesi, ihlal edilen hak önceliği gibi birçok temel infaz ilkesi ihlal edilmiştir. Yeni suç grupları oluşturulmuş ve bunların aleyhine olacak şekilde infaz rejimi daha da ağırlaştırılmıştır.

İnfaz kanunu ile aynı yıl (2004 yılı) TBMM'ye sunulan yeni Türk Ceza Kanununun Hükümetç tarafından hazırlanan genel gerekçesi de çağdaş ceza hukukunun ilkelerine gönderme yapıyor ve oldukça önemli tespitlerde bulunuyor. **Yeni yaklaşımların en önemlisi ise ihlal edilen hukuki yararın neler olduğunun ve sıralamanın bu yarara göre belirlenmesidir.**

TCK'nın ikinci kitabı özel hükümleri içermektedir. Bu kitap içinde suçlar, ihlal ettikleri hukuki yararın niteliğine göre, üç büyük ayrı kısım halinde toplanmış ve tasnif edilmişlerdir. Bilindiği üzere her suç bir kısım hukuki yararları ihlal eder veya belirli yararları korumak amacıyla meydana getirilir. Tasarı bu yararları üç büyük kısım halinde bir tasnife tabi tutmaktadır. Başta kişilere ait yararlar gelir. İkinci olarak toplumun, üçüncü olarak da toplumun en büyük örgütlenmesini oluşturan devletin yararları söz konusu olur. Bu itibarla bir defa suçların üç ana bölüm halinde tasnif edilmesi uygun görülmüştür. Her ana bölüm içinde de yine esas karakteri kişilere, topluma ve devlete yönelik olmakla birlikte ayrıca müstakil kategori oluşturan suçlar ayrı bölümler içine konulmuşlardır.

.....

Yukarıya aktarılan tasniften de anlaşılacağı üzere tasarı, kişilere karşı suçlara özel hükümlerin başında yer vermiş bulunmakta ve böylece insanı ve insan haklarının koruma ilkesine verdiği üstün değeri ifade etmek ve esasını oluşturan suç ve ceza politikasının temel hedefini bir kere daha vurgulamak istemektedir.

Hükümet tasarısında, kişilere karşı işlenen suçların önem derecesi birinci sıraya çıkartılmıştır. TBMM Adalet Komisyonu'nda bu yeni görüş kabul edilmiş ve bu görüş doğrultusunda tasarı 5237 sayılı kanun olarak yasalaşmıştır.

Yeni TCK'nın ikinci kitabının birinci kısmı uluslararası suçları düzenlemektedir. Bu kısmın birinci bölümünde soykırım ve insanlığa karşı suçlar, ikinci bölümünde ise göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçları düzenlenmiştir. Birinci kısım da esasında kişilere karşı işlenen uluslararası alanda en ağır suçlar olarak tanımlanan suçlardır. İkinci kısım kişilere karşı suçları düzenlemektedir. Üçüncü kısım topluma karşı suçları düzenlemektedir. Dördüncü kısım millete ve devlete karşı suçları ve son hükümleri düzenlemektedir.

Dördüncü kısmın birinci bölümü kamu idaresinin güvenliğine ve işleyişine karşı suçları, ikinci bölüm adliye karşı suçları, üçüncü bölüm devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçları, dördüncü bölüm devletin güvenliğine karşı suçları, beşinci bölüm anayasal düzen ve bu düzenin işleyişine karşı suçları, altıncı bölüm milli savunmaya karşı suçları, yedinci bölüm devlet sırlarına karşı suçları ve casusluğu düzenlemiştir.

Görüldüğü gibi hükümet tasarısındaki 'kişilere ait yararın' en öncelikli olarak korunduğu, daha sonra 'toplumun yararının' ve son olarak 'devletin yararının' korunduğu görülmektedir.

Siyasi iktidar sözcüleri iktidara geldiklerinde af tartışmaları söz konusu olduğunda, 'ancak devlete karşı işlenen suçlar affedilebilir' söylemini sıkça ifade etmişlerdir. Bunun sebebi ise yeni ceza kanunundaki çağdaş ceza hukuku ilkeleridir.

Yeni infaz kanununda da çağdaş ilkeler yazılıdır. Ama uygulanmamaktadır. Şu anki mevcut siyasi iktidar bu temel kanunlarda korunması gereken hukuki yararları aykırı olacak şekilde yani hukuk devleti ilkesini hiçe

sayarak 7242 sayılı kanunla düzenleme gerçekleştirmişlerdir. Öyle ki en sonda en az korunması gereken hukuki yararı en önemli yararmış gibi göstererek kanunu ters yüz etmişler ve özellikle kişilere ve topluma karşı işlenen suçları cezasız bırakacak infaz düzenlemesi yapmışlardır. Bu şekilde hukuk devleti ilkesini adeta yok etmişlerdir. Çok sayıda şiddet eylemi gerçekleştiren Suç örgütü liderleri ve üyeleri serbest bırakılırken, hiçbir şiddet eylemi ile suçlanmayan ve bizim siyasi mahpus dediğimiz gruplar hapiste tutulmuştur.

7242 sayılı kanun ile 5275 sayılı infaz kanununda yapılan değişiklikler ile birçok suç bakımından korunması gereken hukuki yarar ilkesi adeta ters yüz edilmiştir. Bu nedenle kamuoyunda belirli suç tipini işleyenlere karşı örtülü af şeklinde tartışmalara yol açmıştır. Hatta suç örgütü lideri olan bir kişinin ismi ile anılan bir "A.Ç. affı" olarak şimdiden hafızalara girmiştir. Bu kişi tahliye olduktan sonra TBMM'yi ziyaret ederek 7242 sayılı kanunu çıkaran partilerden birisi olan MHP'nin genel başkanını ziyaret etmiştir.

Uluslararası Belgelerde Mahpus Hakları

BM Mandela Kuralları

Birleşmiş Milletlerin 17 Aralık 2015 de toplanan genel kurulunda kabul edilen Mahpuslara Yönelik Muameleye İlişkin Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) Mahpus hakları bakımından en önemli ve ayrıntılı düzenlemeleri içermektedir.

Mandela kuralları özellikle BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine, BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesine ve BM İşkence Karşıtı Sözleşmeye ve eki seçmeli protokolüne özellikle atıf yapmakta ve mahpus haklarının BM'nin çeşitli kararları ve ilkeleri ekseninde korunduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla infaz kanunuyla ilgili düzenlemeler yapılırken anayasa 90. Madde uyarınca BM Mandela Kurallarının göz önüne alınması gerekliliği açıktır. Bu kapsamda kuralların temel ilkeleri rehber alınmalıdır. Bu ilkeler bütün mahpuslara insanlık onuru ve değerine uygun davranılması, ayrımcılık yasağı, dış dünyayla ilişkilerinin muhafaza altına alınması gibi çok sayıda ilkedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve AİHM İçtihatları

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesinde hiç kimsenin işkenceye, gayriinsani yahut haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulamayacağı düzenlenmiştir.

AİHS'e ek Protokollerden 7 Nolu Protokol mükerrer yargılama yapma yasağını, 12 nolu protokol ayrımcılık yasağını, 13 nolu Protokol ölüm cezası yasağını düzenlemiştir.

BM Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve BM İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum Kararları

BM Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinin özellikle 10. ve 26. Maddeleri mahpusların hakları ile ilgilidir.

Buna göre 10. Madde de Tutulanların Hakları düzenlenmiştir.

1. Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, insani muamele ve insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onuruna saygı görme hakkına sahiptir.
2. a) Tutuklu sanıklar, istisnai haller dışında mahkumlardan ayrı tutulur ve kendilerine mahkum edilmemiş kimselerin statüsüne uygun tarzda ayrı bir muamele uygulanır. b) Tutuklu küçük sanıklar yetişkinlerden ayrı tutulur ve en kısa sürede yargısal makamların önüne çıkarılırlar.
3. Ceza infaz sistemi, mahpusları iyileştirme ve toplumsal rehabilitasyonlarını sağlama gibi temel amaçlara sahip olur. Küçük failler yetişkinlerden ayrılır ve yaşları ile hukuki statülerinin uygun bir muamele görürler.

Madde 26'da ise hukuk önünde eşitlik ilkesi düzenlenmiştir.

“Herkes, hukuk önünde eşittir ve hiç bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın hukuk tarafından eşit olarak korunma hakkına sahiptir. Hukuk bu alanda her türlü ayrımcılığı yasaklar ve herkese ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir statü ile yapılan ayrımcılığa karşı etkili ve eşit koruma sağlar.

Bunu dışında Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmeye ek seçmeli 1 ve 2 nolu Protokoller de Türkiye tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

BM İşkence Karşıtı Sözleşme ve BM İşkence Karşıtı Komite Kararları

İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani Veya Küçültücü Muamele Veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin 1. maddesi işkenceyi tanımlamaktadır. Türkiye'de son dönem kötü muamele olarak adlandırılan birçok yasak davranış veya fiil, Sözleşme'ye göre işkence olarak tanımlanmaktadır.

İşkence” terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözeten herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırap veren bir fiil” anlamına gelir.

BM Herhangi Bir Biçimde Tutulan Veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1988 tarihli ve 43/173 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

İşkencenin ve Gayri İnsani ya da Küçültücü Ceza Veya Muamelelerin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa İşkenceye Karşı Komite kararları uyarınca bu sözleşmenin 1 ve 2 nolu Protokolleri de onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Covid-19 Pandemisine Rağmen Ayrımcı Düzenleme Üzerine Değerlendirme

Aralık 2019 tarihinde Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan koronavirüs (COVID- 19), kısa sürede bütün dünyaya yayılmış ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından 10 Mart 2020 tarihinde küresel salgın (Pandemi) olduğu açıklanmıştır. 11 Mart 2020 tarihinde ise Sağlık Bakanlığı Türkiye'deki ilk koronavirüs vakasının tespit edildiğini açıklamıştır. Bunun üzerine başta hükümet olmak üzere pek çok kamu ve özel kurum virüs salgınına karşı önlemler almaya başlamıştır.

Bilindiği üzere hapisaneler kişisel alanların sınırlı olduğu ve hijyenin zor sağlanabildiği kapalı kurumlardır. Yoğun ve hareketli nüfus, hapisanelerin özellikleri ve organizasyonu bu tür salgınların yayılması için oldukça elverişli ortam yaratmaktadır. Bu konuda insan hakları örgütleri kaygılarını sivil toplum örgütleri ile yaptıkları ortak açıklama ile kamuoyu ile paylaşmıştır³⁶.

Bu konuda Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (CPT) de 20 Mart 2020 tarihinde “Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Kişilere Korona Virüs Pandemisi Bağlamında Muameleye İlişkin İlkeler” açıklamasını yapmıştır³⁷.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Temsilcisi Dunja Mijatovic, 6 Nisan 2020 tarihinde koronavirüsle mücadele kapsamında üye ülkelere çağrıda bulunarak cezaevlerinde bulunan mahkumların haklarını ve sağlığını koruma altına almak amacıyla acil önlemlerin hayata geçirilmesi gerektiğini söylemiştir³⁸.

³⁶ <https://www.ihd.org.tr/covid-19-salgini-ve-hapishanelerde-acilen-alinmasi-gereken-onlemler/>

³⁷ İngilizce metin: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/covid-19-council-of-europe-anti-torture-committee-issues-statement-of-principles-relating-to-the-treatment-of-persons-deprived-of-their-liberty->
Türkçe çevirisi: <https://www.ihd.org.tr/ozgurlugunden-yoksun-birakilan-kisilere-korona-virus-pandemisi-baglaminda-muameleye-iliskin-ilkeler/>

³⁸ https://www.coe.int/en/web/commissioner/news-2020/-/asset_publisher/Arb4fRK3o8Cf/content/covid-19-pandemic-urgent-steps-are-needed-to-protect-the-rights-of-prisoners-in-europe?

Ayrıca BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Michelle Bachelet, 3 Nisan 2020 tarihinde yaptığı açıklama ile küresel salgınla mücadele kapsamında atılacak ilk adımlardan birinin siyasi mahpusların derhal salıverilmesi olduğunu vurgulamıştır³⁹.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi Türkiye Raportörü Boriss Cilevics, İspanya ve Türkiye'ye yaptığı çağrısında aşırı kalabalık hapisanelerde COVID 19'a karşı yapılması gereken ilk işlemin mahpus siyasetçilerin serbest bırakılması olduğunu belirtmiştir⁴⁰.

Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu FIDH, Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü de yaptıkları açıklamalarda hapisanelere dikkat çekmiş ve dezavantajlı gruplardan başlamak üzere hapisanelerden tahliyelere hızlıca başlanmasını talep etmişlerdir.

IHD ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın 7 Nisan 2020 tarihinde yaptığı açıklamada ise İzmir Şakran Ceza İnfaz Kurumu Kampüs Hastanesi'nde görevli doktorun COVID 19 testinin pozitif çıktığı belirtilmiş ve acilen hapisanelerde ayrımsız olarak önlem alınması gerektiği belirtilmiştir⁴¹.

Tüm bu gelişmelere ve COVID 19 salgın tehlikesinin daha da büyümesine rağmen TBMM'de görüşülerek kabul edilen İnfaz Kanunu değişiklik teklifinde ayrımcı düzenlemeler bulunmakta olup suç tiplerine göre, özellikle TMK kapsamındaki mahpuslar dışlanmıştır.

COVID 19 salgınının hapisanelerde bulunan mahpusların sağlık ve yaşama hakkını tehdit ettiği, tehlikenin de oldukça yakın olduğu gerçeğinden hareketle bir dizi önlem alınması gerekirdi. 7242 sayılı kanunda bu tedbirler yeterince alınmamış, bazı kategoriler oluşturularak bazı suç tipleri kapsam dışı bırakılarak, mahpusların COVID 19 riskine açık tutulmuştur. Bu kapsamda ayırım yapılmadan;

- Hasta mahpusların salgın hastalık durumunda ciddi risk grubunda bulunması nedeniyle serbest bırakılarak infazlarının ertelenmesi, tutuklu olanların serbest bırakılması,
- Virüsün özellikle 60 yaş üstü kişilerde ölümcül etkisi göz önünde bulundurularak 60 yaş üstü mahpusların tedbiren serbest bırakılarak infazlarının ertelenmesi, tutuklu olanların serbest bırakılması,
- Hamile ve çocuklu kadınların (780 çocuk anneleri ile birlikte kalıyor), çocuğun üstün yararı ilkesi gözetilerek serbest bırakılmaları ve infazlarının ertelenmesi,
- Çocuk mahpusların bir an önce serbest bırakılması,
- Terörle Mücadele Kanunu (TMK) kullanılarak suçlanan siyasi tutukluların (milletvekilleri, belediye eş başkanları, belediye meclis ve il genel meclis üyeleri, avukatlar, gazeteciler, insan hakları savunucuları, aydın ve yazarlar, aktivistler, sendikacılar, öğrenciler gibi) bir an önce serbest bırakılması,
- TBMM'de görüşülerek kabul edilen 7242 sayılı kanunla infazda eşitlik ilkesi, infaz sürelerinin kısaltılması ve dezavantajlı mahpus grupların mağduriyetleri gözönünde bulundurularak tüm mahpuslar bakımından ayırım gözetilmeksizin mümkün olduğu oranda kapsayıcı olması,
- Tutuklamanın istisna olduğu gerçeğinden hareketle tüm tutukluların durumlarının dosya üzerinde incelenerek mümkün olduğu oranda bir an önce tahliyelerinin sağlanması,

gerekirdi. Ancak bu hususların sadece bir kısmı ile ilgili düzenleme yapılmış ve bu düzenlemelerde ayrımcılık yapılmıştır.

³⁹ <https://news.un.org/en/story/2020/04/1061002>

⁴⁰ <http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=7837&lang=2>

⁴¹ <https://www.ihd.org.tr/covid-19un-cezaevlerinde-onlenmesi-icin-acil-eylem-gerekiyor/>

7242 sayılı kanunun bazı düzenlemeleri covid-19 salgını nedeni ile denetimli serbestlikten yararlanmayı düzenlemiştir. Ancak bu yapılırken bile mahpuslar arasında anayasanın 10. Ve 56. Maddelerine aykırı olacak şekilde ayrımcılık yapılmıştır. Örneğin ağır ve kronik hastalığı bulunan ve 5275 sayılı kanunun 16.maddesi kapsamında ki mahpuslar arasında bile TMK kapsamındaki mahpuslar hariç tutulmuştur.

Değişik İsimlerle Adlandırılan ve Gruplaştırılan Suç Tiplerini Torba Anlayışla Düzenleme Anlayışı Üzerine Değerlendirme

7242 sayılı kanunda kullanılan yeni bazı terim ve tanımlar oldukça sorunludur. Hukuki belirlilik bakımından sakıncalıdır. Suçları aynı torbaya koyan ve suçun ağırlığı gibi hususları önemsemeyen bir bakış açısı geliştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçların tamamının aynı ağırlıkta değerlendirilmesi ve aynı şekilde koşullu salıverme oranına tabi tutulup, denetimli serbestlik ve açık ceza infaz kurumuna ayrılmada hariç tutulan grup içerisinde alınmasıdır. Bunun dışında sorunlu başka kategoriler de bulunmaktadır. Bunlar, "TCK 2. Kitap 4. Kısım 4-5-6-7 bölümde tanımlanan suçlar" grubu ile "suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar" grubudur.

3713 sayılı terörle mücadele kanunu(TMK)

3713 sayılı TMK'nın 3. Maddesinde terör suçlarının hangi suçlar olduğu tek tek belirtilmiştir. TMK'nın 4. Maddesinde ise terör amacıyla işlenen suçlar tek tek sayılmıştır. Ayrıca TMK 6. Ve 7. Maddelerdeki suçlar ise ayrı bir kategoride değerlendirilmektedir.

Sayı Terörle Mücadele Kanunu'nda Yer Alan Terör Tanımının Belirsizliği Sorunu

Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi (AK) ve Avrupa Birliği (AB) yetkilileri sık sık "Türkiye'nin terör tanımı çok geniş, o nedenle Türkiye terör tanımını daraltmalı" diyorlar. Haksız sayılmazlar.

Terör tanımının bu kadar geniş tutulması, hak ve özgürlüklerin sınırlanma ve kısıtlanmalarına hizmet eder. Terör tanımının nasıl yapılacağı konusunda iki eğilim bulunmaktadır: Demokrasinin tam anlamıyla tesis edilmesine uzak duran ilk eğilim, var olan son derece geniş tanımla da yetinmeyip tanımın daha da genişletilmesini savunur. Normatif düzenlemelerle bu yapılmadığında, uygulamada fiili durumlar yaratılarak tanım daha da genişletilerek uygulanır. Bugün Türkiye'de, soruşturma, kovuşturma ve yargılamalarda hem terör tanımının geniş olmasının ve hem de uygulamada bunu da aşan fiili genişletilmenin yarattığı sorunlar yaşanmaktadır.

İkinci eğilim yukarıda da belirtildiği gibi, demokrasi ve insan haklarının korunabilmesi için tanımın daraltılması gereğine işaret eden eğilimdir. Bugün, terör tanımının geniş olduğu ve daraltılması gerektiğini savunanların ne kadar can alıcı bir soruna işaret ettikleri daha iyi anlaşılmaktadır.

İnsan hakları örgütlerinin ve gazeteci örgütlerinin açıkladığı raporlara bakıldığında terör tanımının geniş tutulmasının yarattığı ihlaller çok açık bir şekilde görülebilir⁴².

TMK'nın İnfaza Dair Maddeleri ile İlgili Değerlendirme

Eski TCK ve eski infaz kanunu döneminde siyasi mahpusların koşullu salıverme süresi 2/3, adli mahpusların 1/2 idi. Yeni TCK ve infaz kanunu yürürlüğe girdiğinde bu oranlar 3/4 ve 2/3 olarak değiştirildi. 7242 sayılı kanunla bu dengenin bozularak, 3713 sayılı TMK bakımından 3/4'ün muhafaza edilip diğer suçların 2/3 ve büyük çoğunluğunun 1/2 koşullu salıverme oranına indirilmesi ayrımcılığı daha da artırmış ve ölçülülük ilkesine aykırılık yaratmıştır. Kaldı ki, TMK kapsamındaki suçlar korunması gereken hukuki yarar bakımından en sonda olan suçlardır. Bu açıdan da 7242 sayılı kanun açıkça hukuk devleti ilkesine aykırıdır.

⁴² İHD 2018 Yıllık İnsan Hakları Raporu ve Bilançosu: <https://www.ihd.org.tr/ihd-2018-yillik-insan-haklari-raporu/>

Çağdaş Gazeteciler Derneği verileri için: <http://www.cgd.org.tr/index.php?Did=222>

Türkiye Gazeteciler Sendikası verileri için: <https://tgs.org.tr/cezaevindeki-gazeteciler/>

TMK 5. maddede bu kanuna tabi suçlardan verilecek cezaların yarı oranında artırılacak olmasına dair düzenleme suç ve cezaların kanuniliği ve korunması gereken hukuki yarar ilkesine aykırı olduğundan dolayı Anayasa 13 ve 38. Maddeye aykırıdır.

5275 sayılı kanunun geçici 2. maddesinde ve aynı zamanda TMK'nın 17/4. maddesinde düzenlenen "ölüm cezaları, müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları, koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamaz. Bunlar hakkında, ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası, hayatı boyunca devam eder." hükmü kaldırılmalı, ölüm cezaları hapis cezasına çevrilenlerin de diğer ağırlaştırılmış hapis cezası alanlar gibi koşullu salıvermeden yararlanma imkânı tanınmalıdır.

Adalet Bakanlığı'nın 17 Şubat 2014 tarihli verilerine göre Türkiye'de hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmiş olan 1453 mahpus bulunmaktadır. Bu sayının en az birkaç kat arttığını tahmin ediyoruz. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası Türkiye'de idam cezasının kaldırıldığı 2002 yılından sonra, bu cezanın yerine ikame edilmiştir.

Bu mahpuslardan TCK'nın İkinci Kitap, Dördüncü Kısım, "Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar" başlıklı Dördüncü Bölüm, "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" başlıklı Beşinci Bölüm, "Milli Savunmaya Karşı Suçlar" başlıklı Altıncı Bölüm altında yer alan suçlardan birinin bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla ceza alanlar için Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 107/16. fıkrası ile Geçici Madde 2'deki düzenlemeler nedeniyle koşullu salıvermeden yararlanamaz ve cezanın infazı "ölene kadar" devam eder. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un 25/1-i. maddesine göre de, hükümlünün cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez.

Bu cezanın ölüncüye kadar tek başına ve tek kişilik hücrede infaz biçiminde bir uygulama olması ve infaz koşullarının ağırlığı nedeniyle insanlık dışı bir cezalandırma olduğu açıktır. Ölene kadar devam edecek cezanın içinde ayrı bir ceza uygulaması niteliğinde olan bu infaz rejimi hakkında **AİHM Öcalan, Gurban ve Kaytan kararlarında "tahliye umudunun bulunmaması" nedeniyle işkence ve kötü muamele sayıldığı gerekçesiyle Sözleşmenin 3. Maddesinin ihlali yönünde karar vermiştir.** AİHM kararlarında da belirtildiği üzere, bir cezanın infazı asla ölüncüye kadar sürmez, belirli surelerle hukuki denetimden geçirilen insanlar belirli koşulların yerine getirilmesiyle salıverilirler. Gurban grubu davaları AK bakanlar komitesi izlemesi altında olup, 2 Aralık 2021 tarihinde bu konuda Türkiye'ye tavsiyelerde bulunulmuştur⁴³

Türkiye ulusal mevzuatında ve yükümlendiği uluslararası mevzuatta ölüm cezası yasaklanmıştır. Uzatılmış ölüm cezası anlamına gelen TMK 17. Maddenin 4. Fıkrası hakkın özüne dokunmuştur. Ölçülü değildir. Sonsuza kadar hak mahrumiyeti yaratan bu tarz düzenlemelerin Anayasanın 13. Maddesine aykırı olduğu açıktır. Bu madde ile bağlantılı 5275 sayılı kanunun 107/16 fıkrası ve geçici 2. Maddesi ile 25. Maddedeki ibareler birlikte ele alınmalı ve hepsi birden iptal edilmelidir.

Ağırlaştırılmış müebbetler için getirilen yasakların en vahimi bu cezaya mahkum edilenler tek başlarına cezaevinde yaşamlarını sürdüremeyecek derecede ağır hasta olsalar ve bu konuda raporları olsa bile, 25. Maddedeki şartla salıverilme yasağından ötürü bırakılmayıp cezaevinde ölmeye mahkum edilmeleridir.

Oysa aynı kanunun 16. maddesinde "Hapis cezasının infazının hastalık nedeni ile ertelenmesi" başlığı altında 2. fıkrada, "hapis cezasının infazı, mahkûmun hayatı için kesin bir tehlike teşkil ediyorsa mahkûmun cezasının infazı iyileşinceye kadar geri bırakılır." düzenlemesi, 6. fıkrasında ise "Maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyen ve toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen mahkûmun cezasının infazı üçüncü fıkrada belirlenen usule göre iyileşinceye kadar geri bırakılabilir." düzenlemesi mevcuttur.

Özellikle hasta mahpusların bu rejime göre cezalarının infazı ölümlerine sebep olmakta, tedavisi uygun sürelerde ve koşullarda yapılmayan her hasta mahpus, her geçen gün ölüme sürüklenmektedir.

Hükümlünün hayatı açısından risk teşkil etmese bile hasta hükümlülerin cezasının infazına, resmî sağlık kuruluşlarının mahkûmlara ayrılan bölümlerinde devam olunması gerekirken, hayati risk taşıyan hasta mahpusların cezalarının infazına ara verilmemesi yaşam hakkının ihlali niteliğindedir.

⁴³ AK Bakanlar Komitesi Gurban grubu tavsiye kararı

Terör Suçları, Örgüt Kurmak, Yönetmek Veya Örgüte Üye Olmak Suçları İle Örgüt Faaliyeti Kapsamında İşlenen Suçlar Şablonu

İnfaz kanununda bu tarz şablon cümlelerle adeta yeni suç tipleri yaratılmıştır. Oysa ceza mevzuatımızda suç tipleri TCK'da ve bazı özel kanunlarda düzenlenmiştir. Bu kanunların hiçbirisinde böylesi bir tanımlama bulunmamaktadır.

Terör suçları tanımı sadece 3713 sayılı kanunun 3. maddesinde yer almaktadır.

TCK 220. madde de örgüt, TCK 314. maddede silahlı örgü düzenlenmiştir. TCK 220. madde 3. kısımda topluma karşı işlenen suçlardan 5. bölümde kamu barışına karşı suçlar içinde düzenlenmiştir. TCK 314. Madde ise 4. Kısım 4. Bölümde düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi böyle bir infaz hukukunda böyle bir kategori oluşturmak ölçülülük ilkesine aykırı olduğu gibi korunması gereken hukuk yarar ilkesine tamamen aykırıdır. Dolayısıyla infaz hukukunda bu tarz hukuka aykırı şablon cümlelerle yeni suç tipleri yaratmak yerine doğrudan doğruya TCK başta olmak üzere özel kanunlarda yer alan suç isim ve numaralarının yazılarak düzenleme yapılması daha doğru olacaktır. Siyasal iktidar konjunktürel olarak belirlediği suçla mücadele politikasına göre ceza hukukuna aykırı bu tarz yeni suç tipleri yaratmaktadır. Bu durum suç ve cezanın kanuniliği ilkesine aykırı olduğu gibi kanunların genellik ve süreklilik ilkesine de aykırıdır.

Korunması gereken hukuki yarar ve ölçülülük ilkesini göz önüne aldığımızda bu isimle adlandırılan suç tiplerinde koşullu salıverme oranının normal oran olarak belirlenen ½ olması gerekmektedir. Ayrıca denetimli serbestlikten yararlanmada istisnaya tabi olmamalarıdır.

Bunun yanı sıra bu şablon içerisinde tanımlanan suç tiplerinden TCK 314 VE TCK 220 Maddeye aynı infaz rejimi uygulanmalıdır.

AYM Kararları Ekseninde Değerlendirme

Kamuoyunda Rahşan Ecevit Affı olarak bilinen, 21.12.2000 gün ve 4616 sayılı "23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun"un 1. maddesinin 2. bendinde;

Müebbet ağır hapis cezasına hükümlü olanların çekmeleri gereken toplam cezalarından; şahsi hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkum edilenler ile aldıkları ceza herhangi bir nedenle şahsi hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülenlerin toplam hükümlülük süresinden on yıl indirilir. İndirim, verilen her bir ceza için ayrı ayrı değil, toplam ceza üzerinden bir defaya mahsus yapılır. Ancak bir kişinin muhtelif suçlarından dolayı cezaları ayrı ayrı tarihlerde verilmiş olsa bile, bu cezalarının toplamı üzerinden yapılacak indirim on yılı geçemez.

Tabi oldukları infaz hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından veya toplam hükümlülük sürelerinden on yıllık indirim yapıldıktan sonra ceza süresi veya hükümlülük süresi dolmuş olanlar, iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve istemleri olmaksızın derhal; toplam cezaları on yıldan fazla olanlar ise tabi oldukları infaz hükümlerine göre fazla olan cezalarını çektikten sonra şartla salıverilirler.

düzenlemesi bulunmaktaydı.

Bu bendin birinci paragrafındaki, ".....şahsi hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkum edilenler ile aldıkları ceza herhangi bir nedenle şahsi hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülenlerin toplam hükümlülük süresinden on yıl indirilir....." kuralı ile ikinci paragrafındaki, ".....veya toplam hükümlülük sürelerinden....." sözcükleri, Anayasa Mahkemesi'nin 18 Temmuz 2001 günlü, E.2001/4, K.2001/332 sayılı kararı ile iptal edilmiş ve bu iptalin doğuracağı hukuksal boşluk kamu düzenini tehdit ve kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, iptal hükmünün, kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi kabul edilmiştir. Anayasa Mahkemesi iptal gerekçesinde bu düzenlemenin "af" niteliğinde olduğunu belirtip, nitelikli çoğunluk olmadığı için iptal edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

AYM'nin bu kararından sonra 21 Mayıs 2002 gün ve 4758 sayılı "23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"un 1. maddesiyle yeniden düzenlenen 4616 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin 2. bendinde,

Müebbet ağır hapis cezasına hükümlü olanların veya şahsi hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkum edilenlerin ya da aldıkları ceza herhangi bir nedenle şahsi hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülenlerin tabi oldukları infaz hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından on yıl indirilir. İndirim, verilen her bir ceza için ayrı ayrı değil, toplam ceza üzerinden bir defaya mahsus yapılır. Ancak bir kişinin muhtelif suçlarından dolayı cezaları ayrı ayrı tarihlerde verilmiş olsa bile, bu cezaların toplamı üzerinden yapılacak indirim on yılı geçemez.

Birinci paragraf hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından on yıllık indirim yapıldıktan sonra ceza süresi dolmuş olanlar, iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve istemleri olmaksızın derhal; toplam cezaları on yıldan fazla olanlar kalan cezalarını çektikten sonra şartla salıverilirler.

kuralına yer verilmiştir. Bu düzenlemenin de anayasaya aykırılığı için Cumhurbaşkanı tarafından başvuru yapılmıştır. AYM 28 Mayıs 2002 tarihli 2002/99 E, 2002/51 K sayılı kararı ile bu düzenlemeyi de aşağıdaki gerekçe ile iptal etmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nun 98. maddesine göre, cezayı ortadan kaldırma veya azaltma ya da değiştirme özellikleri bulunan "özel af", toplu ve şartlı da olabilmektedir.

2. bendin ilk paragrafında, müebbet ağır hapis cezasına veya şahsi hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkum edilenlerin ya da aldıkları ceza herhangi bir nedenle şahsi hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülenlerin tabi oldukları infaz hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından on yıllık indirim öngörülmesi, ikinci paragrafında da, birinci paragraf hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından on yıllık indirim yapıldıktan sonra ceza süresi dolmuş olanların belirli bir süre suç işlememe (bozucu infisahi) koşuluna bağlanması, getirilen düzenlemenin toplu ve şartlı özel af niteliğinde olduğunu göstermektedir.

4616 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin 8. bendinde, Yasa'nın yayımı tarihinden sonra cezaevinin disiplinini bozucu hareketlerinden dolayı disiplin cezası almış olanların, tüzük hükümlerine göre disiplin cezaları kaldırılmadığı sürece 1. madde hükümlerinden yararlanamayacaklarının belirtilmesi nedeniyle bu hükümlülerin cezalarının bir bölümünü cezaevinde geçirmeleri ise uygulama koşulu olduğundan 2. bendin içerdiği düzenlemenin "özel af" niteliğini etkilememektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin 18.7.2001 günlü E: 2001/4, K: 2001/332 sayılı kararıyla 4616 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin dava konusu kuralla öz yönünden farklılık içermeyen 2. bendindeki düzenlemenin de toplu ve şartlı özel af olduğu kabul edilmiştir.

Anayasa'nın 3.10.2001 günlü 4709 sayılı Yasa ile değiştirilen 87. maddesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileri arasında sayılmıştır. Buna göre, "af" niteliğindeki yasama işlemlerinin TBMM üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile yasallaşması gerektiği açıktır. Dava konusu kural ise bu oran gözetilmeyerek 174 oyla yasallaşmıştır.

Açıklanan nedenlerle, 4616 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin 4758 sayılı yasa ile yeniden düzenlenen 2. bendi Anayasa'nın 87. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

7242 sayılı kanun özel af niteliğindedir. 5237 sayılı TCK'nın 65. maddesinde,

Madde 65- (1) Genel af halinde, kamu davası düşer, hükümlenen cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar.

(2) Özel af ile hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verilebilir veya infaz kurumunda çektirilecek süresi kısaltılabilir ya da adli para cezasına çevrilebilir.

(3) Cezaya bağlı olan veya hükümde belirtilen hak yoksunlukları, özel affa rağmen etkisini devam ettirir.”

düzenlemesi bulunmaktadır.

Özel af niteliğindeki düzenlemede mahpuslar arasında ayrımcılık yasağına aykırı olacak şekilde hukuk önünde eşitlik ilkesini ihlal eden ve korunması gereken hukuki yararı hiçe sayan 7242 sayılı kanunun iptali istenen maddelerinin iptal edilmesi gerekirdi.

Kaldı ki, özel af olarak kabul edilmese bile 4616 sayılı “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun”un 1. maddesinin kapsam dışı bırakılan suçları belirleyen 5. bendinin (a) alt bendi :

Ancak;

a) Türk Ceza Kanununun 125 ilâ 157, 161, 162, 168, 171, 188, 191, 192, 202, 205, 208, 209, 211 ilâ 219, 240, 243, 264, 298, 301 ilâ 303, 305 inci maddelerinde, 312 nci maddenin ikinci fıkrasında, 313 üncü maddesinde, 314 üncü maddesinin birinci fıkrasında, 339 ilâ 349, 366, 367, 383, 394, 403 ilâ 408, 414 ilâ 418 ve 503 ilâ 506 ncı maddelerinde,

....

yer alan suçları işleyenler hakkında bu madde hükümleri uygulanmaz.”

düzenlemesinde kasam dışı bırakılan TCK 192. madde yönünden itiraz başvurusu yapılmıştır.

AYM 17 Nisan 2002 tarihli ve 2002/61 E, 2002/43 K sayılı kararı ile başvuruyu kabul etmiş ve TCK 192. Madde bakımından kanunu iptal etmiştir. AYM gerekçesinde şu ifadelere yer vermiştir:

Anayasa'nın 2. maddesinde tanımı yapılan Hukuk Devleti, insan haklarına saygılı ve bu hakları koruyan toplum yaşamında adalete ve eşitliğe uygun bir hukuk düzeni kuran ve bu düzeni sürdürmekle kendini yükümlü sayan, bütün davranışlarında hukuk kurallarına ve Anayasa'ya uyan, işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan devlettir,

Türk Ceza Yasası'nın 192. maddesiyle aynı fasılda yer alan ve benzer unsurları içerip daha ağır cezayı gerektiren Türk Ceza Kanunu'nun “kişi hürriyetinden mahrumiyet” suçuna ilişkin 179. maddesi ile tehdit suçunun unsur olarak içerisinde bulunduğu diğer fasıllardaki “gasp” suçunu düzenleyen 495. maddesi, “zorla kadın kaçırma” suçuna ilişkin 429. maddesi, “reşit olmayan bir kimseyi kaçırma veya bir yerde alıkoyma” suçuna ilişkin 430. maddesi, “Hükümete müracaata muktedir olduğu ahvalde iddia eylediği bir hakkı istihsal maksadıyla eşya üzerinde kuvvet sarfiyle veya şahıslara karşı tehdit, şiddet istimal ederek hak alma” suçuna ilişkin 308. maddesi, “cebir ve şiddet yahut tehdit ile sanat veya ticaret serbestisini tahdit veya menetme” suçuna ilişkin 201. maddesinde belirtilen suçlar Yasa kapsamına alındığı halde, 192. maddesi ayrık tutulmuştur.

Böylece, benzer nitelikteki daha ağır suçları işleyenler için getirilmiş olanaklar anılan suç işleyenlere tanınmamış, 192. madde kapsamına giren suçlar yönünden adaletsiz bir sonuç yaratılmıştır.

Açıklanan nedenlerle, kural Türk Ceza Kanunu'nun 192. maddesi yönünden Anayasa'nın 2. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

AYM'nin bu gerekçesi dikkate alındığında 7242 sayılı kanunun mahpuslar arasında ayrımcılık yasağına aykırı olacak şekilde hukuk önünde eşitlik ilkesini ihlal eden ve korunması gereken hukuki yararı hiçe sayan düzenlemelerinin iptal edilmesi gerekirdi.

Ana muhalefet partisi CHP'nin 7242 sayılı kanunun özel af niteliğinde olması ve birçok maddesinin Anayasaya aykırı olduğu gerekçesi ile Anayasa Mahkemesine iki ayrı dava açmıştır. Davaların ilki 7242 sayılı kanunun örtülü af olması nedeni ile TBMM'de nitelikli çoğunlukla kabul edilmemesi nedeni ile şekil bakımından Anayasaya aykırılıktır. Bu davada, AYM 7/8 oyla davayı red etmiştir⁴⁴. Diğer dava ise 7242 sayılı kanunun çeşitli maddeleri ile tümünün Anayasaya aykırı olması nedeni ile esas bakımından iptalidir. Anayasa Mahkemesi bu davada da oy çokluğu ile red kararı vermiştir⁴⁵. Bu durum AYM'nin eski içtihadından uzaklaştığını ve üyelerin çoğunluğunun siyasi iktidarın baskısından çekindiğini göstermiştir.

İnsancıl Hukuk ve TMK Uygulamaları Sorunu

TMK'ya 29 Ağustos 1996 tarih ve 4178 sayılı kanun ile eklenen ek 2. madde uyarınca, "terör örgütlerine karşı icra edilecek operasyonlarda 'teslim ol' emrine itaat edilmemesi veya silah kullanmaya teşebbüs edilmesi halinde kolluk görevlileri tehlikeyi etkisiz kılacak ölçü ve orantıda, doğrudan ve duraksamadan hedefe karşı silah kullanmaya yetkilidir" hükmü getirilmiştir. Bu hüküm, Anayasa Mahkemesi'nin 06 Ocak 1999 tarihli kararı ile iptal edilmesine rağmen aynı şekilde 29 Haziran 2006 tarih ve 5532 sayılı kanun ile yeniden düzenlenmiştir.

Türkiye insancıl hukuku düzenleyen 4 adet temel Cenevre Sözleşmesi'ni onaylayıp yürürlüğe koymuştur. Bu sözleşmelerin 1 ve 2 no'lu protokollerini onaylamamıştır. Ancak her 4 sözleşmenin ortak 3. maddesi silahlı çatışmaların ülke içinde yaşanması halinde sivillerin zarar görmemesi noktasında iç silahlı çatışmalara uygulanabilmektedir.

Bugüne kadar TMK'nın ek 2. maddesinin uygulanması noktasında Türkiye mahkemeleri tarafından hiçbir şekilde insancıl hukuk tartışması yapılmamıştır. 24 Temmuz 2015 tarihinde yeniden başlayan silahlı çatışmalardan sonra özellikle sokağa çıkma yasağı ilan edilen kentlerde yaşanan silahlı çatışmalar ile ilgili hukuki süreç halen usul tartışmaları ile devam ettiği için henüz bu konuda bir yargı kararı ortaya çıkmamıştır. Bu hususta AİHM'e yapılan başvurular ile ilgili iç hukuk tüketilmediğinden kabul edilemezlik kararı verilmiştir.

Türkiye'de süregelen çatışmaların niteliğinin veya insancıl hukuktaki yerinin belirlenebilmesi, "minimum silahlı şiddet eşiği" veya "minimum silahlı çatışma eşiği" olarak tanımlanan şiddet düzeyinin açıklığa kavuşturulması amacı ile yazılan Selahattin Esmer makalesine bakılabilir⁴⁶. Mevcut durumun TMK ile sürdürülemeyeceği kanaatindeyiz.

Türkiye'de 1990'lı yıllardaki silahlı çatışma döneminde sivillerin zarar görmesi ile ilgili olarak AİHM'e yapılan başvurularda AİHM kararlarında insancıl hukuka atıf yapılmış ve ihlal kararı verilmiştir. AİHM'in 23502/06 başvuru nolu Benzer ve Diğerleri/Türkiye davasında insancıl hukuka atıf yaparak ihlal kararı vermiştir⁴⁷. İş bu raporumuza bu bölümü eklememizin sebebi Türkiye'de insancıl hukuk tartışmalarına katkı sunmak, Türkiye'de devam eden silahlı çatışmalarda insancıl hukukun uygulanması gerektiğini vurgulamak, TMK ek 2. maddenin yaşam hakkı ihlaline sebep olması nedeni ile kaldırılması gerektiğini belirtmektir.

⁴⁴ <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2020/41?EsasNo=2020%2F44&KelimeAra%5B%5D=7242>

⁴⁵ <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2021/55?EsasNo=2020%2F53&KelimeAra%5B%5D=7242>

⁴⁶ <https://www.ihd.org.tr/uluslararasi-insancil-hukukta-catisma-kategorileri-ve-minimum-silahlisiddet-esigi/>

⁴⁷ http://www.aihmiz.org.tr/files/Benzer_ve_digerleri_rapor.pdf

DÜŞMAN CEZA YARGILAMASI VE TMK UYGULAMALARI SORUNU

TMK, düşman ceza yargılamasında kullanılan en temel özel usul ve ceza yasasıdır. Türkiye’de Milli Güvenlik Kurulu tarafından her 5 yılda bir Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi hazırlanır. Bu belge ile ilgili İHD ve TİHV adına 2006 yılında Danıştay’a iptal davası açılmıştır. Danıştay, bu davada esasen ret kararı verdi. Bireysel başvuru yolu ile Anayasa Mahkemesi’ne yapılan başvuruda Anayasa Mahkemesi, İHD ve TİHV’in bu konuda dava açma menfaati olmadığını belirtip, kabul edilemezlik kararı verdi. AİHM’e yapılan başvurudan ise hâlâ bir sonuç çıkmadı.

TMK’nın düşman ceza yargılamasında nasıl bir araç olarak kullanıldığı gerek İHD’in “Herkese Hukuk Güvenliği ve Adil Yargılanma Hakkı” özel raporunda⁴⁸ gerekse de Milli Güvenlik Siyaset Belgesi’nin iptali ile ilgili süreçte kısmen anlatılmıştır. Esasında 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişiminden sonra 20 Temmuz 2016’da ilan edilen OHAL süresince çok sayıda KHK çıkarılmıştır. Bu KHK’ların nerede ise tamamında aynı tamlama kullanılmıştır. Bu tamlamadan da anlaşılacağı gibi Milli Güvenlik Kurulu’nun esas fonksiyonun devam ettiği ve iç düşman anlamına gelecek iç tehdit oluşturacak grup ve kişileri belirleme yetkisini kullanmaktadır. Bu şekilde iç düşman olarak tanımlanan kişi ve kurumlarla yargı yolu ile mücadele edilmekte ve özellikle TMK kullanılmaktadır. Çünkü TMK’daki terör tanımının belirsizliği sorunu, Milli Güvenlik Kurulu’nun dilediği kişi ve grupları “terörist” olarak belirlemesine imkan tanımaktadır.

Milli Güvenlik Kurulu’nun yapısı, HSK üzerindeki Cumhurbaşkanı etkisi ve yetkisi, HSK kararı ile kurulan özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin TMK kapsamındaki suçları yargılaması esasında adı konmamış özel bir “**düşman ceza yargılaması sistemi**” kurulduğunu maalesef göstermektedir. Esasında Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri ile başlatılan bu süreç TMK ile devam ettirilmiş ve TMK’daki çok sayıda özel usul hükmü diğer kanunlara yaygınlaştırılarak neredeyse temel yargılama sistemi haline getirilmiştir.

Düşman ceza yargılaması konusunda akademik olarak çeşitli makale ve doktora tezlerine de bakılabilir.

TMK ve Terörün Finansmanı Çerçevesinde Çıkarılan Özel Yasalar

TMK’nın 8.maddesinde 29 Haziran 2006 tarihli ve 5532 sayılı kanunla düzenlenen terörizmin finansmanının önlenmesi ile ilgili madde, 07.02.2013 tarihli ve 6415 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmış ve bu maddede belirtilen suç tipi terörizmin finansmanının önlenmesi hakkında 6415 sayılı kanunla özel olarak düzenlenmiştir.

Bu kanuni düzenlemeler yeterli görülmemiş ve 7262 sayılı kanunla Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun çıkarılmış ve bu kanunda 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu’nda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle sivil toplum alanına müdahale edilmiş ve özellikle insan hakları örgütleri denetim kısılacı altına alınarak çalışmalarını iktidar baskısı altına alınmak istenmiştir. Bu konu ile ilgili olarak İnsan Hakları Ortak Platformu tepkisini kamuoyu ile paylaşmış ve birkaç kere açıklama yapmıştır.⁴⁹

7262 sayılı kanunla yapılan değişikliğin uluslararası insan hakları standartlarına uygunluğu hakkında Venedik Komisyonu bir özel rapor yayınlamıştır.⁵⁰ Venedik Komisyonu’nun 6 Temmuz 2021 tarihli 1028/2021 sayılı görüş raporunda, çıkarılan yasanın 2019 tarihli FATF Türkiye Raporundaki tavsiyelere uygun olmadığı ve yapılan değişikliklerin örgütlenme özgürlüğüne ciddi zarar verdiği tespiti yapılmıştır. Nitekim Türkiye, BM Mali Eylem Görev Gücü (FATF) tavsiyelerine uygun yasal değişiklikler yapmadığından gri listeye alınmıştır⁵¹.

⁴⁸ <https://www.ihd.org.tr/rgm20120215/>

⁴⁹ <https://ihop.org.tr/kitle-imha-silahlarinin-yayilmasinin-finansmaninin-onlenmesine-iliskin-kanun-teklifi-anayasaya-ve-orgutlenme-ozgurlugune-aykiridir/>

⁵⁰ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2021\)036](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2021)036)

⁵¹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-59001937>

TMK'NIN İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI ÜZERİNDE KESİNTİSİZ UYGULANMASI

TMK ve uygulaması göstermiştir ki, Türkiye insan hakları savunucularının korunmasına dair klavuz ilkelere uymamaktadır. AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu tarafından hazırlanıp yayınlanan insan hakları savunucularının korunmasına ilişkin klavuz ilkeler⁵² Türkiye'de maalesef uygulanmamıştır. BM Genel Kurulunun 9 Aralık 1998'de kabul ettiği İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi⁵³ Türkiye'de 2004 yılında İçişleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü'nün genelgesi ile il valiliklerine gönderilmiş ancak uygulamada pek bir karşılığı olmamıştır. Avrupa Konseyinin Bakanlar Komitesi'nin, 6 Şubat 2008 tarihinde kabul ettiği insan hakları savunucularının korunması ve faaliyetlerinin desteklenmesi için Avrupa Konseyi Eylem Bildirgesi⁵⁴ de maalesef uygulanmamaktadır. Bunun dışında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin 27 Haziran 2012 tarihinde kabul ettiği 1891 sayılı kararı bulunmaktadır. AGİT'in 5-9 Temmuz 2007 tarihlerinde 16.yıllık oturumunda kabul ettiği insan hakları savunucuları ve insan hakları ulusal kurumları ile ilişkilerin güçlendirilmesine ilişkin parlamenterler meclisi kararı bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nin 2008 yılında kabul ettiği Avrupa Birliği İnsan Hakları Savunucuları Klavuz İlkeleri⁵⁵ için de bir karar bulunmaktadır.

TMK'nın insan hakları savunucuları üzerinde uygulanması ile ilgili olarak üretilmiş çok sayıda rapor bulunmaktadır. İHD, hükümetle olan diyalogunda son dönem özellikle çeşitli raporlar üreterek, sorunu ortaya koymuş ve çözüm önerileri göstermiştir. İHD, 2018 yılında Ceza Mevzuatındaki Adaletsizlikleri Giderme Raporu'nu⁵⁶, 2019 yılında yeni insan hakları eylem planı ile ilgili görüşlerini⁵⁷, aynı yıl adalet reformu strateji belgesi hakkındaki görüşlerini⁵⁸ birer raporla Adalet Bakanlığı'na göndermiş ve kamuoyu ile paylaşmıştır. İHD, 2020 yılının başında ise çalışmalarına bizzat katıldığı yeni insan hakları eylem planı ile ilgili görüşlerini bir raporla Adalet Bakanlığına sunmuştur⁵⁹.

Tüm bu raporlarda temel sorunun TMK olduğu ve bu kanunun kaldırılması gerektiği, kaldırılmıyor ise ilgili uluslararası belgelere uygun hale getirilmesi istenmiştir.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin 1-5 Temmuz 2019 tarihlerinde Türkiye'ye yaptığı ziyaretten sonra 19 Şubat 2020'de açıkladığı Türkiye raporunda⁶⁰ özellikle adalet sistemi ve yargıda insan haklarının korunması ile insan hakları savunucuları ve sivil toplumun durumu etraflıca değerlendirilmiş ve çeşitli tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu tavsiyeler içerisinde insan hakları savunucularının karşı karşıya kaldığı soruşturma ve davalar eleştirilmiş ve Türkiye'nin hukukun üstünlüğü ilkesine uygun mevzuat değişikliği yapması tavsiye edilmiştir.

⁵²<https://www.osce.org/files/f/documents/2/d/230596.pdf>

⁵³ <https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-san-haklari-savunucularinin-korunmasi-bdges/>

⁵⁴ <https://anayasagundemi.com/2018/07/16/avrupa-konseyinden-insan-haklari-savunuculari-ve-sivil-toplum-kuruluslarinin-baskilara-karsi-korunmasi-icin-iki-yeni-rapor/>

⁵⁵ <https://www.avrupa.info.tr/tr/insan-haklari-savunucularini-korumak-767>

⁵⁶ <https://www.ihd.org.tr/ceza-mevzuatindaki-adaletsizlikleri-gidermeye-donuk-ihd-onerileri-raporu/>

⁵⁷ <https://www.ihd.org.tr/yeni-insan-haklari-eylem-planı-hakkında-yazılı-gorus-raporu/>

⁵⁸ <https://www.ihd.org.tr/adalet-bakanligi-yargi-reformu-strateji-belgesi-hakkında-ihd-gorus-ve-onerileri-raporu/>

⁵⁹ <https://www.ihd.org.tr/adalet-bakanligi-insan-haklari-daire-baskanliginin-yeni-insan-haklari-eylem-planı-hakkında-insan-haklari-derneğinin-sundugu-gorusler/>

⁶⁰ <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-insan-haklari-komiseri-dunja-mijatovic-1-5-temmuz-2019-16809c5187>

Haziran 2020'de kamuoyuna açıklanan ve İHD tarafından çıkarılan İnsan Hakları Savunuculuğu ve İHD'ye Baskılar Raporu'nda soruşturma ve dava örneklerinden bahsedilmiştir⁶¹.

Bu konuda sürekli olarak İHD Genel Merkezi ile İHD'nin üyesi olduğu FİDH ve EUROMED özel raporlar çıkararak insan hakları savunucuları üzerindeki yargı baskısını anlatmakta ve bu raporlarla TMK'nın ne kadar kötü kullanıldığına yer vermektedirler. Temmuz 2020'de, FİDH, OMCT ve İHD sürekli OHAL: Türkiye'de Toplantı ve gösteri özgürlüğüne yönelik saldırılar ile sivil topluma yansımaları başlıklı rapor yayınlanmıştır.⁶² Mayıs 2021'de FİDH, OMCT ve İHD Türkiye'de tehlike altındaki sivil toplum: örgütlenme özgürlüğü ve daralan sivil alan isimli rapor çıkartmış ve bu raporda insan hakları savunucularının karşı karşıya kaldığı baskılar anlatılmıştır⁶³.

İnsan Hakları Savunucularına Baskılar

2020 ve 2021 yılları da başta insan hakları örgütlerinin yönetici, üye ve çalışanları olmak üzere çok sayıda insan hakları savunucusunun BM İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi'nde yer alan ilkeler çığnenerak gözaltına alındığı, tutuklandığı ve saldırıya uğradığı bir yıl oldu. Siyasi iktidarın uzun yıllardır devam eden bu baskı politikası, 2021 yılında da sürdürülmüş ve bizzat İçişleri Bakanı tarafından 15 Şubat 2021 günü TBMM kürsüsünden İHD hedef gösterilmiştir. Bu gelişmenin ardından İHD Eş Genel Başkanı Öztürk Türkoğlu 19 Mart 2021 günü gözaltına alınmış ve adli kontrol kararı ile serbest bırakılmıştır. Soruşturma, davaya dönüşmüş durumdadır ve Öztürk Türkoğlu'nun yargılanmasına 22 Şubat 2022 tarihinde başlanacaktır. İddianamede Öztürk Türkoğlu'nun TCK 314/2 maddesine göre "dernek başkanı olarak yaptığı açıklamalar bahane edilerek örgüt adına faaliyette bulunmak" iddiasıyla cezalandırılması isteniyor. Venedik Komisyonunun 2017 tarihli Medya Özgürlüğü raporunda belirttiği ağır eleştiriler dikkate alınmamış, AİHM Demirtaş/Türkiye kararı hiçe sayılmıştır. Bununla da yetinilmemiştir. İHD hakkında Şubat 2020'de İç işleri bakanı talimatı ile yapılan denetimden sonra Ankara Başsavcılığı'nın başlattığı soruşturma sonucunda Ermeni Soykırım hakkında yapılan açıklama nedeniyle dernek başkanı olarak sadece Öztürk Türkoğlu'na TCK 301 maddesi uyarınca "Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılama" iddiasıyla dava açıldı. Ayrıca, İHD'nin İç İşleri Bakanı Süleyman Soylu hakkında yaptığı bir açıklama nedeni ile de "kamu görevlisine hakaret" iddiasıyla TCK 125. maddeden ayrı bir dava açıldı. Bu durum İHD'nin düzenli olarak karşı karşıya kaldığı baskıların artarak devam edeceğini göstermektedir⁶⁴.

İHD'nin ve Türkiye'deki insan hakları savunucularının içinde buldukları bu ortamın ayrıntılı bir resmini sunabilmek için İHD, düzenli olarak insan hakları savunucularına ve İHD'ye baskılar raporu yayınlamaktadır. Özel raporumuz son olarak 13 Nisan 2020 tarihinde güncellenerek kamuoyuyla ve ilgili kurumlarla paylaşılmıştır⁶⁵. İHD tüzel kişiliği ve yöneticileri ile üyelerine açılan soruşturma ve davalara bu rapordan bakılabilir.

İHD ve FİDH tarafından hazırlanan "Sürekli OHAL: Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Özgürlüğüne Yönelik Saldırılar ve Sivil Topluma Yansımaları Raporu" Temmuz 2020'de yayınlandı. Bu araştırmanın önemli tespitlerinden biri, 2013'teki Gezi Parkı protestolarının ardından muhalif görüşlerini açıklamak isteyenlerin kamusal alana erişimi giderek azaldığı için toplantı ve gösteri özgürlüğünün ciddi bir biçimde zarar gördüğü olmuştur. Toplantıların yaygın bir biçimde yasaklanması sivil toplum örgütlerini ve insan hakları savunucularını toplantılar düzenleyerek görüşlerini açıklamaktan çoğu zaman alıkoyarken, yasaklamalara karşın sokağa çıkanlar ise polis şiddeti, yargısal taciz ve damgalanma ile karşılaştı. Bu kısıtlamalar birçok sivil toplum aktörünün kendisini baskı altında hissettiği, susturulduğu ve insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokratik

⁶¹ <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-savunuculuğu-ve-ihdye-baskilar-ozel-raporu/>

⁶² <https://www.ihd.org.tr/surekli-ohal-turkiyede-toplantı-ve-gosteri-ozgurlugune-yonelik-saldirilar-ve-sivil-topluma-yansimalari/>

⁶³ <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-savunucularinin-korunmasi-icin-gozlemevi-obs-ve-ihd-raporu-suregelen-baskilar-sivil-toplumun-varligi-ve-isleyisini-tehlikeye-atiyor/>

⁶⁴ <https://www.ihd.org.tr/ihd-es-genel-baskani-ozturk-turkogana-dernek-calismalari-nedeni-ile-acilan-davalar-kabul-edilemez/>

⁶⁵ <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-savunuculuğu-ve-ihdye-baskilar-ozel-raporu/>

prensiplerle ilgili meşru kaygılarını dile getirmesinin engellendiği bir korku iklimi oluşturuyor. İlk raporun devamı niteliğindeki "Süregelen Baskılar Sivil Toplumun Varlığını ve İşleyişini Tehlikeye Atıyor" raporu ise 6 Mayıs 2021 tarihinde yayınlanmıştır. Bu raporda da insan hakları savunucularına yönelik baskıların kapsamlı ve ayrıntılı bir resmi çiziliyor.

Son yıllarda İHD yönetici ve üyelerine yönelik baskılara ek olarak TİHV'nin kurucuları, başkanı, yönetim kurulu üyeleri ve gönüllülerine yönelik baskılar da artmış, en az 30 soruşturma ve dava süreci devam etmektedir. Çok sayıdaki baskıya örnek olarak Büyükkada Davası, Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi davası, KESK'li emekçilere yönelik soruşturma ve davalar ile diğer idari tedbirler, Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) davası, Anadolu Kültür ve Osman Kavala davası, Gezi Davası, Diyarbakır Barosu Davası, Ankara Barosu davası sayılabilir. Bu davalara yukarıda belirtilen raporlarda yer verilmiştir. Ancak söz konusu baskılar çok daha geniş ve toplumsal muhalefetin tamamını kapsayacak kadar geniş bir yayılım göstermektedir.

TİHV'in Dokümantasyon Merkezi verilerine dayanarak hazırladığı özet bilgi notunda yer alan bilgilere göre 1 Mart 2021 ve 31 Ağustos 2021 tarihleri arasında:

- 19 il ve 3 ilçede toplam 729 günlük, 1 ilçede ise süresiz eylem ve etkinlik yasağı konuldu.
- 119'u kadın ve LGBTİ+ hakları savunucusu, 14'ü çevre hakları savunucusu olmak üzere 1.098 hak savunucusu gözaltına alındı.
- 107 hak savunucusu çeşitli adli kontrol tedbirlerine mahkûm edildi, 33 savunucu tutuklandı.
- 23 kadın ve LGBTİ+ hakları, 21 sendikal haklar ve 11'i çevre hakları olmak üzere 124 eylem ve etkinliğe müdahale edildi, 21 etkinlik engellendi.
- 2 ilçede toplam 80 köyde süresiz sokağa çıkma yasağı ilan edildi.
- 290 savunucuya toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katıldıkları gerekçesiyle toplam 909.598 TL idari para cezası kesildi.
- 20'den fazla avukat, 87 kadın ve LGBTİ+ hakları savunucusu ve 7 çevre aktivisti dahil olmak üzere 338 kişinin yargılandığı 55 duruşma yapıldı.
- İzmir Barosu ve Diyarbakır Barosu yönetimlerine LGBTİ+ haklarına dair yaptıkları açıklamadan dolayı soruşturma açıldı.
- 18'i avukat 26 kişi hakkında soruşturma başlatıldı.

Yine TİHV ve İHD'nin, OMCT ile FIDH ile bir arada ortak yürütmekte oldukları çalışma kapsamında hazırladıkları 1 Eylül 2021 - 31 Aralık 2021 dönemini kapsayan son bilgi notuna⁶⁶ göre, 1220 insan hakları savunucusuna yönelik olarak yargısal taciz, idari taciz, tehdit ve misilleme müdahalelerinden en az biri veya birkaçı birden uygulanmıştır. Bu kapsamda 1 Eylül 2021 ila 31 Aralık 2021 tarihleri arasında:

- 519 insan hakları savunucusuna karşı ceza kovuşturması yapılmıştır. Bu savunuculardan 305 kişiye karşı kovuşturma aşamasına 1 Eylül ila 31 Aralık 2021 tarihleri arasında geçilmiştir. 214 kişiye yönelik mevcut ceza kovuşturmaları bu dönemde de sürdürülerek yargısal taciz devam ettirilmiştir. 21 kişi hakkında mahkumiyet hükmü verilerek hapis cezasına veya adli para cezasına çarptırılmış, 15 kişi hakkında beraat kararı verilmiştir.
- 314 insan hakları savunucusuna karşı ceza soruşturması işlemleri yapılmıştır. 301 kişiye yönelik 1 Eylül ila 31 Aralık 2021 tarihleri arasında ceza soruşturması başlatılırken, 4 kişiye yönelik mevcut soruşturmalar bu dönemde de sürmektedir. 9 kişi hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiştir.
- 343 insan hakları savunucusu, Kanun Hükmünde Karamamelerle üniversitelerden ihraç edilen Barış Akademisyenidir. Akademisyenlerin göreve

⁶⁶ https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2022/01/ihs_bilginotu_ocak2022.pdf

iade başvuruları Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu tarafından AYM'nin ihlal kararı ve Ağır Ceza Mahkemelerinin 400'den fazla beraat kararına rağmen reddedilmiş ve uygulanan idari taciz devam ettirilmiştir.

- 8 insan hakları savunucusu kamu görevinden çıkartılmıştır. Uygulanan çıkarma işlemlerinin temelinde, insan hakları savunucusu olan kamu görevlilerini yıldırma amacı bulunmaktadır.
- Tespit edilen 1 idari taciz olayı insan hakları savunuculuğu faaliyetlerinden ötürü kapatılan bir derneğin idari yargılamasının devamına ilişkindir. Yargılama sürecinin devamı ve derneğin faaliyetlerine devam edememesi idari tacizin devamını sağlamaktadır.
- Tespit edilen 1 idari taciz olayı, insan hakları temelli yayıncılık yapan bir haber ajansının internet sitesine erişim engellenmesi getirilmesiyle uygulanmıştır.
- 11 insan hakları savunucusu sivil toplum kurumu, aldıkları fonlar gerekçe gösterilerek idare tarafından tek tek sayılarak hedef gösterilmiş, yargısal ve idari incelemeye tabi olacaklarından bahisle kamusal alanda kriminalize edilmiştir.

Hak Savunucularına Yönelik TMK Uygulamaları

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, Terörle Mücadele Yasası'nın 6. ve 7/2. maddesi uyarınca 2013 yılında 10 bin 745 kişiye dava açılmış, bu rakam her yıl sürekli artış göstererek 2017 yılında 24 bin 585'e ulaşmıştır. 2018 istatistiklerine göre ise 46 bin 220 kişiye soruşturma açılmış, bu kişilerden 17 bin 077 kişiye dava açılmıştır. Adalet Bakanlığı'nın 2020 yılı istatistiklerine göre ise 26.225 kişiye soruşturma açılmış, bu kişilerden 6.551 kişiye dava açılmıştır. 2021 yılı verileri ise henüz açıklanmamıştır.

İHD'nin güncel verilerine göre İHD yönetici ve üyelerine yönelik en az 200 dava bulunuyor. Bu davalara İHD Eş Genel Başkanı Eren Keskin'e açılmış 50 civarı dava dahil değildir. Bu davalardan önemli bir bölümünün TMK kapsamında açıldığını görüyoruz. Ayrıca TCK 299., 301., 302. maddelerden davalar da bulunuyor. İHD yönetici ve üyelerinin TMK kapsamında karşı karşıya kaldıkları baskıları göstermesi bakımından belli başlı davaları kaydetmek isteriz.⁶⁷

İHD eş genel başkanı Eren Keskin'e Özgür Gündem gazetesi genel yayın yönetmeni olduğu davada TCK 314/2. Maddeden verilen 6 yıl 3 ay hapis cezasının gerekçeli kararında İstanbul 23. ACM, Türkiye'de ilk defa "yerli ve milli bir insan hakları anlayışının gerekli olduğunu" belirten açıklaması hayret verici olup insan haklarının evrenselliği kavramının yok edilmek istendiğini göstermektedir⁶⁸. Bu oldukça tehlikeli bir eğilimdir.

İHD eski Genel Sekreteri Av. Hasan Anlar, Ankara Şube Başkanı Av. Halil İbrahim Vargün, Genel Merkez MYK Üyesi Av. Filiz Kalaycı hakkında meslekleri ve savunuculuk faaliyetleri nedeniyle 2012 yılında soruşturma açıldı. Arkadaşlarımız, insan hakları faaliyetleri ve gözaltında olan şüphelilere susma haklarını hatırlattıkları için Ankara Terörle Mücadele Şubesi polislerinin hedefi oldular. Dava 24 Ocak 2013'te Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nde sonuçlandı. Mahkeme, Nedim Taş'a "yasadışı örgüt üyesi olduğu" suçlamasıyla 10 yıl 6 ay, Filiz Kalaycı'ya 7 yıl 6 ay, Hasan Anlar, Halil İbrahim Vargün ve Murat Vargün'e ise 6'şar yıl 3'er ay hapis cezası verdi. Bu karar kesinleşti.

İHD Onur Kurulu Üyesi ve yazar Ragıp Zarakolu hakkında, Barış ve Demokrasi Partisi'nin siyaset akademisinde örgütsel içerikli ders verdiği iddia edilerek, İstanbul Özel Yetkili Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından TCK 314. ve TMK 7/1. maddeden "örgüte yardım ve yataklık" iddiasıyla soruşturma açılmıştır.

⁶⁷ İHD kurumsal kimliğinin, İHD yönetici ve üyelerinin maruz kaldığı yargı baskısına ilişkin özel raporlarımıza bakılabilir. <https://www.ihd.org.tr/gazetecilik-ve-insan-haklari-savunuculugu-suc-degildir-ihd-es-genel-baskani-emire-eren-keskin-suc-islememistir/> ⁶⁸

Ragıp Zarakolu bu süreçte 1 Kasım 2011 tarihinde tutuklandı ve 10 Nisan 2012 tarihinde serbest bırakıldı. Ragıp Zarakolu, yargılama sürecinde Türkiye'den gitmek zorunda kaldı. 2013 yılından beri İsveç'te yaşıyor. 5 Eylül 2018'de hakkında kırmızı bülten çıkarıldı. Dava devam ediyor.

İHD Bitlis Temsilcilik eski başkanı Hasan Ceylan'ın, 2013-2015 döneminde barış sürecinde yürüttüğü çeşitli arabuluculuk çalışmalarının örgüt adına yapıldığına dair gizli tanık beyanları gerçek kabul edilerek Bitlis 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından TCK 314/2. Maddeden 6 yıl 3 ay hapis cezası verildi. Arkadaşımız tutuklu yargılandı. Halen hapistedir. Karar kesinleşti. Dosyası bireysel başvuru yolu ile AYM'de beklemektedir.

İHD Mersin Şube eski başkanı ve eski MYK üyesi Ali Tanrıverdi, 2012 yılında İHD yöneticisi olarak işkence gören çocuklar hakkında verdiği demeçler ve savunuculuk faaliyetleri bahane edilerek tutuklandı ve 7 ay sonra 2013'de tahliye edildi. Hakkında TCK 314/2. Maddeden dava açıldı. Davası devam etmektedir. Ali Tanrıverdi hakkında başkaca soruşturma ve kovuşturmalar devam etmektedir.

İHD Ağrı eski Temsilcisi Av. Olcay Öztürk 2014 yılında İHD temsilcisi olarak bir cenazenin teslimine katıldığı için Ağrı 2. ACM tarafından TMK 2/2, TCK 314/3 uygulanarak TCK 220/7. Madde uygulanarak 2 yıl 15 gün hapisle cezalandırıldı. Davası temyiz aşamasındadır. Ağrı'daki baskılar hiç eksik olmamıştır. İHD Ağrı eski şube başkanları Abdulhadi Karakurt ve Atilla Özbey dernek çalışmaları kapsamında katıldıkları toplantı ve gösteriler bahane edilerek Ağrı 2. ACM tarafından TCK 314/2. Maddeden 6 yıl 3 ay hapisle cezalandırılmışlardır. Davaları istinaf aşamasında devam etmektedir.

İHD Malatya Şubesi Başkanı olarak görev yapan Gönül Öztürkoğlu, İHD adına yürüttüğü çalışmalardan dolayı "terör örgütü adına eylem ve faaliyetlerde bulunmak" ve "terör örgütü propagandası yapmak" iddialarıyla yargılanıyor. Malatya 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 18 Aralık 2019 tarihindeki karar duruşmasında, Gönül Öztürkoğlu'na "silahlı terör örgütüne üye olmak" suçundan 6 yıl 3 ay hapis cezası verildi. Dava temyiz aşamasında devam ediyor.

İHD Hakkari Şubesi eski Başkanı İsmail Akbulut hakkında, İHD Genel Merkezi'nin hazırladığı basın açıklamalarını paylaşmak ve örgüt mensuplarının cenazeleri üzerindeki, tahribatı raporlaştırmak, görevini kötüye kullanan kamu görevlileri hakkında suç duyurusunda bulunmak ve haber yapmak nedeniyle TCK 314. ve TMK 7/1. maddeden örgüt üyeliği iddiasıyla soruşturma açılmıştır. Soruşturma kapsamında 18 Kasım 2016 tarihinde gözaltına alınan İsmail Akbulut, 29 Ekim 2016 tarihinde adli kontrol ile serbest bırakılmıştır. Hakkâri 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 24 Mayıs 2019 tarihinde yapılan duruşmada 6 yıl 3 ay hapis cezası aldı. Dava temyiz aşamasındadır. İsmail Akbulut hakkında TMK kapsamında başka soruşturmalar da devam etmektedir. Hakkari'de bir başka yöneticimiz olan Sait Çağlayan hakkında da 2000-2012 tarihleri arasında insan hakları çalışmaları nedeniyle bir gizli tanığın iftiralari bahane edilerek Hakkari 3. ACM tarafından TCK 314/2. Maddeden 6 yıl 3 ay hapis cezası verilmiş olup dosya temyiz aşamasındadır.

İHD Dersim Şube eski yöneticilerinden Av. Suna Bilgin hakkında, hakkında gizli tanık beyanı olduğu iddiasıyla hak ihlallerine yönelik İHD Dersim Şube tarafından yapılan basın açıklamaları, Dersim'de gözaltına alınan ve İHD'ye başvuran başvuru sahiplerinin gözaltı takibini yapmak gibi mesleki faaliyetleri gerekçe gösterilerek TCK 314. ve TMK 7/1. maddeden silahlı örgüt üyeliği iddiasıyla soruşturma açılmıştır. Soruşturma neticesinde Tunceli 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde açılan dava yargılanmakta olduğu diğer dosyalar ile birleştirildi. 11 Nisan 2018 tarihinde yapılan karar duruşmasında, 6 yıl 3 ay ceza verildi. Dava temyiz aşamasındadır. Dersim'de şube başkanımız Gürbüz Solmaz hakkında da dernek başkanı olarak katıldığı toplantı ve gösteriler nedeni ile çok sayıda soruşturma ve dava bulunmaktadır.

İHD Van Şube eski yöneticisi olan Av. Cüneyt Caniş, Dünya Barış Günü, İnsan Hakları Haftası gibi günlerde yapılan veya bazı toplumsal olaylar sonrasında gerçekleştirilen basın açıklamaları ile toplantı ve gösteri yürüyüşleri nedeniyle TCK 314. ve TMK 7/1. maddelerinden "silahlı örgüt üyeliği" iddiasıyla yargılandığı davada 15 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Karar kesinleşmiştir.

İHD Maraş Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Ümit Çoğan hakkında 5 Aralık 2017 tarihinde insan hakları aktivisti olarak yaşam hakkı, barış hakkı savunuculuğu ile ölenin geride kalanlarının haklarına saygı kapsamında Maraş Pazarcık'ta yapılan aile ziyareti gerekçe gösterilerek "örgüt üyeliği ve propagandasını yapmak" suçlamasıyla gözaltına alınmış ve serbest bırakılmıştır. Ancak daha sonra Maraş 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde hakkında kovuşturma açılmıştır. Ümit Çoğan'ın halen devam eden davada "örgüt üyeliği ve

propagandası” iddiasıyla Terörle Mücadele Kanunu 7/2-3 maddesi ile TCK 53. ve 63. maddelerine göre cezalandırılması istenmektedir.

Bu bölümde İHD’ye yönelik baskılara ek olarak Türkiye’nin farklı coğrafyalarında ve farklı hak alanlarında faaliyet yürüten örgütlere ve hak savunucularına yönelik TMK’nın nasıl bir baskı aracı olarak kullanıldığına ilişkin örnekler verilmeye çalışılacaktır. Örnekleri verirken mümkün olduğunca İHD ve diğer insan hakları örgütlerinin raporlarına girmeyen, genel kamuoyuna yansımamış davalardan seçmeye özen gösterdik.

Adana’da Kürt kültürünün gelişmesi için çalışmalar yapan ve kültürel haklar alanında için mücadele eden, aynı zamanda bir müzisyen olan İlyas Arzu ve Jiyan Savcı, en son 24 Mayıs 2021 tarihinde gözaltına alındılar ve tutuklandılar. Haklarında açılan davanın Adana 2. Ağır Ceza Mahkemesi’ndeki duruşmasında 7 Aralık 2021 tarihinde tahliye edildiler. İlyas Arzu ve Jiyan Savcı’nın “örgüt üyeliği ve propagandası” iddiasıyla yargılandığı davada TCK 314/2 maddesi ile TMK 7/2 maddesi uyarınca cezalandırılması talep ediliyor.

Hatay’da aktivistler Ahmet Güleş ve Anıl Mansuroğlu ile Emek ve Demokrasi Platformu aktivisti Süleyman Can Güleş, 1 Mayıs 2019 tarihinde 1 Mayıs İşçi Bayramı gösterilerine katılacakken gözaltına alınarak haklarında soruşturma başlatılmıştır. 22 Eylül 2021 tarihinde ise Hatay 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nde “örgüt propagandası” yaptıkları iddiasıyla dava açılmıştır. Halen devam eden bu davada TMK 7/2 maddesi uyarınca cezalandırılmaları talep ediliyor.

Gülseren Tural hakkında, Mersin Kadın Platformu’nun kadına ve siyasetçilere karşı şiddetin son bulması, hak ve özgürlüklerin, demokrasinin gelişip yerleşmesi için Fransa’da öldürülen 3 kadın siyasetçiden biri olan Leyla Şaylemez’in mezar anmasına katıldığı gerekçesi ile “örgüt propagandası” yaptığı iddiasıyla Mersin Mersin 7. Ağır Ceza Mahkemesi’nde dava açıldı. Gülseren Tural, TMK 7/2 maddesi uyarınca açılan davada 14 Eylül 2021 tarihinde beraat etti.

ATUHAY-DER (Adana Tutuklu ve Hükümlü Ailelerle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği) yöneticisi Sinan Balduz, mahpuslar ve yakınlarıyla ilgilendiği, mahpus ve yakınlarının haklarının savunuculuğunu yaptığı için örgüt adına hareket ettiği suçlamasıyla gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. Sinan Balduz hakkında “örgüt üyeliği ve propagandası” iddiasıyla yargılandığı davada TCK 314/2 maddesi ile TMK 7/2 maddesi uyarınca cezalandırılması talep ediliyor.

Fotoğraf sanatçısı Mehmet Özer’e, “örgüt propagandası yapmak” iddiasıyla açılan davanın Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nde 8 Ekim 2021 tarihinde görülen karar duruşmasında TMK’ya göre hapis cezasına çarptırıldı. 12 Eylül dönemindeki hak ihlallerinin sergilendiği, “Utanç Müzesi”ndeki fotoğrafları sosyal medyadan paylaşması gerekçe gösterilen Özer, 1 yıl 3 ay hapisle cezalandırılırken ceza ertelendi.

Aralarında İHD MYK Üyesi Osman İşçi’nin de bulunduğu KESK üye ve yöneticilerine yönelik 2012’de “KCK üyesi olma” iddiasıyla açılan davanın 24 Kasım 2021 tarihinde yapılan duruşması 24 Mart 2022’ye ertelendi. Sanıkların TCK 314/2. maddesi uyarınca “terör örgütü üyeliği” iddiasıyla cezalandırılmaları talep ediliyor.

İnsan hakları savunucusu ve gazeteci Nurcan Kaya hakkında sosyal medyada savaş karşıtı görüşlerini ifade edilmesi nedeniyle “örgüt propagandası” iddiasıyla TMK 7/2 maddesi uyarınca dava açılmıştır. 27 Eylül 2021 tarihinde sonuçlanan davada Nurcan Kaya’ya hapis cezası verilmiştir, hapis cezası “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”na çevrilmiştir.

Diyarbakır’da faaliyet yürüten kadın hakları savunucusu ve Rosa Kadın Derneği üyesi Figen Ekti hakkında Rosa Kadın Derneği ve TJA kapsamında kadın hak ihlallerinin ortadan kaldırılması ile ilgili yaptığı çalışmalar gerekçe gösterilerek “örgüt üyeliği” iddiasıyla dava açıldı. Figen Ekti’nin yargılandığı davada TCK 314/2 maddesi ile TMK 7/2 maddesi uyarınca cezalandırılması talep ediliyor. Rosa Kadın Derneği üyesi Adalet Kaya, Nurcan Yalçın, Figen Aras, Ayla Akat Ata hakkında da TMK kapsamında biten ve devam eden davalar bulunuyor.

Diyarbakır’da yoksulluk ile mücadele eden ve yardım faaliyetleri örgüte yardım kapsamında değerlendirilerek kapatılan Sarmaşık Yoksullukla Mücadele ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği’nden ve gazeteci olan Mahmut Oral hakkında “örgüt yardım” iddiasıyla dava açılmıştır. TCK 314 ve TMK 5. maddeler kapsamında açılan davada, yargılama sonunda Mahmut Oral beraat etmiştir. Aynı soruşturma kapsamında hakkında ayrı dava açılan TİHV kurucular kurulu üyesi ve eski TTB Başkanı Selim Ölçer’e ise Sarmaşık

Derneği çalışmalarına katıldığı için örgüte yardım etmekten TMK 2/2 ve TCK 314/3. Madde uygulanarak TCK 220/7. Maddeden 2 yıl 15 gün hapis cezası verilmiştir. Dava istinaf aşamasındadır.

Munzur Çevre ve Kültür Derneği Başkanı Ali Ekber Barmağış hakkında dernek başkanı olarak sürdürdüğü hak savunuculuğu faaliyetleri nedeniyle “örgüt üyeliği” iddiasıyla TCK 314 ve TMK 7/1 maddeleri uyarınca dava açıldı. Bu süreçte 3 ay tutuklu kalan Ali Ekber Barmağış’a Tekirdağ 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nde 16 Kasım 2021 tarihinde yapılan karar duruşmasında 2 yıl 4 ay 3 gün hapis cezası verildi. Dava istinaf aşamasındadır.

Ege Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Yardımlaşma Derneği (EGE-TUHAYDER) eski Yönetim Kurulu Üyesi Ahmet Ertaş ile Şükriye Kızıldağ ve Yönetim Kurulu Üyesi Ramazan Yavuz, Murat Biçici ile Adnan Turan yürütmüş oldukları dernek faaliyetleri nedeniyle evlerine baskın düzenlenerek yasadışı örgüt üyeliği iddiasıyla gözaltına alınmışlardır. Haklarında daha sonra TCK 314/2 maddesi ile TMK 7/2 maddesi uyarınca “örgüt üyeliği” iddiasıyla dava açılmıştır. Dava halen İzmir Ağır Ceza Mahkemesi’nde devam etmektedir.

Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) üye ve yöneticisi 22 kişi hakkında “örgüt üyesi olmak” iddiasıyla İzmir 12. Ağır Ceza Mahkemesi’nde açılan davanın karar duruşması 14 Ekim 2021 tarihinde görüldü. Mahkeme 22 kişinin beraatına karar verdi. KESK yöneticisi ve üyesi 22 kişi, 28 Mayıs 2009 tarihinde tutuklanmış, 2011 yılında mahkeme tarafından “örgüt üyesi olmak” suçundan hapis cezası almışlardı. Anayasa Mahkemesi 2020 yılında 22 kişinin yeniden yargılanmasına hükmetmişti. Yapılan yeniden yargılama sonucunda tüm sanıklar Beraat etmiştir. 12 yıl aradan sonra gelen adalet midir?

İstanbul’da Boğaziçi Üniversitesi protestolarına katıldıkları gerekçesiyle keyfi bir şekilde tutuklanan Ersin Berke Gök ve Caner Perit Özen hakkında açılan davanın ilk duruşması 7 Ocak 2022 tarihinde yapılmış olup, İstanbul 22. Asliye Ceza Mahkemesi ilk duruşmada tahliye kararı vermiştir⁶⁹. Dava devam etmektedir. Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin yaptıkları basın açıklamaları ve protesto etkinlikleri nedeni ile çok sayıda soruşturma ve dava açılmıştır.

LGBTİ+ bireylerin onur yürüyüşleri kapsamında engellenmeleri, darp edilmeleri yetmezmiş gibi kendilerine açılan soruşturma ve davalar özellikle İstanbul, Ankara gibi kentlerde çok sık karşılaşılmaktadır⁷⁰.

Elbette Türkiye’de hak savunucularına, insan hakları örgütlerine, aktivistlere yönelik TMK kapsamında açılan davalar bunlarla sınırlı değil. Tam tersine TMK kapsamında açılan davaların sayısını yüzlerle ifade etmek mümkün. Burada yalnızca Türkiye’nin farklı coğrafyalarında ve farklı hak alanlarında faaliyet yürüten örgütlere ve hak savunucularına yönelik TMK’nın nasıl bir baskı aracı olarak kullanıldığına ilişkin sınırlı sayıda ama belli oranda temsil gücü olan örneklerle yer vermeye çalıştık. Üstelik siyasi partilere, basın yayın organlarına, siyasi gruplara yönelik baskıları da çalışmamıza genel itibariyle dahil etmedik.

TMK kapsamında insan hakları savunucularına ve örgütlere yönelik başlatılan soruşturmanın ve açılan davaların coğrafi dağılımına ve yöneldiği mağdurların mücadelelerini sürdürdükleri alanlara bakacak olursak sorunun ne kadar köklü ve ciddi olduğunu daha iyi anlayabiliyoruz. Bu nedenle de Türkiye’nin insan hakları ortamının ve demokrasininin güçlendirilmesinin önündeki en önemli engellerden birinin TMK ve onun keyfi uygulamaları olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz.

⁶⁹<https://www.ihd.org.tr/ersin-berke-gok-ve-caner-perit-ozen-derhal-serbest-birakilsin/>

⁷⁰ <https://www.ihd.org.tr/lgbti-haklari-insan-haklaridir/>

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de insan hakları savunucuları üzerindeki yargı baskısının kaldırılması, temel hak ve özgürlüklerin güçlendirilmesi için AİHM kararları ve içtihadı, evrensel insan hakları değerleri ile uyumlu olacak bir biçimde kapsamlı mevzuat değişiklikleri yapılması gerekmektedir. Bu değişikliklerin Türkiye’nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmelere uyumlu bir biçimde yapılması zorunludur. Üstelik yapılması gereken değişikliklerin bir kısmı Türkiye’nin çeşitli tarihlerde yayınladığı İnsan Hakları Eylem Planı belgelerinde de yer almaktadır.

Başta TMK olmak üzere çeşitli kanunlar kullanılarak yaratılan atmosferin bir tezahürü olarak Türkiye’de yaşanan bu adalet krizinin çözümü için ivedilikle alınabilecek bir dizi tedbir bulunmaktadır. İnsan hakları mücadelesinin ve Türkiye demokrasisinin güçlenebilmesi, ceza mevzuatında yapılacak köklü değişikliklerle, başta TCK, CMK ve İnfaz Kanunu olmak üzere pek çok kanunun yeniden yapılması ve TMK’nın tümden yürürlükten kaldırılması ile mümkün hale gelebilecektir.

Bu bakımdan Türkiye’nin ceza mevzuatında sorunlu olarak tespit ettiğimiz noktaları bir kere daha vurgulamayı ve çözüm önerilerimizi sunmayı bir insan hakları örgütü olarak görev addediyoruz.

- 1- TMK mutlaka kaldırılmalıdır,
- 2- Hangi suçların terör suçu olduğu ve hangi hallerde terör suçunun oluşacağına dair BM Güvenlik Konseyi’nin kararlarına uygun mevzuat düzenlemesi yapılmalıdır.
- 3- Önce TMK’da düzenlenen ardından CMK, TCK, İnfaz Kanunu ve mahkemelerin kurulması ile ilgili genel ve özel kanunlara yerleştirilen TMK kökenli kanun maddeleri mutlaka kaldırılmalıdır.
- 4- Türkiye insan hakları savunucularının korunması ile ilgili ilkeler ve bildirgeler iç hukukun parçası haline gelmeli, yasal düzenleme yapıncaya kadar BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi, Cumhurbaşkanlığı genelgesi ile uygulamaya konmalıdır.
- 5- Türkiye yargısının AİHM ve AYM içtihatlarına uygun davranması sağlanmalı; ifade, örgütlenme, toplanma, özel hayata saygı ve kişisel verilerin korunması hakları çerçevesinde çalışmaları suçmuş gibi gösterilen insan hakları savunucularının kesinleşen hükümleri ile ilgili yargılamanın yenilenmesi yolu açılmalıdır.
- 6- OHAL KHK’ları ve devamındaki kanunlardan olan 7145 sayılı kanun gibi OHAL’in sürekliliğini sağlayan tüm kanunlar kaldırılmalıdır.
- 7- DGM, CMK 250. Madde yetkili ve görevli, TMK 10. Madde ile görevli ve yetkili Mahkemelerde yapılan yargılamalara yeniden yargılama yolu açılmalıdır.

- 8- Şiddet eylemleri ile suçlanmadıkları halde tıpkı Venedik Komisyonunun 2017 tarihli Medya Özgürlüğü raporunda belirttiği gibi toplumsal muhalefet içinde eleştiri haklarını kullananlar, gazeteciler, siyasetçiler, seçilmişler, aktivistler, İHS'ler, sendikacılar, avukatlar, öğrenciler, emek-meslek örgütleri temsilci ve üyeleri, aydın/yazar/sanatçılar/bilim insanları gibi kişilerin TMK kapsamındaki soruşturma ve kovuşturmaları ile ifade ve örgütlenme özgürlüğü ve toplantı ve gösteri hakkı kapsamındaki soruşturma ve kovuşturmaları ortadan kaldıracak özel bir kanun çıkarılmalıdır.
- 9- DGM'lerin devamı olan özel görevli ve yetkili Mahkemeler kaldırılmalıdır.
- 10-İnfazda eşitlik sağlanmalı, her türden ayrımcı uygulamalar sona ermelidir.
- 11-AİHM kararları ve AK Bakanlar Konseyi karar ve tavsiyeleri bir an önce hayata geçirilmelidir.

EK

TERÖRLE MÜCADELE KANUNU

(çerçeveselendirilmiş ve gri fon üzerine yazılmış maddeler 1991 tarihli TMK'nın ilk halini göstermektedir)

Kanun Numarası : 3713
Kabul Tarihi : 12/4/1991
Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarih : 12/4/1991 Sayı : 20843 Mükerrer
Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 30 Sayfa : 125

BİRİNCİ BÖLÜM Tanım ve Terör Suçları

Terör tanımı

Madde 1– (Değişik birinci fıkrası: 15/7/2003-4928/20 md.) Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.

(Mülga ikinci ve üçüncü fıkralar: 29/6/2006-5532/17 md.)

Terör tanımı

MADDE 1. — Terör; baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilerek her türlü eylemlerdir.

Bu kanunda yazılı olan örgüt. iki veya daha fazla kimsenin aynı amaç etrafında birleşmesiyle meydana gelmiş sayılır.

Örgüt terimi, Türk Ceza Kanunu ile ceza hükümlerini içeren özel kanunlarda geçen teşekkül, cemiyet, silahlı cemiyet, çete veya silahlı çeteyi de kapsar.

Terör suçlusu

Madde 2 – Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur.

Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır (...)⁽¹⁾.

Terör suçlusu

MADDE 2. — Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur.

Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler terör suçlusu sayılır ve örgüt mensupları gibi cezalandırılır.

Terör suçları

Madde 3 – (Değişik: 29/6/2006-5532/2 md.) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320 nci maddeleri ile 310 uncu maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçlar, terör suçlarıdır.

Terör suçları

MADDE 3. — Türk Ceza Kanununun 125, 131, 146, 147, 148, 149, **t56**, 168, 171 ve 172'nci maddelerinde yazılı suçlar, terör suçlarıdır.

Terör amacı ile işlenen suçlar

Madde 4 – (Değişik: 29/6/2006-5532/3 md.)

Aşağıdaki suçlar 1 inci maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, terör suçu sayılır:

a) Türk Ceza Kanununun 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 96, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 142, 148, 149, 151, 152, 170, 172, 173, 174, 185, 188, 199, 200, 202, 204, 210, 213, 214, 215, 223, 224, 243, 244, 265, 294, 300, 316, 317, 318 ve 319 uncu maddeleri ile 310 uncu maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar.

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan suçlar.

c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 110 uncu maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları.

ç) 10/7/2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.

d) Anayasanın 120 nci maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde, olağanüstü halin ilanına neden olan olaylara ilişkin suçlar.

e) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 inci maddesinde tanımlanan suç.

Terör amacı ile işlenen suçlar

MADDE 4. — Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Türk Ceza Kanununun 145, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157 ve 169'uncu maddeleri ile 499 uncu maddesinin ikinci fıkrasında yazılı suçlar,

b) 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 9 uncu maddesinin (b), (c), (e) bentlerinde yazılı suçlar, 1 inci maddede belirtilen terör amacı ile işlendiği takdirde terör suçu sayılır.

Cezaların artırılması

Madde 5 – (Değişik: 29/6/2006-5532/4 md.)

3 ve 4 üncü maddelerde yazılı suçları işleyenler hakkında ilgili kanunlara göre tayin edilecek hapis cezaları veya adli para cezaları yarı oranında artırılarak hükmolunur. Bu suretle tayin olunacak cezalarda, gerek o fiil için, gerek her nevi ceza için muayyen olan cezanın yukarı sınırı aşılabılır. Ancak, müebbet hapis cezası yerine, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

Suçun, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmiş olması dolayısıyla ilgili maddesinde cezasının artırılması öngörülmüşse; sadece bu madde hükmüne göre cezada artırım yapılır. Ancak, yapılacak artırım, cezanın üçte ikisinden az olamaz.

(Ek fıkra: 22/7/2010 - 6008/4 md.) Bu madde hükümleri çocuklar hakkında uygulanmaz.

Açıklama ve yayınlama

Cezaların artırılması

MADDE 5. — 3 ve 4 üncü maddelerde yazılı suçları işleyenler hakkında ilgili kanunlara göre tayin edilecek şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalar veya para cezaları yarı oranında artırılarak hükmolunur. Bu suretle tayin olunacak cezalarda, gerek o fiil için, gerek her nevi ceza için muayyen olan cezanın yukarı sınırı aşılabılır. Ancak şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalarda bu sınır ağır hapiste 36, hapiste 25, hafif hapiste 10 yılı geçemez.

Açıklama ve yayınlama

Madde 6 – İsim ve kimlik belirterek veya belirtmeyerek kime yönelik olduğunun anlaşılmasını sağlayacak surette kişilere karşı terör örgütleri tarafından suç işleneceğini veya terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar veya bu yolla kişileri hedef gösterenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.⁽¹⁾

(Değişik ikinci fıkra: 11/4/2013-6459/7 md.) Terör örgütlerinin; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösteren veya öven ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik eden bildiri veya açıklamalarını basanlar veya yayınlayanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu Kanununun 14 üncü maddesine aykırı olarak muhbirlerin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.⁽¹⁾

(Değişik dördüncü fıkra: 29/6/2006-5532/5 md.) Yukarıdaki fıkralarda belirtilen fiillerin basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, basın ve yayın organlarının suçun işlenişine iştirak etmemiş olan (...) ⁽²⁾ yayın sorumluları hakkında da bin günden beşbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. **(Mülga son cümle: 11/4/2013-6459/7 md.) (...)** ⁽³⁾

(Ek fıkra: 29/6/2006-5532/5 md.; Mülga: 2/7/2012-6352/105 md.)

Açıklama ve yayınlama

MADDE 6. — İsim ve kimlik belirterek veya belirtmeyerek kime yönelik olduğunun anlaşılmasını sağlayacak surette kişilere karşı terör örgütleri tarafından suç işleneceğini veya terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar veya bu yolla kişileri hedef gösterenler beş milyon liradan on milyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarını basanlara veya yayınlayanlara beş milyon liradan on milyon liraya kadar ağır para cezası verilir.

Bu Kanununun 14'üncü maddesine aykırı olarak muhbirlerin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar beş milyon liradan on milyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen fiillerin 5680 sayılı Basın Kanununun 3'üncü maddesindeki mevkuteler vasıtasıyla işlenmesi halinde, ayrıca sahiplerine de; mevkute bir aydan az süreli ise bir önceki ay ortalama fiili satış miktarının, aylık veya bir aydan fazla süreli ise bir önceki fiili satış miktarının, mevkute niteliğinde bulunmayan basılı eserler ile yeni yayına giren mevkuteler hakkında ise, en yüksek tirajlı günlük mevkutenin bir önceki ay ortalama satış tutarının yüzde doksanı kadar ağır para cezası verilir. Ancak, bu ceza elli milyon liradan az olamaz. Bu mevkutelerin sorumlu müdürlerine, sahiplerine verilecek cezanın yarısı uygulanır.

Terör örgütleri

Madde 7 – (Değişik: 29/6/2006-5532/6 md.)

Cebir ve şiddet kullanılarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemleriyle, 1 inci maddede belirtilen amaçlara yönelik olarak suç işlemek üzere, terör örgütü kuranlar, yönetenler ile bu örgüte üye olanlar Türk Ceza Kanununun 314 üncü maddesi hükümlerine göre cezalandırılır. Örgütün faaliyetini düzenleyenler de örgütün yöneticisi olarak cezalandırılır.

(Değişik ikinci fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. **(Ek cümle:17/10/2019-7188/13 md.)** Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır:

a) **(Mülga: 27/3/2015-6638/10 md.)**

b) Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında gerçekleşmese dahi, terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde;

1. Örgüte ait amblem, resim veya işaretlerin asılması ya da taşınması,

2. Slogan atılması,
3. Ses cihazları ile yayın yapılması,
4. Terör örgütüne ait amblem, resim veya işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi.

(Ek fıkra: 27/3/2015-6638/10 md.) Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, kimliklerini gizlemek amacıyla yüzünü tamamen veya kısmen kapatanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bu suçta işleyenlerin cebir ve şiddete başvurmaları ya da her türlü silah, molotof ve benzeri patlayıcı, yakıcı ya da yaralayıcı maddeler bulundurmaları veya kullanmaları hâlinde verilecek cezanın alt sınırı dört yıldan az olamaz.

İkinci fıkrada belirtilen suçların; dernek, vakıf, siyasî parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde veya öğretim kurumlarında veya öğrenci yurtlarında veya bunların eklentilerinde işlenmesi halinde bu fıkradaki cezanın iki katı hükmolunur.

(Ek fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına;

- a) İkinci fıkrada tanımlanan suç,
- b) 6 ncı maddenin ikinci fıkrasında tanımlanan suç,
- c) 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 28 inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılma suçunu,

İşleyenler hakkında, 5237 sayılı Kanunun 220 nci maddesinin altıncı fıkrasında tanımlanan suçtan dolayı ayrıca ceza verilmez.

Terör örgütleri

MADDE 7 . - 3 ve 4'üncü maddelerle Türk Ceza Kanununun 168. 169, 171, 313, 314 ve 315 inci maddeleri hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu Kanunun 1'inci maddesinin kapsamına giren örgütleri her ne nam altında olursa olsun kuranlar veya bunların faaliyetlerini düzenleyenler veya yönetenler beş yıldan on yıla kadar ağır hapis ve iki yüzmilyon liradan beş yüzmilyon liraya kadar ağır para cezası, bu örgütlere girenler üç yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve yüz milyon liradan üç yüzmilyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Yukarıdaki fıkra uyarınca meydana getirilen örgüt mensuplarına yardım edenlere ve örgütle ilgili propaganda yapanlara fiilleri başka bir suç oluştursa bile ayrıca bir yıldan beş yıla kadar hapis ve elli milyon liradan yüz milyon liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Bu yardım; dernek, vakıf, siyasi parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde veya öğretim kurumlarında veya öğretim yurtlarında veya bunların eklentilerinde yapılırsa ikinci fıkradaki cezaların iki katı hükmolunur.

Ayrıca; dernek, vakıf, sendika ve benzeri kurumların teröre destek oldukları tespit edildiğinde faaliyetleri durdurulur ve mahkemece kapatılır. Kapatılan bu kuruluşların mal varlıklarının müsaderesine karar verilir.

Yukarıdaki 22nci fıkrada belirtilen örgütle ilgili propaganda suçunun 5680 sayılı Basın Kanununun 3'üncü maddesinde belirtilen mevkuteler vasıtası ile işlenmesi halinde, ayrıca sahiplerine de mevkute bir aydan az süreli ise, bir önceki ay ortalama satış miktarının; mevkute niteliğinde bulunmayan basılı eserler ile yeni yayına giren mevkuteler hakkında ise, en yüksek tirajlı günlük mevkutenin bir önceki ay ortalama satış tutarının yüzde doksanı kadar ağır para cezası verilir. Ancak, bu para cezaları yüzmilyon liradan az olamaz. Bu mevkutelerin sorumlu müdürlerine, sahiplerine verilecek para cezasının yarısı uygulanır ve altı aydan iki yıla kadar hapis cezası hükmolunur.

Terörün finansmanı

Madde 8- (Yeniden düzenleme: 29/6/2006-5532/7 md.; Mülga:7/2/2013-6415/18 md.)

Nitelikli hal

Madde 8/A- (Ek: 29/6/2006-5532/7 md.)

Bu Kanun kapsamına giren suçların kamu görevinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Tüzel kişilerin sorumluluğu

Madde 8/B- (Ek: 29/6/2006-5532/7 md.)

Bu Kanun kapsamına giren suçların bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, Türk Ceza Kanununun 60 ıncı maddesine göre bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Devletin bölünmezliği aleyhine propaganda

M A D D E 8. — Hangi yöntem, maksat ve düşünceyle olursa olsun Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan yazılı ve sözlü propaganda ile toplantı, gösteri ve yürüyüş yapılamaz. Yapanlar hakkında 2 yıldan 5 yıla kadar ağır hapis ve ellimilyon liradan yüzmilyon liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Yukarıdaki fıkrada belirtilen propaganda suçunun 5680 sayılı Basın Kanununun 3 üncü maddesinde belirtilen mevcuteler vasıtası ile işlenmesi halinde, ayrıca sahiplerine de mevcuteye bir aydan az süreli ise, bir önceki ay ortalama satış miktarının; mevcuteye niteliğinde bulunmayan basılı eserler ile yeni yayına giren mevcuteler hakkında ise, en yüksek tirajlı günlük mevcutenin bir önceki ay ortalama satış tutarının yüzde doksanı kadar ağır para cezası verilir. Ancak, bu para cezaları yüzmilyon liradan az olamaz. Bu mevcutelerin sorumlu müdürlerine, sahiplerine verilecek para cezasının yarısı uygulanır ve altı aydan iki yıla kadar hapis cezası hükmolunur.

İKİNCİ BÖLÜM
Yargılama Usulleri

Görev ve yargı çevresinin belirlenmesi⁽¹⁾

Madde 9 – (Mülga: 2/7/2012-6352/105 md.)

Görevli mahkeme

MADDE 9. — Bu Kanun kapsamına giren suçlarla ilgili davalara Devlet Güvenlik Mahkemelerinde bakılır ve bu suçları işleyenler ile bunların suçlarına iştirak edenler hakkında bu Kanun ve 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

Görev ve yargı çevresinin belirlenmesi, soruşturma ve kovuşturma usulü⁽²⁾

Madde 10 –(Mülga: 21/2/2014-6526/19 md.)

Avukat tarafından temsil ve görüşürülme

MADDE 10. — Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Sanık ve müdahil en fazla üç avukat tarafından temsil edilir.

b) Tutuklu sanık veya hükümlü avukatı ile tutukevi veya cezaevi görevlilerinin nezaretinde görüştürülebilir.

Gözetim süresi

Madde 11 – (Mülga: 18/11/1992 - 3842/31 md.)

Gözetim süresi

MADDE 11. — Bu Kanun hükümlerine tabi suçlar sebebiyle yakalanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli makul süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok onbeş gün içinde hakim önüne çıkarılır.

Tutanak düzenleyenlerin dinlenmeleri

Madde 12 – (Mülga: 29/6/2006-5532/17 md.)

Tutanak düzenleyenlerin dinlenmeleri

M A D D E 12. — Bu Kanun kapsamına giren suçların soruşturması sırasında sanıkların ve tanıkların ifadelerini alan veya olay ve tespit tutanağı düzenleyen zabıta amiri ve memurları, zaruret görülmesi halinde duruşmada tanık olarak dinlenebilirler. Ancak, bunların tanık olarak dinlenmelerine karar verilmesi halinde, ifadeleri yapılacak gizli duruşmada alınır.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmemesi, seçenek yaptırımlara çevirme ve erteleme yasağı⁽¹⁾

Madde 13- (Mülga: 2/7/2012-6352/105 md.)

Ertelme ve paray çevrilme

MADDE 13. — Bu Kanun kapsamına giren suçlardan dolayı verilen cezalar, para cezasına veya tedbirlerden birine evrilemez ve ertelenemez.

Muhbirlerin hüviyetlerinin açıklanmaması

Madde 14 – Bu Kanun kapsamına giren suçlar ve suçluları ihbar edenlerin hüviyetleri, rızaları olmadıkça veya ihbarın mahiyeti haklarında suç teşkil etmedikçe açıklanamaz.

Muhbirlerin hüviyetlerinin açıklanmaması

MADDE 14. — Bu Kanun kapsamına giren suçları ve suçluları ihbar edenlerin hüviyetleri, rızaları olmadıkça veya ihbarın mahiyeti haklarında suç teşkil etmedikçe açıklanamaz.

Avukat tayini⁽²⁾

Madde 15 – (Değişik: 29/6/2006-5532/11 md.)

Terörle mücadelede görev alan Türk Silahlı Kuvvetleri personeli, mülki idare amirleri, istihbarat ve kolluk görevlileri ile bu amaçla görevlendirilmiş diğer personelin, bu görevlerinin ifasından doğduğu iddia edilen suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmalar sebebiyle belirleyeceği en fazla üç avukatın veya bu görevlerinin ifasından dolayı mağdur, şikâyetçi, katılan, davalı ya

da davacı konumunda olan personelin seçeceği bir avukatın ücreti ödenir ve bunlara avukatlık ücret tarifesine bağlı olmaksızın yapılacak ödemeler, ilgili kuruluşların bütçelerine konulacak ödenekten karşılanır. **(Ek cümle: 23/6/2016-6722/15 md.)** Ancak davacı konumunda olan personelin seçeceği bir avukata ücret ödenmesi, ilgili Bakanın onayına tabidir. ⁽³⁾

Avukatların ücretlerinin ödenmesine ilişkin esas ve usûller, Millî Savunma ve İçişleri bakanlıklarınca müştereken çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Tutuksuz yargılama

M A D D E 15. — Terörle mücadelede görev alan istihbarat ve zabıta amir ve memurları ile bu amaçla görevlendirilmiş diğer personelin bu görevlerinin ifasından doğduğu iddia edilen suçlardan dolayı haklarında açılan kamu davası sonuçlanıncaya kadar tutuksuz yargılanırlar.

Terörle mücadelede görev alan istihbarat ve zabıta amir ve memurları ile bu amaçla görevlendirilmiş diğer personelin bu görevlerinin ifasından doğduğu iddia edilen suçlardan dolayı aleyhlerine açılan davalarda en çok üç avukat bulundurulur ve bunlara avukatlık ücreti tarifesine bağlı olmaksızın yapılacak ödemeler, ilgili kuruluşlar bütçelerine konulacak ödenekten karşılanır.

Terörle mücadelede görev alan istihbarat ve zabıta amir ve memurları ile bu amaçla görevlendirilmiş diğer kamu görevlilerinin, bu görevlerinin ifasından doğduğu iddia edilen suçlardan; adam öldürmek, adam öldürmeye teşebbüs suçları hariç, taksirli suçlarla diğer suçlar hakkında Memurin Muhakematı Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM *Cezaların İnfazı*

Cezaların infazı ve tutukluların muhafazası

Madde 16 – (Mülga: 29/6/2006-5532/17 md.)

Koşullu salıverilme⁽¹⁾

Cezaların infazı ve tutukluların muhafazası

MADDE 16. — Bu Kanun kapsamına giren suçlardan mahkum olanların cezaları, tek kişilik veya üç kişilik oda sistemine göre inşa edilen özel infaz kurumlarında infaz edilir.

Bu kurumlarda açık görüş yaptırılmaz. Hükümlülerin birbirleriyle irtibatına ve diğer hükümlülerle haberleşmesine engel olunur.

Bu kurumlarda cezasının en az üçte birini iyi halle getiren hükümlülerden şartla tahliyelerine 3 yıldan az kalmış olanlar, diğer kapalı infaz kurumlarına nakledilebilirler.

Bu kanun kapsamına giren suçlardan tutuklananlar da birinci fıkrada gösterilen şekilde inşa edilmiş tutukevlerinde muhafaza edilirler. İkinci fıkra hükümleri tutuklular hakkında da uygulanır.

Madde 17- (Değişik: 29/6/2006-5532/12 md.)

Bu Kanun kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar hakkında, koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması bakımından 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 107 nci maddesinin dördüncü fıkrası ile 108 inci maddesi hükümleri uygulanır. **(Ek cümle:14/4/2020-7242/65 md.)** Ancak, süreli hapis cezaları bakımından düzenlenen koşullu salıverilme oranı, dörtte üç olarak uygulanır.

Tutuklu veya hükümlü iken firar veya ayaklanma suçundan mahkûm edilmiş bulunanlar ile disiplin cezası olarak üç defa hücre hapsi cezası almış olanlar, bu disiplin cezaları kaldırılmış olsa bile şartla salıverilmeden yararlanamazlar.

Bu Kanun kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar, hükümlerinin kesinleşme tarihinden sonra bu Kanunun kapsamına giren bir suçu işlemeleri halinde, şartla salıverilmeden yararlanamazlar.

Ölüm cezaları, 14/7/2004 tarihli ve 5218 sayılı Kanunun 1 inci maddesi ile değişik 3/8/2002 tarihli ve 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamaz. Bunlar hakkında ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası ölünceye kadar devam eder.

Şartla salıverilme

MADDE 17. — Bu Kanun kapsamına giren suçlardan mahkum olanlardan, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ölüm cezalarının yerine getirilmemesine karar verilenler 36 yıllarını, müebbet ağır hapis cezasına hükümlüler 30 yıllarını, diğer şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkum edilmiş olanlar hükümlülük süresinin 3/4'ünü çekmiş olup da iyi halli hükümlü niteliğinde buldukları takdirde talepleri olmaksızın şartla salıverilirler.

Bunlardan, tutuklu veya hükümlü iken firar edenler veya firara teşebbüs su undan veya cezaevi idaresine karşı ayaklanma suçundan mahkum edilmiş bulunanlar ile disiplin cezası olarak üç defa hücre hapsi cezası almış olanlar, bu disiplin cezaları kaldırılmış olsa bile şartla salıverilmeden yararlanamazlar.

Bu Kanun kapsamına giren suçlardan mahkum olanlar, hükümlerinin kesinleşme tarihinden sonra bu Kanunun kapsamına giren bir suçu işlemeleri halinde, şartla salıverilmeden yararlanamazlar.

Bu hükümlüler hakkında, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19 uncu maddesinin bir ve ikinci fıkraları ile Ek 2 nci maddesi hükümleri uygulanmaz

Ceza ve tutukevi inşaatı

Madde 18- (Mülga: 29/6/2006-5532/17 md.)

Ceza ve tutukevi inşaatı

M A D D E 18. — 16 ncı maddeye göre inşa edilecek ceza ve tutukevleri ile adliye ve zabıta nezarethanelerinin yapımında 2886 sayılı Devlet ihale Kanununun 89 uncu maddesi hükümleri uygulanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Ödüllendirme

Madde 19 – (Değişik:18/10/2018-7148/28 md.)

İşlenişine iştirak etmemiş olmak koşuluyla bu Kanun kapsamına giren suçun ortaya çıkarılmasına veya delillerin ele geçirilmesine ya da suç faillerinin yakalanabilmesine yardımcı olanlara veya yerlerini yahut kimliklerini bildirenlere para ödülü verilebilir.

Ödül miktarının belirlenmesi ve ödülün verilmesine ilişkin usul ve esaslar İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Koruma tedbirleri ⁽¹⁾

Madde 20 – (Değişik: 29/6/2006-5532/14 md.)

Terörle mücadelede görev veren veya bu görevi ifa eden adli, istihbarî, idarî ve askerî görevliler, kolluk görevlileri, Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürü ve Genel Müdür Yardımcıları, terör suçlularının muhafaza edildiği ceza ve tutukevlerinin savcılar ve müdürleri, Devlet Güvenlik

Mahkemelerinde görev yapmış hâkim ve savcılar, Ceza Muhakemesi Kanununun 250 nci maddesiyle yetkili kılınmış ağır ceza mahkemelerinde görev yapan hâkim ve savcılar ile bu görevlerinden ayrılmış olanlar ve terör örgütlerinin açık hedefi haline gelen veya getirilenler ile suçların aydınlatılmasında yardımcı olanlar hakkında gerekli koruma tedbirleri Devlet tarafından alınır.

Ceza Muhakemesi Kanununun 250 nci maddesi uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca görevlendirilecek ağır ceza mahkemeleri başkan ve üyeleri ile bu mahkemelerin görev alanına giren suçları soruşturmakla ve kovuşturmakla görevli Cumhuriyet savcılarının korunma ve güvenlik talepleri ilgili makam ve mercilerce öncelikle ve ivedilikle yerine getirilir. Koruma için ihtiyaç duyulan araç ve gereçler Adalet ve İçişleri bakanlıklarınca temin edilir.

Bu koruma tedbirleri; talep halinde estetik cerrahi yoluyla fizyolojik görünümün değiştirilmesi dahil, nüfus kaydı, ehliyet, evlenme cüzdanı, diploma ve benzeri belgelerin değiştirilmesi, askerlik işleminin düzenlenmesi, menkul ve gayrimenkul mal varlıklarıyla ilgili hakları, sosyal güvenlik ve diğer hakların korunması gibi hususlarda düzenleme yapılır. **(Değişik: 11/2/2014-6519/57 md.)** Korumaya alınmış emekli personelden, meskende korunmaları mutlak surette zorunlu bulunanlar Cumhurbaşkanlığınca belirlenecek konutlardan yararlandırılır.⁽¹⁾

Bu tedbirlerin uygulanmasında, İçişleri Bakanlığı ile ilgili diğer kurum ve kuruluşlar gerekli her türlü gizlilik kurallarına uymak zorundadırlar.

Koruma tedbirleriyle ilgili esas ve usûller Cumhurbaşkanınca çıkarılacak bir yönetmelik ile belirlenir.⁽¹⁾

---

(1) 2/7/2018 tarihli ve 700 sayılı KHK'nin 115 nci maddesiyle, bu maddenin üçüncü fıkrasında yer alan "Başbakanlıkça" ibaresi "Cumhurbaşkanlığınca" ve beşinci fıkrasında yer alan "Başbakanlıkça" ibaresi "Cumhurbaşkanınca" şeklinde değiştirilmiştir.

Yukarıda sayılanlardan kamu görevlileri, görevlerinden ayrılmış olsalar dahi terör suçluları tarafından kendilerine veya eş ve çocuklarının canına vuku bulan bir taarruzu savmak için silah kullanmaya yetkilidirler.

Zararların tazmini amacıyla tedbir konulması

Madde 20/A- (Ek: 15/8/2016-KHK-671/31 md.; Aynen kabul: 9/11/2016-6757/27 md.)

Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ve bu Kanun kapsamına giren suçlar nedeniyle gerçek veya tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşlarının uğradığı zararların tazmini amacıyla, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının talebi üzerine sulh ceza hâkimi, kovuşturma aşamasında mahkeme tarafından, şüpheli veya sanıklara ait taşınmazların veya kara, deniz ya da hava ulaşım araçlarının devir ve temlikini veya bunlarla ilgili hak tesisini önlemek ya da tasarruf yetkisini kısıtlamak için şerh düşülmesine ve bu kişilerin yardımlaşma kurum ve sandıklarından olan alacaklarına tedbir konulmasına karar verilebilir. Taşınmazlarla ilgili karar tapu kütüğüne; kara, deniz ve hava ulaşım araçlarıyla ilgili karar ise bu araçların kayıtlı bulunduğu sicile şerh verilmek suretiyle icra olunur. Kovuşturmayla yer olmadığına dair kararın kesinleşmesi halinde veya şerhin konulduğu tarihten itibaren iki yıl içinde, şerhin devamı yönünde hukuk mahkemesinden verilmiş ihtiyati haciz veya ihtiyati tedbir kararı ibraz edilmediği takdirde şerh kendiliğinden terkin edilir.⁽¹⁾

(Ek fıkra: 5/6/2017-KHK-691/7 md.; Aynen kabul: 31/1/2018-7069/7 md.) Birinci fıkra kapsamına giren suçlar nedeniyle gerçek veya tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşlarının uğradığı zararların tazmini amacıyla açılan davalarda; davalının adres sisteminde adresinin bulunmaması veya bulunup da tebligata elverişli olmaması halinde, mahkemece, dava dilekçesinin özeti tirajı ellibinin üzerinde olan ve yurt düzeyinde dağıtımı yapılan gazetelerden biri vasıtasıyla ilan edilir. Yapılacak ilanda davalının bir ay içinde yurtiçinde tebligata elverişli bir adres veya 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanununun 7/a maddesi uyarınca kayıtlı elektronik posta adresi bildirmemesi ya da davada kendisini avukatla temsil ettirmemesi halinde, yargılamaya yokluğunda devam olunacağı, yargılama aşamalarında başkaca tebligat yapılmayarak hüküm verileceği ve hükmün de aynı usulle tebliğ edileceği ihtar edilir. Adresi yabancı ülkede bulunan davalıya çıkarılacak tebligatta, bu fıkroda belirtilen ilanda yer alan hususlar ile yabancı ülke adresine bir daha tebligat yapılmayacağı ihtarına yer verilir.

(Ek fıkra: 5/6/2017-KHK-691/7 md.; Aynen kabul: 31/1/2018-7069/7 md.) Birinci fıkra kapsamında açılan davaların kısmen veya tamamen reddi halinde, davacı aleyhine maktu avukatlık ücretine hükümlenir. Ancak belirlenen ücret dava değerini geçemez.

Yardım^(2/4)

Madde 21 – (...)⁽³⁾ kamu görevlilerinden yurtiçinde ve yurtdışında görevlerini ifa ederlerken veya sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı terör eylemlerine muhatap olarak yaralanan, engelli hâle gelen, ölen veya öldürülenler hakkında 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. Ayrıca;

a) **(Değişik: 28/2/1995 - 4082/6 md.)** Malul olanlarla, ölenlerin aylığa müstehak dul ve yetimlerine bağlanacak aylığın toplam tutarı, bunların görevde olan emsallerinin almakta oldukları aylıklardan; emekli olanların öldürülmeleri halinde ise, dul ve yetimlerine bağlanacak aylığın toplam tutarı ve Kanuna göre kendisine bağlanabilecek emekli aylığından az olamaz. Yaşamak için gereken hareketleri yapamayacak ve başkasının yardım ve desteğine muhtaç olacak derecede malul olanlar ile ölenlerin dul ve yetimlerine en yüksek devlet memuru aylığı üzerinden, diğerlerine mevcut aylıkları üzerinden, 30 yıl hizmet yapmış gibi emekli ikramiyesi ödenir. Bu bent hükümlerine göre ilgililere fazla olarak yapılan ödemeler, faturası karşılığı ilgili sosyal güvenlik kuruluşlarınca Hazineden tahsil edilir.

b) **(Değişik birinci ve ikinci cümle: 15/8/2017-KHK-694/86 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7078/82 md.)** Yurtiçinde veya yurtdışında kamu konutlarından yararlanmakta iken malul olanların kendileri, ölenlerin aylığa müstehak dul ve yetimleri, 9/11/1983

tarihli ve 2946 sayılı Kamu Konutları Kanununda gösterilen özel tahsisli konutlarda oturanlar hariç olmak üzere, herhangi bir kira bedeli alınmaksızın on yıl süreyle kamu konutlarından yararlanmaya devam edebilirler. Kamu konutundan çıkacaklar ile kamu konutundan yararlanmayanlar ve özel tahsisli konutlarda oturanların istekleri halinde ikametgâh olarak kullanacakları yurtiçindeki taşınmazın kira bedeli on yıl süre ile Devletçe karşılanır; ancak kamu konutlarından kira ödemeksizin yararlanılan süre, kira yardımından yararlanılan süreden düşülür. Yurtdışındaki özel tahsisli konutlarda oturanların yurtdışı kira bedelleri de istekleri halinde bir yıl süre ile Devletçe karşılanır. **(Ek cümleler: 4/7/2012-6353/75 md.)** Bütün hak sahipleri adına bir konut için yapılacak aylık kira yardımının üst limiti ile ödeme usul ve esasları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle Maliye Bakanlığınca çıkarılan yönetmelikle belirlenir. Bu Kanun hükümlerine göre aylık alan maluller ile hayatını kaybedenlerin dul ve yetimlerine yapılan gayrimenkul hibeleri veraset ve intikal vergisinden, devir işlemleri harçlarından ve döner sermaye ücretlerinden ve bu işlemler nedeniyle düzenlenecek kağıtlar için tahakkuk edecek damga vergisinden müstesnadır. Bu gayrimenkullerin maliyet bedellerinin tamamı bunları hibe edenler tarafından 31/12/1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 89 uncu maddesi ve 13/6/2006 tarihli ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 10 uncu maddesi kapsamında dönem gelirinden veya kurum kazancından indirilebilir.

c) **(Mülga: 12/7/2013-6495/102 md.)**

d) **(Mülga: 12/7/2013-6495/102 md.)**

e) **(Ek: 28/2/1995 - 4082/6 md.; Değişik: 29/6/2006-5532/15 md.)** Malû olanlar ile ölenlerin dul ve yetimleri, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına kendilerine verilen tanıtım kartlarını ibraz etmeleri durumunda, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bütün hastanelerde muayene ve tedavi edilirler. Bunların her türlü tedavi giderleri; ilgililerin herhangi bir kamu kurumu veya kuruluşunda çalışmaları halinde bu kurum veya kuruluşça, emekli, yaşlılık, malûllük veya dul ve yetim aylığı almaları halinde bağlı buldukları sosyal güvenlik kurumunca, herhangi bir kuruma tâbi olarak çalışmamaları, 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında aylık alanlar hariç emekli, yaşlılık, malûllük veya dul ve yetim aylığı almamaları durumunda Millî Savunma veya İçişleri Bakanlığınca karşılanır. Malû olanların eksilen vücut organları, yurt içi veya yurt dışında en son teknik usûllere göre yapılması mümkün sunileriyle tamamlanır ve gerekirse tamir ettirilir veya yenisi yaptırılır.

f) **(Ek: 28/2/1995 - 4082/6 md.)** Yurtiçinde tedavileri mümkün olmayanlar, yetkili sağlık kuruluşlarının raporlarına istinaden yurtdışında...⁽¹⁾.

g) **(Ek: 28/2/1995-4082/6 md.)** Yaşamak için gerekli hareketleri yapmaktan aciz olanlar ile kimsesizler, kamu kurum ve kuruluşlarına ait, bunlar bulunmadığı takdirde özel rehabilitasyon ve bakım merkezleri, yurtlar ve huzurevlerinde parasız olarak veya masrafları devlet tarafından karşılanmak üzere barındırılır.baktırılır (...)⁽¹⁾.

h) **(Değişik: 4/7/2012-6353/75 md.)**⁽²⁾ Erbaş ve erlerden veya geçici veya gönüllü köy korucularından; terörle mücadele görevi ifa ederken yaralanarak veya engelli hâle gelerek ilgili mevzuatına göre malullük aylığı bağlanması koşullarının oluştuğu tespit olunanlar, 2330 sayılı Kanuna göre aylık bağlanması hakkında ve bu fıkranın (c), (d) ve (g) bentlerindeki haklardan, bunların eş, ana ve babaları ile bakmakla yükümlü olunan kişi kapsamına giren çocukları da bu fıkranın (d) bendinde düzenlenen haklardan yararlandırılır. Erbaş ve erlerden veya geçici veya gönüllü köy korucularından; aynı sebeplerle hayatını kaybedenlerin veya bu fıkrada kapsamında malul olması sebebiyle aylık almakta iken hayatını kaybedenlerin dul aylığına müstehak eşi, ana ve babaları ile yetim aylığına müstehak çocukları 2330 sayılı Kanun hükümlerine göre aylık bağlanması hakkında ve bu fıkranın (c) ve (d) bendindeki haklardan yararlandırılır. Bu fıkrada kapsamında er ve erbaşlar için bağlanacak aylıklar, bitirmiş oldukları okullar neticesinde hak kazandıkları unvanlar üzerinden yürütmüş oldukları kamu görevleri sebebiyle daha yüksek aylık bağlanmasına ilişkin hakları saklı kalmak kaydıyla; en az dört yıllık yüksek öğrenim mezunu olanlar sekizinci derecenin birinci kademesindeki, diğerleri ise eğitim durumlarına bakılmaksızın onuncu derecenin birinci kademesindeki “Memur” unvanlı kadrolarda bulunanların emekli keseneğine esas aylıkları üzerinden hesaplanacak vazife malullüğü aylığı tutarından düşük olamaz ve bunlar için 5434 sayılı Kanunun ek 77 nci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine göre yapılacak yükseltmelerde aynı unvan ve derece başlangıç olarak esas alınır ve derece yükselmelerinde kadro şartı aranmaksızın yüksek öğrenim mezunu gibi işlem yapılır.⁽²⁾

i) **(Ek: 13/11/1995 - 4131/1 md.; Mülga: 3/10/2016-KHK-676/89 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7070/72 md.)**

i) **(Ek: 4/7/2012-6353/75 md.; Değişik: 2/1/2017-KHK-680/64 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7072/63 md.)** Yedek subay ve yedek astsubay okulu öğrencileri, harp okulları ve astsubay meslek yüksekokullarında okuyanlar, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi fakülte ve yüksekokullarında okuyanlar, üniversitelerin fakülte ve yüksekokullarında Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı adına öğrenim görenler ya da kendi hesabına öğrenim görmekte iken Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı nam ve hesabına okumaya devam edenler, Polis Akademisi ile Polis Meslek Eğitim Merkezlerinde veya üniversitelerin fakülte ve yüksekokullarında Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına öğrenim görenler veya kendi hesabına öğrenim görmekte iken Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına öğrenim görmeye devam edenler, Emniyet Genel Müdürlüğü veya Millî İstihbarat Teşkilatı hesabına açılan okullarda öğrenim görenler ile Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı veya Emniyet Genel Müdürlüğü adına öğrenim görmek üzere temel ve intibak eğitimine tabi tutulandan; 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası

Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı sayılmamış olup bu öğrenimleri veya eğitimleri nedeniyle bu Kanun kapsamındaki terör eylemlerinde hedef alınarak hayatını kaybedenler ile yaralanan veya engelli hâle gelenlerden ilgili mevzuatına göre malullük aylığı bağlanması koşullarının oluştuğu tespit olunanların kendileri, 2330 sayılı Kanuna göre aylık bağlanması hakkından ve bu fıkranın (c), (d) ve (g) bentlerindeki haklardan, bunların eş, ana ve babaları ile bakmakla yükümlü olunan kişi kapsamına giren çocukları da bu fıkranın (d) bendinde düzenlenen haklardan yararlandırılır. Yukarıda sayılanlardan aynı sebeplerle hayatını kaybedenlerin veya bu fıkra kapsamında malul olması sebebiyle aylık almakta iken hayatını kaybedenlerin dul aylığına müstehak eşi, ana ve babaları ile yetim aylığına müstehak çocukları 2330 sayılı Kanun hükümlerine göre aylık bağlanması hakkından ve bu fıkranın (c) ve (d) bendindeki haklardan yararlandırılır.⁽³⁾

j) **(Ek: 4/7/2012-6353/75 md.)** Terör eyleminin ortaya çıkarılması, etkilerinin azaltılması veya bertaraf edilmesinin sağlanmasında yardımcı ve faydalı olanlar bu faaliyetlerinden dolayı hayatını kaybettikleri, yaralandıkları veya engelli hâle geldikleri; ilgili valinin teklifi üzerine Nakdi Tazminat Komisyonu tarafından karara bağlanan sivillerden Sosyal Güvenlik Kurumunca ilgili mevzuatına göre malullük aylığı bağlanması koşullarının oluştuğu tespit olunanların kendileri, 2330 sayılı Kanuna göre aylık bağlanması hakkından ve bu fıkranın (c), (d) ve (g) bentlerindeki haklardan, bunların eş, ana ve babaları ile bakmakla yükümlü olunan kişi kapsamına giren çocukları da bu fıkranın (d) bendinde düzenlenen haklardan yararlandırılır. Yukarıda sayılanlardan aynı sebeplerle hayatını kaybedenlerin veya bu fıkra kapsamında malul olması sebebiyle aylık almakta iken hayatını kaybedenlerin dul aylığına müstehak eşi, ana ve babaları ile yetim aylığına müstehak çocukları 2330 sayılı Kanun hükümlerine göre aylık bağlanması hakkından ve bu fıkranın (c) ve (d) bendindeki haklardan yararlandırılır.

(Ek fıkra: 4/7/2012-6353/75 md.) Kamu görevlileri ile birinci fıkranın (h) ve (j) bentleri kapsamına girenlerden terör olaylarını önlemek amacıyla her türlü patlayıcı maddeye bağlı olarak meydana gelen olaylar sonucunda ya da her ne şekilde olursa olsun terör olaylarının önlenmesi, takibi veya etkisiz hale getirilmesi amacıyla ifa edilen görevler sırasında veya bu görevlere gidüş dönüşler esnasında meydana gelen kazalar sonucunda yaralanan, engelli hâle gelen, hastalanan veya hayatını kaybedenler, birinci fıkranın durumlarına uygun hükümlerinden yararlandırılır. ⁽¹⁾

(Ek fıkra: 4/7/2012-6353/75 md.) Birinci fıkranın (h), (i) ve (j) bentlerinde belirtilenlerden bu Kanun kapsamındaki olaylar sebebiyle yaralananlar, tedavileri sonuçlanıncaya veya maluliyetleri kesinleşinceye kadar geçen süre içinde 5510 sayılı Kanuna göre sağlanan sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan, aynı sebeplerle tedavi gören malul kamu görevlilerine ilişkin hükümler çerçevesinde yararlandırılır. Erbaş ve erler için Türk Silahlı Kuvvetlerine ait sağlık kurum ve kuruluşlarında yapılan tedaviler hariç, bu kapsamda yapılacak giderlerin tamamı; ilgililerin genel sağlık sigortalısı olup olmadığına bakılmaksızın Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanır. Ancak, bu kişilerden 5510 sayılı Kanuna göre genel sağlık sigortası kapsamında yer almayanlar için, Sosyal Güvenlik Kurumunca yapılmış olan giderler, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından; erbaş ve erler için ilgisine göre Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, diğerleri için Maliye Bakanlığında tahsil olunur.

Kendilerine aylık bağlanan dul ve yetimler; ilgili sosyal güvenlik kurumları mevzuatı gereği aylıklarının kesilmesi halinde, bu madde ile verilen diğer haklardan da yararlanamazlar.

Terörden zarar gören diğer kişilere yardım

Madde 22 – (Değişik: 13/11/1995 - 4131/2 md.)

Terör eylemlerinden dolayı yaralananların tedavileri Devlet tarafından yapılır. Zarar gören, can ve mal kaybına uğrayan vatandaşlara, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan öncelikle yardım yapılır. Bu fonun ilk ve orta öğrenim çağındaki şehit çocuklarının öğrenim masrafları karşılanır. Yardımın kapsam ve ölçüsü, Fonun mahalli yetkililerince belirlenecek miktarı aşmamak kaydıyla Fon Kurulunca tespit edilir.

Ek Madde 1 – (Ek: 13/11/1995-4131/3 md.; Değişik: 12/7/2013-6495/86 md.)⁽¹⁾⁽²⁾

(Değişik birinci fıkra: 14/4/2016-6704/12 md.) 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununun eki (I), (II), (III) ve (IV) sayılı cetvellerde yer alan kamu kurum ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, il özel idareleri, belediyeler ve bağlı kuruluşları, özel kanunla kurulan diğer her türlü kamu kurum ve kuruluşları; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi memur kadroları ile sözleşmeli personel pozisyonlarına ve sürekli işçi kadrolarına bu madde hükümleri çerçevesinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca hak sahibi olduğu belirlenerek Devlet Personel Başkanlığına bildirilen ve Başkanlıkça kura sonucu atama teklifi yapılanları atamak zorundadır.

Bu madde kapsamında hak sahipliği sonucunu doğuran durumlar aşağıda belirtilmiştir:

a) 5434 sayılı Kanunun mülga 64 üncü maddesi, 5510 sayılı Kanunun 47 nci maddesinin sekizinci fıkrası, (...) ⁽²⁾ 3/11/1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanuna göre veya 2330 sayılı Kanun hükümleri uygulanarak aylık bağlanmasını gerektiren kanunlara göre harp veya vazife malulü sayılanlar, ⁽²⁾

b) 5434 sayılı Kanunun mülga 45 inci maddesi ile 5510 sayılı Kanunun 47 nci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen haller kapsamında vazife malulü sayılan; Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığının erbaş ve erler dahil askeri personeli ile Emniyet Teşkilatından Emniyet Hizmetleri Sınıfına mensup personeli,

c) (b) bendi kapsamına girenler hariç olmak üzere 5434 sayılı Kanunun mülga 45 inci maddesi ile 5510 sayılı Kanunun 47 nci maddesinin birinci fıkrası kapsamında olanlardan vazife malulü sayılanlar,

ç) (...) ⁽²⁾ 17/7/2004 tarihli ve 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılama Hakkında Kanunun ek 1 inci maddesi kapsamında aylık bağlananlardan terör eylemleri nedeniyle hayatını kaybetmiş veya engelli hale gelmiş olanlar ile

Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumuna ait fabrika, işletme, müessese veya bağlı ortaklıklarda görevli olanlardan patlayıcı maddelerin üretimi, incelenmesi, muhafazası, nakli, imha edilmesi ve zararsız hale getirilmesi sırasında oluşacak patlamalardan dolayı hayatını kaybedenler.⁽²⁾

İstihdam hakkından;

a) İkinci fıkranın (a) ve (b) bentleri kapsamında hayatını kaybedenlerin eş veya çocuklarından birisi ile ana, baba veya kardeşlerinden birisi olmak üzere toplam iki kişi; ana, baba ve kardeşi yoksa eş veya çocuklarından toplam iki kişi; eş veya çocuğu yoksa ana veya babası ile kardeşlerinden birisi olmak üzere toplam iki kişi, ana veya babanın bu hakkı kullanmaması durumunda ise bir diğer kardeşi olmak üzere toplam iki kişi, ana, baba veya kardeşlerin bu hakkı kullanmaması durumunda eş veya çocuklardan toplam iki kişi,⁽³⁾

b) İkinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinde sayılan malullerin kendileri veya eş veya çocuklarından birisi, eşi veya çocuğu yoksa kendisi veya kardeşlerinden birisi olmak üzere toplam bir kişi,

c) İkinci fıkranın (c) bendine göre malul sayılanların kendileri veya eş ve çocuklarından birisi, eşi veya çocuğu yoksa kendileri veya kardeşlerinden birisi; hayatını kaybedenlerin ise eş veya çocuklarından birisi, eşi veya çocuğu yoksa kardeşlerinden birisi olmak üzere toplam bir kişi,

ç) İkinci fıkranın (ç) bendine göre engelli hale gelenlerin kendileri veya eş ve çocuklarından birisi, eşi veya çocuğu yoksa kendileri veya kardeşlerinden birisi; hayatını kaybedenlerin ise eş ve çocuklarından birisi, eşi veya çocuğu yoksa anne, baba veya kardeşlerinden birisi olmak üzere toplam bir kişi,⁽¹⁾

yararlanır.

Bu madde kapsamında atanacakların, atamalarının yapılacağı kadro veya pozisyonlar için sınavlara ilişkin hükümler hariç olmak üzere ilgili mevzuatında öngörülen nitelik ve şartları taşımaları zorunludur.

Bir başkasının bakımına muhtaç olacak derecede engelli olanlar, terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu ilgili valilerce tespit edilenler, birinci fıkrada sayılan kurumlarda görev yapanlar, istihdam hakkını sağlayan olayın meydana geldiği tarihten sonra söz konusu kurum ve kuruluşlarında görev yapmakta iken bu görevinden ayrılmış olanlar (...)⁽³⁾ istihdam hakkından faydalanamazlar ve bu durumda olanlar yukarıdaki fıkraların uygulanmasında dikkate alınmaz. **(Ek cümle: 14/4/2016-6704/12 md.; Mülga ikinci cümle: 28/11/2017-7061/51 md.) (...)** **(Ek cümle: 2/1/2017 - KHK - 680/79 md. ;Mülga üçüncü cümle: 28/11/2017-7061/51 md.) (Ek cümle: 1/2/2018-7072/77 md.; Mülga cümle: 13/2/2018-7098/EK MADDE 1)**⁽²⁾⁽³⁾

(Değişik altıncı fıkra: 25/7/2016-KHK-668/4 md.; Aynen kabul: 8/11/2016-6755/4 md.) Hak sahiplerinden ilköğretim, ortaokul, ilkokul mezunu olanların hizmetli unvanlı kadro ve pozisyonlara; ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu olanların, atama teklifinin yapıldığı tarihte öğrenim durumları itibarıyla ihraz ettikleri unvanın 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin eki cetvelde yer alması koşuluyla ihraz etmiş buldukları unvanlara, bunların dışında kalan ortaöğretim ve yükseköğretim mezunlarının ise memur unvanlı kadro ve pozisyonlara atama teklifleri Devlet Personel Başkanlığınca yapılır. **(Ek cümle: 28/11/2017-7061/51 md.)** Üçüncü fıkranın (a), (b), (c) ve (ç) bentlerinde sayılan maluller ile 15/8/2016 tarihli ve 670 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınması Gereken Tedbirler Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 9 uncu maddesine göre tazminat hakkından yararlandırılanların kendilerinin istihdam hakkından yararlanmaları ve ilköğretim, ortaokul, ilkokul mezunu olmaları halinde atama teklifleri memur unvanlı kadro ve pozisyonlara yapılır. İşçi kadrolarına yapılacak atama teklifleri sürekli işçi unvanlı kadroya yapılır.

(Mülga yedinci fıkra: 25/7/2016-KHK-668/4 md.; Aynen kabul: 8/11/2016-6755/4 md.)

Bu madde kapsamında başvuranlardan hak sahibi olanlar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca tespit edilerek, liste hâlinde (...)⁽¹⁾ Devlet Personel Başkanlığına bildirilir. **(Değişik ikinci cümle: 14/4/2016-6704/12 md.)** Hak sahiplerinin kamu kurum ve kuruluşlarına atama teklifleri, Devlet Personel Başkanlığınca (...)⁽¹⁾ kura usulü ile yapılır. **(Ek üç cümle: 25/7/2016-KHK-668/4 md.; Aynen kabul: 8/11/2016-6755/4 md.)** Kamu kurum ve kuruluşları bu madde kapsamındaki taleplerini her yılın ocak ve temmuz aylarının son gününe kadar DPB e-uygulama üzerinden iletirler. Devlet Personel Başkanlığınca atama teklifleri, bu talepler esas alınarak gerçekleştirilir. Söz konusu taleplerin yeterli olmaması halinde Başkanlıkça resen atama teklifi yapılır. **(Değişik üçüncü cümle: 14/4/2016-6704/12 md.)** Hak sahiplerinin kamu kurum ve kuruluşlarına Kura sonucu yapılacak atamalarda atama teklifinin yapılması ile birlikte diğer kanunlardaki hükümlere bakılmaksızın ve başka bir işleme gerek kalmaksızın atama teklifi yapılan kamu kurum ve kuruluşlarına kadro ve pozisyonlar ihdas, tahsis ve vize edilmiş ve mevzuatı uyarınca düzenlenen ilgili cetvel ve bölümlere eklenmiş sayılır. Bu şekilde ihdas edilen kadro ve pozisyonlar, herhangi bir şekilde boşalması hâlinde başka bir işleme gerek kalmaksızın iptal edilmiş sayılır. Atama işlemlerinin, atama teklifinin kamu kurum ve kuruluşuna intikalinden itibaren otuz gün içinde yapılması zorunludur. Atama emri ilgili kamu kurum ve kuruluşu tarafından 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre ilgililere tebliğ edilir. İlgililerin işe başlama sürelerine ve işe başlamama hâlinde yapılacak işlemlere ilişkin olarak 657 sayılı Kanunun 62 nci ve 63 üncü maddeleri hükümleri uygulanır. Atama onayı alınmasına rağmen görevine başlamayanlar ile başladıktan sonra herhangi bir sebeple görevden ayrılanlar bu madde kapsamında yeniden istihdam edilemezler. Kamu kurum ve kuruluşları atama ve göreve başlatma işlemlerinin sonucunu, işlemlerin tamamlanmasını takip eden on beş gün içinde Devlet Personel Başkanlığına bildirirler.⁽¹⁾

Bu maddenin uygulanmasında takip edilecek usul ve esaslar ile diğer hususlar; Cumhurbaşkanınca yürürlüğe konulan yönetmelikle belirlenir.

Ek Madde 2 – (Ek : 29/8/1996 - 4178/3 md.; İptal: 6/1/1999 tarih ve E.: 1996/68, K.: 1999/1 sayılı Kararı ile; Yeniden düzenleme: 29/6/2006-5532/16 md.)

Terör örgütlerine karşı icra edilecek operasyonlarda "teslim ol" emrine itaat edilmemesi veya silah kullanmaya teşebbüs edilmesi halinde kolluk görevlileri, tehlikeyi etkisiz kılabilecek ölçü ve orantıda, doğrudan ve duraksamadan hedefe karşı silah kullanmaya yetkilidirler.

Ek Madde 3- (Ek: 2/1/2017-KHK-684/1 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7074/1 md.)

21 inci maddenin birinci fıkrasının (a), (h), (i) ve (j) bentleri kapsamında terör eylemi nedeniyle yaralanmış olup ilgili mevzuatına göre malul sayılmamaları nedeniyle aylık bağlanamayanlardan, talepleri üzerine 13/7/1953 tarihli ve 4/1053 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Vazife Malullüklerinin Nevileri ile Dereceleri Hakkında Nizamname hükümlerine göre derece tespiti yapılanlara, bu dereceleri esas alınarak aşağıda yazılı gösterge rakamlarının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarda, nakdi tazminat karar tarihini takip eden aybaşından başlamak üzere aylık bağlanır.

<u>Dereceler</u>	<u>Göstergeler</u>
1	22.382
2	20.821
3	19.259
4	17.698
5	16.136
6	14.616

Ancak, herhangi bir sigortalılık statüsüne tabi çalışmaları olanlara bağlanacak ilk aylığın tutarı, aylık bağlanmasına ilişkin şartlar aranmaksızın bu aylığa hak kazanıldığı tarihteki unsurlar ve mevcut hizmet süreleri esas alınarak hesaplanacak emekli veya yaşlılık aylığının % 25 artırımlı tutarından az olamaz. Bunlardan aylık başlangıç tarihinden önce ilgili mevzuatı uyarınca aylık bağlanmış olanlara, durumuna göre belirlenecek gösterge rakamı karşılığı bulunacak aylık miktarından az olmamak üzere, aylık başlangıç tarihinde ödenmekte olan veya aylıkları kesilmiş olanlar için ödenebilecek emekli, yaşlılık veya malullük aylıkları % 25 oranında artırılır. Bu madde uyarınca aylık bağlananlar hakkında 5510 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi hükümleri uygulanır. Bu aylıklar, vefatları halinde, anne ve baba için herhangi bir şart aranmaksızın, 5510 sayılı Kanunun 34 üncü maddesi esas alınarak hak sahiplerine ölüm aylığı olarak intikal ettirilir. Bu şekilde aylığa hak kazanılmasından önce geçen her türlü sigortalılık ve prim ödeme süreleri, iştirakçilik ve fiili hizmet süreleri ile bunların itibari ve fiili hizmet süresi zammı olarak değerlendirilen süreleri; aylığa hak kazanılmasından sonra geçen sigortalılık ve çalışma sürelerinin tabi olacağı sigortalılık haliyle birleştirilmez ve sonradan geçen sigortalılık veya çalışma süreleri yaşlılık/emekli, malullük ya da ölüm/dul veya yetim aylığı bağlanmasında veya toptan ödeme yapılmasında ilgili mevzuatına göre ayrı bir çalışma veya sigortalılık süresi olarak değerlendirilir. Bu şekilde aylık bağlananlardan, 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı olanlara, ikramiyeye esas hizmet süreleri için ayrıca emekli ikramiyesi ödenir. Ayrıca, aylık bağlandıktan sonraki çalışmaları için 5510 sayılı Kanunun geçici 4 üncü maddesi hükümleri uygulanmaz.

Bu madde uyarınca aylık bağlananlardan söz konusu yaralanmalarına bağlı olarak sonradan malul olduklarına karar verilenlere, karar tarihini takip eden aybaşından itibaren ilgisine göre bu Kanunun 21 inci maddesinin birinci fıkrası hükümleri uygulanır ve bu madde hükümlerine göre bağlanmış olan aylıkları vazife malullüğü aylığının başladığı tarihten itibaren kesilir. Bunlardan emekli ikramiyesine hak kazanacak olanların emekli ikramiyesinin hesabında daha önce ikramiye ödenen süreler dikkate alınmaz. Bu Kanunun 21 inci maddesi kapsamında vazife malullüğü aylığı bağlanmış olup, kontrol muayenesi sonucunda maluliyetlerinin sona erdiğine karar verilenlerden bu madde kapsamına girenlere, vazife malullüğü aylığına hak kazanıldığı tarihteki mevcut hizmet süreleri, unsurlar ve memur aylık katsayısı ile varsa almakta oldukları aylıklar esas alınarak birinci fıkra uyarınca hesaplanacak tutarın; aylık artışları ile artırılması sonucu bulunacak tutar üzerinden vazife malullüğünün kesildiği tarihten itibaren bu madde hükümleri uyarınca aylık bağlanır. Ancak, bu kapsamda aylık bağlanması sebebiyle ikramiye ödenmez.

Bu maddedeki hükümler saklı kalmak kaydıyla bağlanan bu aylıklar hakkında vazife malullüğü aylığı hükümleri uygulanır ve Sosyal Güvenlik Kurumunca bağlanan aylıklar her yıl sonunda faturası karşılığında Maliye Bakanlığından tahsil edilir.

Ek Madde 4- (Ek: 25/7/2018-7145/12 md.)

26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar ile Milli Güvenlik Kurulunca Devletin millî güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti ve iltisakı yahut bunlarla irtibatı nedeniyle kamu görevinden çıkarılanların silah ruhsatları iptal edilir, bu silahların mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verilir ve 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun ek 8 inci maddesine göre ilgili idarelerce işlem tesis edilir. Müsadere hükümleri saklıdır.

Birinci fıkrada belirtilen sebeplerin ortadan kalkması hâlinde, mülkiyeti kamuya geçirilen silahlar sahibine iade edilir. İadesinin mümkün olmaması hâlinde rayiç değeri tespit edilerek sahibine ödenir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Geçici Hükümler

Geçici Madde 1 – 8/4/1991 tarihine kadar işlenen suçlar sebebiyle;

a) Verilen ölüm cezaları yerine getirilmez. Bu durumda olanlar 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19 uncu maddesi hükmüne göre çekmeleri gereken cezalarının on yılını,

b) Müebbet ağır hapis cezasına hükümlü olanlar çekmeleri gereken cezalarının sekiz yılını,

c) Diğer şahsi hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilmiş olanlar hükümlülük süresinin beşte birini,

Çektikleri takdirde iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve talepleri olmaksızın şartla salıverilirler.

Bu sürelerin tayininde hükümlünün tutuklu kaldığı süreler de hesaba katılır.

Bu hükümlüler hakkında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun Ek 2 nci maddesindeki indirim hükümleri uygulanmaz.

Geçici Madde 2 – 8/4/1991 tarihine kadar işlenen suçlar sebebiyle tutuklu olan sanıklardan;

a) Hazırlık tahkikatında, iddianameye esas olan suçun vafına,

b) Son tahkikatta, iddianamede beyan olunan suça veya değişen suç vafına,

Göre Kanunda belirtilen cezanın asgari haddi esas alınmak suretiyle geçici 1 inci maddede belirtilen süreler kadar tutuklu kaldıkları anlaşılana, Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren otuz gün içerisinde,

1. Hakkında kamu davası açılmamış tutuklu sanıklar savcılıklarca,

2. Hakkında kamu davası açılmış tutuklu sanıklar ilgili mahkemelerce,

3. Dosyaları Yargıtayda veya Askeri Yargıtayda bulunanlar ilgili dairesince veya Başsavcılıklarınca,

Salıverilirler.

Haklarında kamu davası açılacaklar ile daha önce kamu davası açılmış olan sanıkların yargılamaları yapılır. (...) ⁽¹⁾ Yapılan yargılama sonunda mahkûmiyete ilişkin hükmün kesinleşmesini müteakip haklarında Kanunun Geçici 1 inci maddesinde belirtilen şartla salıverilme hükümleri uygulanır.

Geçici Madde 3 – Bu Kanunun yayımı tarihinden sonra, Geçici 1 inci madde hükümlerinden istifade edecek olanlar, cezaevinin disiplinini bozucu hareketlerinden dolayı disiplin cezası aldıkları takdirde, Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük hükümlerine göre disiplin cezaları kaldırılmadığı sürece, Geçici 1 inci madde hükümlerinden istifade edemezler.

Geçici Madde 4 – 8/4/1991 tarihine kadar;

a) (İptal: Ana. Mah.nin 19/7/1991 tarih ve E: 1991/15, K: 1991/22 sayılı Kararı ile)

b) (İptal: Ana.Mah.nin 19/7/1991 tarih ve E: 1991/15, K : 1991/22, 8/10/1991 tarih ve E: 1991/34, K: 1991/34 ve 31/3/1992 tarih ve E.:1991/18, K.:1992/20 sayılı kararları ile)

c) Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının "Devlet İdaresi Aleyhinde İşlenen Cürümler" başlıklı üçüncü babında yer alan hükümlere aykırı hareket edenler ile Bankalar Kanununa aykırı hareketle bankalardan haksız ve usulsüz para alanlar, 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkında Kanun hükümlerine muhalefet ederek menfaat temin edenler; usulsüz,yolsuz ve gerçek dışı işlemlerle ihracat, ithalat ve yatırım teşvikleri suretiyle vergi iadesi, prim, kredi, faiz farkı ve benzeri adlarla kamu kaynaklarından haksız menfaat temin edenler, yukarıda belirtildiği şekilde haksız, usulsüz ve yolsuz olarak sağladıkları menfaat karşılıkları ve bunların fer'ilerini zamaşımına bakılmaksızın ödemedikleri takdirde,

d) Askeri Ceza Kanununun 55, 56, 57, 58 ve 59 uncu maddelerine giren suçları işleyenler,

Hakkında bu Kanunun Geçici 1 inci maddesi hükümleri uygulanmaz. Ancak, bu maddede sayılan suçlar dolayısı ile verilen ölüm cezaları yerine getirilmez. Bu hükümlüler hakkında;

Ölüm cezasına hüküm giyenler 20 yıllarını; müebbet ağır hapis cezasına hükümlüler 15 yıllarını; diğer şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalara mahküm edilmiş olanlar hükümlülük süresinin 1/3 ünü; çektikleri takdirde iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve talepleri olmaksızın şartla salıverilirler.

Bu sürelerin tayininde hükümlünün tutuklu kaldığı süreler de, hesaba katılır.

Bu hükümlüler hakkında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun Ek 2 nci maddesindeki indirim hükümleri uygulanmaz.

Geçici 2 nci madde (son fıkrasındaki Geçici 1 inci maddeye yapılan atıf hükmü hariç) ve Geçici 3 üncü madde hükümleri, bu hükümlüler hakkında da uygulanır. ⁽¹⁾

Geçici Madde 5 – 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25 inci maddesinin (g) bendi gereğince Türk vatandaşlığı kaybettirilenlerin bu Kanunun geçici maddeler hükümlerinden istifade edebilmeleri için bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki yıl içinde yurda girişlerinde herhangi bir şart aranmaz ve hudut kapılarından girişleri engellenemez.

Geçici Madde 6 – Özel infaz kurumu binaları inşa edilinceye kadar terör suçundan tutuklu veya hükümlü olanlar diğer infaz kurumlarında muhafaza edilir.

Geçici Madde 7 – Bu Kanunun 17 nci maddesi hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra bu Kanun kapsamına giren suçları işleyenler hakkında uygulanır.

Geçici Madde 8 – Bu Kanunun 21 inci maddesi, 1/1/1968 tarihinden itibaren bu madde şümulüne girenleri de kapsayacak şekilde yayımı tarihini takip eden aybaşından geçerli olarak uygulanır.

Geçici Madde 9 – (İptal: Ana.Mah.'nin 31/3/1992 tarih ve E.: 1991/18, K.: 1992/20 sayılı Kararı ile.)⁽¹⁾

Geçici Madde 10- (Ek: 15/7/2003 - 4928/21 md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 3713 sayılı Kanunun 8 inci maddesi kapsamına giren suçlardan dolayı;

1. - Yürütülen hazırlık soruşturmalarında Cumhuriyet savcılıklarınca takipsizlik kararı verilir.

2.- a) Haklarında kamu davası açılmamış tutuklu sanıklar Cumhuriyet savcılıklarınca,

b) Haklarında kamu davası açılmış tutuklu sanıklar ilgili mahkemelerde,

Salıverilirler.

3.- a) Henüz Yargıtaya gönderilmemiş veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığında bulunan dosyalar hakkında hükmü veren mahkemece,

b) Yargıtayda bulunan dosyalar ilgili ceza dairesince,

c) Cezaları infaz edilmekte olan hükümlülerin dosyaları hükmü veren mahkemece,

Acele işlerden sayılmak ve Türk Ceza Kanununun 2 nci maddesi dikkate alınmak suretiyle karara bağlanır.

Geçici Madde 11- (Ek: 4/7/2012-6353/77 md.)

Bu maddenin yürürlük tarihinden önce bu maddeyi düzenleyen Kanun ile 21 inci maddeye eklenen haller sebebiyle bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce malul olanların kendileri, hayatını kaybedenlerin ise dul ve yetimleri, müracaatları üzerine bu Kanunun durumlarına uygun hükümlerinden bu maddenin yürürlük tarihinden itibaren yararlandırılırlar. Anılan maddenin birinci fıkrasının (h) bendi kapsamına giren er ve erbaşlar yönünden aylıkların yeniden belirlenmesinde müracaat şartı aranmaz.

21 inci madde kapsamına girenlerden, daha önce her ne şekilde olursa olsun devam eden yargı süreçleri ve icrai takibatlardan feragat edenler, ilgili kuruma başvurularını durumunda bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihi takip eden ay başından itibaren 21 inci madde ile sağlanan durumlarına uygun haklardan yararlandırılır. Davalardan feragat edilmesi halinde mahkemelerce ilgili kurum lehine hükmedilecek vekalet ücretleri ilgili kurumca tahsil edilmez.

Bu madde esas alınarak geriye dönük herhangi bir aylık, aylık farkı, tazminat, tazminat farkı ile ikramiye ve ikramiye farkı ödenmez ve geriye dönük hak talep edilemez.

Geçici Madde 12- (Ek: 4/7/2012-6353/78 md.)

Bu maddeyi düzenleyen Kanunla değiştirilen ek 1 inci maddede belirtilen haller sebebiyle bu maddenin yürürlük tarihinden önce malul olanların kendileri, hayatını kaybedenlerin ise hak sahibi yakınları ek 1 inci maddedeki usul ve esaslar çerçevesinde anılan maddeyle getirilen haklardan yararlanır.

Geçici Madde 13- (Ek: 12/7/2013-6495/87 md.)⁽¹⁾

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce ek 1 inci madde kapsamında istihdam hakkı bulunanlardan kırk beş yaşını doldurduğu için istihdam hakkından yararlanamayacak olanlar, söz konusu maddede öngörülen yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına müracaat etmeleri şartıyla bir defaya mahsus olmak üzere mezkûr maddede belirtilen istihdam hakkı sınırlamaları çerçevesinde yararlandırılır.⁽¹⁾

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte ek 1 inci madde kapsamına girenler ile bu maddenin birinci fıkrasında belirtilenlerden Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca hak sahibi olduğu tespit edilenlerin atama teklifleri Devlet Personel Başkanlığınca 2015 yılı sonuna kadar kura usulü ile yapılır. Hak sahiplerinin atama teklifleri; ek 1 inci madde kapsamına giren kurum ve kuruluşların dolu kadro ve pozisyon sayısının, kurumların toplam dolu kadro ve pozisyon sayısına oranı esas alınmak suretiyle hak sahiplerinin kamu kurum ve kuruluşlarına dengeli dağılımı gözetilerek Devlet Personel Başkanlığınca kura usulü ile gerçekleştirilir. Hak sahiplerinin atamasının yapılacağı kadro veya pozisyonun belirlenmesinde ek 1 inci maddede öngörülen usul uygulanır. Bu madde kapsamında yapılacak işlemlere ilişkin usul ve esaslar, ek 1 inci maddede öngörülen yönetmelikte düzenlenir. Kura sonucu yapılacak atamalarda atama teklifleri ile birlikte atama teklifi yapılan kamu kurum ve kuruluşlarına diğer kanunlardaki hükümlere bakılmaksızın ve başka bir işleme gerek kalmaksızın kadro ve pozisyonlar ihdas, tahsis ve vize edilmiş sayılır. Bu kadro ve pozisyonlar mevzuatı uyarınca düzenlenen ilgili cetvel ve bölümlere eklenmiş sayılır. Bu şekilde ihdas edilen kadro ve pozisyonlar herhangi bir şekilde boşalması hâlinde başka bir işleme gerek kalmaksızın iptal edilmiş sayılır.⁽¹⁾

Bu madde uyarınca yapılan atamalar, ek 1 inci maddede belirtilen hak sahiplerinin atanması için ayrılması gereken %2 oranındaki kadro ve pozisyon sayılarının hesabında dikkate alınmaz.

(Değişik dördüncü fıkra: 6/2/2014-6518/41 md.) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce ek 1 inci maddeye göre yapılan başvurularda bu madde hükümleri uygulanır.

Bu madde ile ek 1 inci madde kapsamında 31/12/2015 tarihine kadar yapılacak atamalar, yılı merkezi yönetim bütçe kanunlarında yer alan kısıtlamalara tabi tutulmaz.

Geçici Madde 14- (Ek: 21/2/2014-6526/1 md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, 2/7/2012 tarihli ve 6352 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesi uyarınca görevlerine devam eden ağır ceza mahkemeleri ile bu Kanunla yürürlükten kaldırılan Terörle Mücadele Kanununun 10 uncu maddesi uyarınca görevlendirilen ağır ceza mahkemeleri kaldırılmıştır.

Kaldırılan bu ağır ceza mahkemelerinde görev yapan başkan ve üyeler ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçların soruşturmasında görevlendirilen hâkim ve Cumhuriyet savcılar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca, beşinci fıkra uyarınca devirlerin tamamlanmasından itibaren on gün içinde müktesepeleri dikkate alınarak uygun görülecek bir göreve atanırlar.

Bu Kanunla yürürlükten kaldırılan Terörle Mücadele Kanununun 10 uncu maddesi uyarınca görevlendirilen Cumhuriyet savcılarınca yürütülen soruşturma dosyaları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, yetkili Cumhuriyet başsavcılıklarına devredilir.

6352 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesi uyarınca görevlerine devam eden ağır ceza mahkemelerinde ve bu Kanunla yürürlükten kaldırılan Terörle Mücadele Kanununun 10 uncu maddesi uyarınca görevlendirilen ağır ceza mahkemelerinde derdest bulunan dosyalar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte buldukları aşamadan itibaren kovuşturmaya devam edilmek üzere yetkili ve görevli mahkemelere devredilir. Bu mahkemelerce verilip Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığında veya Yargıtayın dairelerinde bulunan dosyaların incelenmesine devam olunur.

Üçüncü ve dördüncü fıkralar uyarınca yapılacak devir işlemleri, bu Kanunla kaldırılan ağır ceza mahkemelerinde görevlendirilen hâkimler ile Cumhuriyet savcıları tarafından bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on beş gün içinde sonuçlandırılır. Dosyaların devir işlemleri sonuçlandırılıncaya kadar, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, devredilen dosyalarla ilgili koruma tedbirleri hakkında karar vermeye bu mahkemelerin bulunduğu yer hâkim ve mahkemeleri yetkilidir. Ayrıca, bu Kanunla kaldırılan ağır ceza mahkemelerince verilip henüz gerekçesi yazılmamış olan hükümlerin gerekçeleri, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç on beş gün içinde yazılır. Kaldırılan mahkemelerde bulunan ve kesinleşen dosyalara ait arşiv ve emanetler ile diğer evrak ve dokümanlar Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenecek mahkeme veya mahkemelere devredilir ve müteakip işlem ve talepler bu mahkemelerce yerine getirilir veya karara bağlanır.

Mevzuatta Ceza Muhakemesi Kanununun mülga 250 nci maddesinin birinci fıkrasına göre görevlendirilen ağır ceza mahkemeleri ile Terörle Mücadele Kanununun 10 uncu maddesinin birinci fıkrasına göre görevlendirilen ağır ceza mahkemelerine yapılmış atıflar ağır ceza mahkemelerine; bu mahkemelerin üyelerine yapılmış atıflar Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen Ankara Ağır Ceza Mahkemesine yapılmış sayılır. Mevzuatta Ceza Muhakemesi Kanununun mülga 250 nci maddesinin birinci fıkrası kapsamına giren suçlar ile Terörle Mücadele Kanununun 10 uncu maddesinin dördüncü fıkrası kapsamına giren suçlara yapılan atıflar, Türk Ceza Kanununda yer alan;

a) Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçu veya suçtan kaynaklan malvarlığı değerini aklama suçuna,

b) Haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçlara,

c) İkinci Kitap Dördüncü Kısımın Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlara (305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç),

yapılmış sayılır.

Bu Kanunla yürürlükten kaldırılan Terörle Mücadele Kanununun 10 uncu maddesi kapsamına giren suçlarla ilgili olarak bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla açılmış olan davalarda, sanığın taşıdığı kamu görevlisi sıfatı dolayısıyla hakkında soruşturma yapılabilmesi için izin veya karar alınması gerektiğinden bahisle durma veya düşme kararı verilemez.

Geçici Madde 15- (Ek: 25/7/2016-KHK-668/4 md.; Aynen kabul: 8/11/2016-6755/4 md.)

Bu maddenin yürürlük tarihinden önce, ek 1 inci madde kapsamında göreve başlayan personelden, Devlet Personel Başkanlığı tarafından atama teklifinin yapıldığı tarihte öğrenim durumları itibarıyla ihraz ettikleri unvanları 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin eki cetvellerde yer alanlar, bu unvanlara ilişkin kadro veya pozisyonlara kamu kurum ve kuruluşlarında sınava tabi olmaksızın atanırlar. İhraz etmiş buldukları kadroların atandıkları kamu kurumlarında olmaması halinde ilgililer asli memurluğa atandıktan sonra bir defaya mahsus olmak üzere diğer kanunlarda yer alan herhangi bir kontenjan sınırlandırmasına tabi olmaksızın kamu kurum ve kuruluşlarına naklen atanabilir.

Geçici Madde 16- (Ek: 3/10/2016-KHK-676/90 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7070/73 md.)

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla 21 inci maddenin birinci fıkrasının mülga (ı) bendi kapsamında Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumundan burs almakta olanların bursları, normal öğrenim sürelerinin sonuna kadar ilgili mevzuat hükümlerine göre verilir. (İptal ikinci ve üçüncü cümle:Anayasa Mahkemesinin 24/7/2019 tarihli ve E.:2018/73; K.:2019/65 sayılı Kararı ile)

Geçici Madde 17- (Ek: 2/1/2017-KHK-684/1 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7074/1 md.)

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce 21 inci maddenin birinci fıkrasının (a), (h), (i) ve (j) bentleri kapsamında terör eylemi nedeniyle yaralanmış olup ilgili mevzuatına göre malul sayılmamaları nedeniyle aylık bağlanamayanlardan talepte bulunanlara, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihteki hizmet süreleri, unsurlar ve memur aylık katsayısı ile ödenmekte olan aylıkları esas alınarak ek 3 üncü madde hükümlerine göre tespit olunacak tutarda bu maddenin yürürlüğe girdiği takip eden aybaşıdan itibaren aylık bağlanır.

Geçici Madde 18- (Ek: 28/11/2017-7061/52 md.)

Bu Kanunun ek 1 inci maddesinin üçüncü fıkrasının (a), (b), (c) ve (ç) bentlerinde sayılan maluller ile 670 sayılı Kanun Hükmünde Kararnemenin 9 uncu maddesine göre tazminat hakkından yararlandırılanlardan bizzat istihdam hakkından yararlanarak bu maddenin yayımı tarihinden önce hizmetli unvanlı kadro ve pozisyonlara atanan ve halen bu unvanda görev yapanların bu maddenin yayımını takip eden ayın 14'ü itibarıyla kadro ve pozisyon unvanları başka bir işleme gerek kalmaksızın memur olarak değiştirilmiş sayılır.

Geçici Madde 19- (Ek: 25/7/2018-7145/13 md.)

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dört yıl süreyle; 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar veya örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından:

a) Gözaltı süresi, yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren kırk sekiz saati, toplu olarak işlenen suçlarda dört gün geçemez. Delillerin toplanmasındaki güçlük veya dosyanın kapsamlı olması nedeniyle gözaltı süresi, birinci cümlede belirtilen sürelerle bağlı kalmak kaydıyla, en fazla iki defa uzatılabilir. Gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin karar, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine yakalanan kişi dinlenilmek suretiyle hâkim tarafından verilir. Yakalama emri üzerine yakalanan kişi hakkında da bu bent hükümleri uygulanır.

b) Şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında bu işlem, Cumhuriyet savcısı veya Cumhuriyet savcısının yazılı emri üzerine kolluk tarafından yapılabilir.

c) 1. Tutukluluğa itiraz ve tahliye talepleri dosya üzerinden karara bağlanabilir.

2. Tahliye talepleri en geç otuzar günlük sürelerle tutukluluğun incelenmesi ile birlikte dosya üzerinden karara bağlanabilir.

3. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 108 inci maddesi uyarınca yapılan tutukluluğun incelenmesi en geç, otuzar günlük sürelerle dosya üzerinden, doksanaer günlük sürelerle kişi veya müdafî dinlenilmek suretiyle resen yapılır.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

Madde 23 – a) 2 sayılı Hıyaneti Vatanîye Kanunu,

b) 6187 sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetlerinin Korunması Hakkında Kanun,

c) 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 140, 141, 142 ve 163 üncü maddeleri,

d) 2908 sayılı Dernekler Kanununun 5 inci maddesinin 7 ve 8 numaralı bentleri ile 6 ncı maddesinin 2 numaralı bendi,

e) 2932 sayılı "Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun",

Yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 24 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 25 – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

12/4/1991 TARİHLİ VE 3713 SAYILI KANUNA İŞLENEMEYEN HÜKÜMLER:

1) 27/10/1995 tarih ve 4126 sayılı Kanunun Geçici Maddesi:

Geçici Madde – 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 8 inci maddesi uyarınca mahkum edilenlerin dosyaları bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde hükmü veren mahkemece ele alınarak, bu Kanunun 1 inci maddesiyle 3713 sayılı Kanunun 8 inci maddesinde yapılan değişiklik sebebiyle mahkumiyet sürelerinin yeniden belirlenmesine ve 13.7.1965 tarihli ve 647 sayılı Kanunun 4 üncü ve 6 ncı maddelerinden yararlanma durumları hakkında gerekli karar verilir.

3713 SAYILI KANUNA EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN MEVZUATIN VEYA

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ

YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHLERİNİ GÖSTERİR TABLO

Değiştiren Kanunun/KHK'nin veya İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	3713 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
3871	-	20/3/1993
3842	-	1/12/1992
4082	-	8/3/1995
4126	-	30/10/1995
4131	2 nci maddesi	12/4/1991
	Diğerleri	16/11/1995
4178	-	4/9/1996
4211	-	19/11/1996
4404	-	10/7/1999
4666	-	5/5/2001
4744	-	19/2/2002
4928	-	19/7/2003
4963	-	7/8/2003
5218	17	21/7/2004
5460	21	28/2/2006
5532	1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 8/A, 8/B, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, Ek Madde 2	18/7/2006
5673	Ek Madde 1	2/6/2007

5739	13	1/3/2008
5763	Ek Madde 1	26/5/2008
5510 (5754 sayılı Kanun ile değişik)	21	1/10/2008
6008	5, 9, 13	25/7/2010
6352	2, 6, 9,10, 13	5/7/2012
6353	21, Ek Madde 1, Geçici Madde 11, 12	12/7/2012
6415	8	16/2/2013
6459	6, 7	30/4/2013
6462	21	3/5/2013
6495	21, Ek Madde 1, Geçici Madde 13	2/8/2013
Anayasa Mahkemesinin 4/7/2013 tarihli ve E:2012/100, K:2013/84 sayılı kararı	10 uncu maddenin beşinci fıkrası	2/8/2013 tarihinden başlayarak bir yıl sonra (2/8/2014)
6518	Ek Madde 1, Geçici Madde 13	19/2/2014
6519	20	22/2/2014

Değiştiren Kanunun/KHK'nin veya iptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	3713 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
6526	10, Geçici Madde 14	6/3/2014
6638	7	4/4/2015
6704	Ek Madde 1	26/4/2016
6722	15	14/7/2016
KHK/668	Ek Madde 1, Geçici Madde 15	27/7/2016
KHK/671	Madde 20/A	17/8/2016
KHK/674	Ek Madde 1	1/9/2016
KHK/676	20/A, 21, Geçici Madde 16	29/10/2016
6755	Ek Madde 1, Geçici Madde 15	24/11/2016
6757	Madde 20/A	24/11/2016
6758	Ek Madde 1	24/11/2016
KHK/680	21, Ek Madde 1	6/1/2017
KHK/684	Ek Madde 3, Geçici Madde 17	23/1/2017
KHK/691	20/A	22/6/2017
KHK/694	21	25/8/2017
7061	Ek Madde 1, Geçici Madde 18	5/12/2017
7069	20/A	8/3/2018

7070	21, Geçici Madde 16	8/3/2018
7072	21, Ek Madde 1	8/3/2018
7074	Ek Madde 3, Geçici Madde 17	8/3/2018
7078	21	8/3/2018
7098	Ek Madde 1	8/3/2018
7103	Ek Madde 1	27/3/2018
KHK/700	20, Ek Madde 1	24/6/2018 tarihinde birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının andiçerek göreve başladığı tarihte (9/7/2018)
7145	Ek Madde 4, Geçici Madde 19	31/7/2018
7148	19	26/10/2018
7179	21	26/6/2019
7188	7	24/10/2019
Anayasa Mahkemesinin 24/7/2019 tarihli ve E.:2018/73; K.:2019/65 sayılı Kararı	Geçici Madde 16	29/11/2019
7242	17	15/4/2020
7333	Geçici Madde 19	28/7/2021

Bu rapor, OMCT'nin dahil olduğu ProtectDefenders Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. İçeriğinden yalnızca İnsan Hakları Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde OMCT ile Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmemaktadır
İnsan Hakları Derneği | Ocak 2022